

Univerza
v Ljubljani
Fakulteta
*za gradbeništvo
in geodezijo*

*Janova 2
1000 Ljubljana, Slovenija
telefon (01) 47 68 500
faks (01) 42 50 681
fgg@fgg.uni-lj.si*

Visokošolski program Geodezija,
Smer za prostorsko informatiko

Kandidatka:

Branka Zalar

Program razvoja podeželja Notranjske

Diplomska naloga št.: 270

Mentor:

izr. prof. dr. Anton Prosen

Somentor:

doc. dr. Anka Lisec

Ljubljana, 18. 6. 2008

STRAN ZA POPRAVKE, ERRATA

Stran z napako

Vrstica z napako

Namesto

Naj bo

IZJAVA O AVTORSTVU

Podpisana **BRANKA ZALAR** izjavljam, da sem avtorica diplomske naloge z naslovom:
»PROGRAM RAZVOJA PODEŽELJA NOTRANJSKE«.

Izjavljam, da prenašam vse materialne avtorske pravice v zvezi z diplomsko nalogo na UL,
Fakulteto za gradbeništvo in geodezijo.

(podpis)

Župeno, 15. 6. 2008

IZJAVA PREGLEDOV NALOGE

BIBLIOGRAFSKO – DOKUMENTACIJSKA STRAN IN IZVLEČEK

UDK: 711.3(497.4)(043.2)
Avtor: Branka Zalar
Mentor: izr. prof. dr. Anton Prosen
Somentor: asist. dr. Anka Lisec
Naslov: Program razvoja podeželja Notranjske
Obseg in oprema: 152 str., 21 pregl., 7 sl., 3 sh., 2 gr.
Ključne besede: razvoj podeželja, EU, Slovenija, razvojni program

Izvleček

Glavni namen diplomske naloge je predstavitev razvojnega programa podeželja od Idrijce do Kolpe v programskem obdobju 2007–2013. V prvem delu diplomske naloge so prikazane teoretične osnove razvoja podeželja. Analizirani so tudi akti ter programi EU in države Slovenije za področje razvoja podeželja. S 1. 1. 2007 je Slovenija vstopila v novo programsko obdobje Skupne kmetijske politike EU, ki ga zaznamujejo pozitivne spremembe razvoja podeželja, saj EU v tem obdobju skoraj polovico svojega proračuna namenja za izvajanje kmetijske politike in razvoj podeželja. V drugem delu diplomske naloge so prikazane geografske značilnosti območja 11 občin od Idrijce do Kolpe, ki so vključene v razvojni program. Obsežen del naloge je namenjen predstavitvi razvojnega programa razvoja podeželja Po poteh dediščine od Idrijce do Kolpe z razvojnimi možnostmi s predlogom izvedbenih projektov za uresničitev omenjenega programa. V diplomski nalogi smo preverili tudi usklajenost razvojnega programa z ostalimi programi in politikami. Ključna sestavina razvojnega programa je SWOT analiza razvojnih možnosti, ki je temelj nadaljnjega razvijanja razvojnega programa. Dolgoročni strateški cilji programa so: ureditev prostora v kvalitetno in delovno okolje, razvoj naravnih, kulturnih in človeških potencialov za višjo dodano vrednost ter doseganje večje prepoznavnosti območja. Poleg razvojnega programa smo se opirali tudi na Lokalno razvojno strategijo območja po poteh dediščine od Idrijce do Kolpe, ki je dopolnjen program obravnavanega razvoja podeželja. Z namenom razvoja podeželja in pridobitve evropskih sredstev je bila ustanovljena Lokalna akcijska skupina, v katero se lahko vključijo razne institucije in zainteresirani posamezniki. Sodelovanje podeželskega prebivalstva v razvojnih programih je temeljnega pomena za uresničevanje zastavljenih ciljev in uspešno izvedbo zastavljenih projektov.

BIBLIOGRAPHIC – DOCUMENTALISTIC INFORMATION

UDC: 711.3(497.4)(043.2)
Author: Branka Zalar
Supervisor: assoc. prof. dr. Anton Prosen
Comentor: assist. dr. Anka Lisec
Title: Rural development programme of Notranjska region
Notes: 152 p., 21 tab., 7 fig., 3 s., 2 gr.
Key words: rural development, EU, Slovenia, development programme

Abstract

The main aim of this thesis is to present the rural development programme from Idrija to Kolpa in the programme period 2007–2013. In the first part of the thesis, theoretical grounds for rural development are presented. The documents and programmes of EU and the Republic of Slovenia for the area of rural development are also analyzed. With January 1st, 2007, Slovenia has entered the new programme period of Common Agricultural Policy in the EU, which is characterized by positive changes in the development of the countryside, as the EU has assigned almost half of its budget to execution of agricultural policy and rural development. The second part of the thesis presents the geographical characteristics of a region made up of 11 municipalities from Idrija to Kolpa which are included in the development programme. An extensive part of the thesis is dedicated to further presentation of the Rural development programme on heritage trails from Idrija to Kolpa with development prospects and a proposition for projects to implement the aforementioned programme. The congruency of the development programme with others programmes and policies is also examined in the thesis. The key component of the development programme is the SWOT analysis of development prospects, which is the basis of further development of the programme. Longterm strategic goals of the programme are: arranging the area into quality work environment, developing natural, cultural and human potentials for higher added value, and achieving better visibility of the area. Besides the development programme, we have also used the Local development strategy of the region on heritage trails from Idrija to Kolpa, which is a supplemented programme of the aforementioned development programme. A Local action group is established with the intention of developing the countryside and gaining European funds. Various institutions and interested individuals can join this group. Collaboration of the countryside residents in the development programmes is of the essence to accomplishing the goals set and successfully executing the projects planned.

ZAHVALA

Za pomoč in vzpodbudo pri pisanju diplomske naloge ter za prijetno delovno vzdušje se iskreno zahvaljujem mentorju izr. prof. dr. Antonu Proseni in somentorici asist. dr. Anki Lisec. Zahvaljujem se tudi vsem domačim, prijateljem in študijskim kolegom, ki so mi v času študija stali ob strani. Posebna zahvala pa velja staršem, ki so mi omogočili študij.

KAZALO VSEBINE

1	UVOD	1
1.1	Namen naloge in metode dela	4
2	IDEJNE IN TEORETSKE OSNOVE RAZVOJA PODEŽELJA	6
2.1	Opredelevanje podeželja	6
2.1.1	Podeželska in mestna območja v Sloveniji	7
2.1.2	Urbanizacija na podeželju	9
2.2	Trajnostni razvoj podeželskih območij	13
2.2.1	Cilj Evrope za trajnostni razvoj podeželja	15
2.3	Cilji prizadevanj za razvoj podeželja	15
2.4	Teoretska izhodišča za razvoj podeželja	17
2.4.1	Vsebinska področja razvoja podeželja	19
2.4.1.1	Gospodarski razvoj	20
2.4.1.2	Planiranje in urejanje prostora in naselij	21
2.4.1.3	Socialni in kulturni razvoj	23
3	EVROPSKI PRISTOP K RAZVOJU PODEŽELJA	24
3.1	Skupnost za razvoj podeželja EU v programskem obdobju 2007–2013	24
3.1.1	Skupna kmetijska politika (SKP) in razvoj podeželja	25
3.2	Strukturna politika EU	26
3.3	Kohezijska politika EU v novem programskem obdobju (2007–2013)	27
3.4	Predpristopna pomoč državam kandidatkam za članstvo v EU	29
3.5	Strateški pristop k razvoju podeželja 2007–2013	30
3.5.1	Razvoj podeželja EU v obdobju 2007–2013	32
3.5.2	Razvoj podeželja v EU 2007–2013 po posameznih oseh s strateškimi smernicami	35
3.5.2.1	OS 1 – Izboljšanje konkurenčnosti kmetijskega in gozdarskega sektorja	35
3.5.2.2	OS 2 – Izboljšanje okolja in podeželja	36

3.5.2.3	OS 3 – Kakovost življenja na podeželju in diverzifikacija podeželskega gospodarstva	38
3.5.2.4	OS 4 – Leader	39
3.5.3	Leader v EU in njegova temeljna načela	41
4	RAZVOJ PODEŽELJA V SLOVENIJI	45
4.1	Podeželski prostor v Sloveniji	45
4.2	Značilnosti slovenskega kmetijstva	46
4.2.1	Kmetijsko gospodarstvo	48
4.2.2	Gozdarstvo	49
4.2.3	Demografska struktura podeželja	50
4.3	Planiranje in načrtovanje podeželskega prostora	50
4.4	Razvoj podeželja v Sloveniji v obdobju 2007–2013	53
4.4.1	Nacionalni strateški načrt razvoja podeželja 2007–2013	53
4.4.2	Program razvoja podeželja RS za obdobje 2007–2013	55
4.4.2.1	<u>OS 1</u> – Izboljšanje konkurenčnosti kmetijskega in gozdarskega sektorja	56
4.4.2.2	<u>OS 2</u> – Izboljšanje okolja in podeželja	57
4.4.2.3	<u>OS 3</u> – Kakovost podeželja na podeželju in diverzifikacija podeželskega gospodarstva	59
4.4.2.4	<u>OS 4</u> – Izvajanje pristopa Leader	59
4.4.3	Lokalne akcijske skupine – LAS	61
5	OZADJE RAZVOJNEGA PROGRAMA PO POTEH DEDIŠČINE OD IDRIJCE DO KOLPE	62
5.1	Lokalna razvojna strategija	63
5.2	Razvojni program podeželja v skladu z direktivami z Uredbo Sveta o podpori za razvoj podeželja iz EKSRP za 2007–2013	64
6	PREDSTAVITEV OBMOČJA OD IDRIJCE DO KOLPE	66
6.1	Splošne geografske in upravne značilnosti ter glavni gospodarski dejavniki	67
6.1.1	Splošne geografske značilnosti	67

6.1.2	Glavne upravne značilnosti	72
6.1.2.1	Občinska središča	72
6.1.2.2	Stopnja brezposelnosti	72
6.1.2.3	Prometne povezave	74
6.1.2.4	Komunalna in energetska infrastruktura	75
6.1.2.5	Telekomunikacijsko omrežje	76
6.1.3	Glavni gospodarski dejavniki	76
6.2	Kmetijstvo in gozdarstvo	78
6.2.1	Kmetijstvo	78
6.2.1.1	Ekološko kmetovanje	79
6.2.2	Gozdarstvo	80
6.2.2.1	Lastništvo gozdov	81
6.2.2.2	Lovstvo in problem prevelike populacije rjavega medveda	83
6.3	Okolje	86
6.3.1	Notranjski regijski park	87
6.3.2	Naravne vrednote	88
6.3.2.1	Natura 2000	90
6.3.2.2	Notranjski regijski park v območju Nature 2000	93
6.3.3	Notranjsko-kraška regija kot ekoregija	93
6.3.3.1	Stebri trajnostnega razvoja	95
6.3.4	Kulturna dediščina	96
6.4	Človeški viri in kakovost življenja na podeželju	98
6.4.1	Institucije znanja	99
6.4.1.1	Programi CRPOV in SAPARD	102
6.4.1.2	Projekti regijskega značaja	105
6.4.1.3	Programi čezmejnega sodelovanja	106
6.4.1.4	Programi transnacionalnega sodelovanja	108
7	SWOT ANALIZA RAZVOJNIH MOŽNOSTI	109
8	RAZVOJNA VIZIJA IN STRATEŠKI CILJI	112
8.1	Vizija območja	112

8.2	Izbrana tema in cilji	112
8.3	Prioritetne naloge razdeljene po cilju, ciljnih skupinah, pričakovanih rezultatih in po obdobju trajanja	113
8.3.1	Ureditev prostora v kvalitetno življenjsko in delavno okolje – 1.cilj	113
8.3.2	Razvoj naravnih, kulturnih in človeških potencialov za višjo dodano vrednost – 2.cilj	114
8.3.3	Doseganje večje prepoznavnosti območja – 3. cilj	115
9	PREDLOG IZVEDBENIH PROJEKTOV ZA DOSEGO STRATEŠKIH CILJEV	121
9.1	Projekti razvojnega programa podeželja Po poteh od Idrije do Kolpe	121
9.1.1	Projekti skupnega regionalnega značaja	121
9.1.1.1	Osi projektov skupnega regionalnega značaja	122
9.1.1.2	Cilji projektov skupnega regionalnega značaja	123
9.1.1.3	Najobsežnejši projekti skupnega regionalnega značaja	123
9.1.1.4	Nosilci projektov skupnega regionalnega značaja	124
9.1.1.5	Partnerji izvajanja projekto oz. območje izvajanja projektov skupnega regionalnega značaja	125
9.1.1.6	Trajanje projektov skupnega regionalnega značaja	125
9.1.1.7	Viri financiranja projektov skupnega regionalnega značaja	125
9.1.2	Projekti lokalnega značaja	126
9.1.2.1	Osi projektov lokalnega značaja	127
9.1.2.2	Cilji projektov lokalnega značaja	127
9.1.2.3	Povzetek projektov lokalnega značaja	128
9.1.2.4	Ključne aktivnosti projektov lokalnega značaja	128
9.1.2.5	Nosilci projektov lokalnega značaja	129
9.1.2.6	Partnerji izvajanja projektov oz. območje izvajanja projektov lokalnega značaja	130
9.1.2.7	Trajanje projektov lokalnega značaja	130
9.1.2.8	Viri financiranja projektov lokalnega značaja	130
9.1.3	Individualni projekti	131

10	NAČRT TRAJNEGA UPRAVLJANJA IN IZVAJANJA PROGRAMA – LAS	133
10.1	LAS Po poteh dediščine od Idrije do Kolpe	134
10.1.1	Izbor projektov	136
10.2	Predvideni finančni izračun za projektno območje	137
11	USKLAJENOST Z OSTALIMI PROGRAMI IN POLITIKAMI	139
11.1	Usklajenost s Strategijo prostorskega razvoja	139
11.2	Regionalni razvojni programi	141
12	ZAKLJUČEK	143
VIRI		148

KAZALO PREGLEDNIC

Preglednica 1: Statistične regije na obravnavanem območju	68
Preglednica 2: Stopnja registrirane brezposelnosti po občinah v letu 2007	73

KAZALO SLIK

Slika 1: Pogled na Slivnico in Snežnik s Pikovnika	68
Slika 2: Čebelarstva učna pot ob Cerknškem jezeru	79
Slika 3: Vas Retje z okolico	81
Slika 4: Cerknško presihajoče jezero	93
Slika 5: Kapelica na Župenem	97
Slika 6: Urejeno parkirišče na Cerknškem jezeru	105

OKRAJŠAVE

DRP	Državni razvojni program
EU	Evropska unija
EKSRP	Evropski kmetijski sklad za razvoj podeželja
LAS	Lokalna akcijska skupina
LRS	Lokalna razvojna strategija
MKGP	Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano
NSN	Nacionalni strateški načrt razvoja podeželja
PRP	Program razvoja podeželja
RPP	Skupna kmetijska politika
SKP	Skupna kmetijska politika
SRS	Strategija razvoja Slovenije

1 UVOD

Razvoj podeželja in kmetijstva v Sloveniji se je z vstopom Slovenije v Evropsko unijo (EU) zelo spremenil. Slovenija je namreč sledila svojim ciljem in 1. 5. 2004 postala polnopravna članica Evropske unije. Vstop v EU je leta 2003 na referendumu podprlo kar 86,64 % volivcev.¹

Slovenija za razvoj podeželja potrebuje ogromno sredstev, ki pa jih sama ne more zagotoviti. EU zagotavlja veliko sredstev za razvoj podeželja. Pogoji za to so zelo dobro pripravljene programi, ki morajo slediti smernicam EU. Programe razvoja podeželja izdelujejo izobraženi in sposobni kadri, v katere je potrebno tudi vlagati. V tem strokovnem kadru je prav gotovo pomembna vloga geodetskih strokovnjakov. Njihova prednost je zelo širok strokovni spekter znanja, ki obsega urejanje kmetijskih zemljišč, komasacije, razvoj in prenova podeželja, prostorsko planiranje, uporaba tehnologije GIS ter še mnoga druga znanja.

V EU so v preteklih obdobjih v primerjavi s Slovenijo vlagali več sredstev v razvoj podeželja in kmetijstva, zato je podeželje veliko bolj razvito in izkoriščeno. Slovenija si prizadeva, da bi sledila temu trendu. Na poti do tega cilja je še zelo dolga in naporna pot. Vendar pa moramo gledati tudi za dolgoročno prihodnost slovenskega podeželja po letu 2013. V obdobju 2007–2013 moramo zagotoviti dovolj dobre pogoje na podeželju, da se bo nato podeželje razvijalo tudi brez dodatnih sredstev. Poraba sredstev mora biti zelo premišljena in smotrna.

Obdobje 2007–2013 je za razvoj slovenskega podeželja zelo pomembno. Slovenija je s 1. 1. 2007 vstopila v novo programsko obdobje Skupne kmetijske politike EU, ki ga bodo zaznamovale spremembe na področju razvoja podeželja. V tem obdobju mora Slovenija dobro izkoristiti sredstva iz EU, ki so namenjena razvoju podeželja.

V razvojni program podeželja Po poteh dediščine od Idrije do Kolpe v skladu z Uredbo Sveta o podpori za razvoj podeželja iz Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja za programsko obdobje 2007–2013 (EKSRP 2007–2013) se je vključilo 11 občin. V diplomski

¹ Slovenija članica EU, 2008 -<http://evropa.gov.si/slovenija-clanica/> (januar 2008)

nalogi je predstavljeno celotno območje in razvojni program podeželja tega območja. Občine, vključene v razvojni program podeželja Po poteh od Idrijce do Kolpe. Kolpe, si sledijo od zahoda proti vzhodu: Logatec, Cerknica, Loška dolina, Bloke, Loški potok, Sodražica, Ribnica, Velike Lašče, Dobropolje, Kočevje in Kostel.

Projektno območje obsega dele kar treh statističnih regij. Polovica območja leži v jugovzhodni Sloveniji (občine Kostel, Kočevje, Ribnica, Loški potok in Sodražica), dobra tretjina območja je del notranjsko-kraške regije (občine Cerknica, Bloke, Loška dolina in Logatec), desetina območja pa pripada delu osrednje Slovenije (občini Dobropolje in Velike Lašče).

Znaten del razvojnega programa podeželja Po poteh od Idrijce do Kolpe zajema številne projekte, ki so bili zbrani na delavnicah, predlagani s strani občin, vladnih in nevladnih institucij ter posameznikov v obdobju od oktobra 2005 do oktobra 2006. Glede na vsebino in območje izvajanja so to projekti regionalnega, lokalnega ali individualnega značaja. Razdeljeni so na posamezne osi oz. cilje, ki sledijo evropskim smernicam za razvoj podeželja. V diplomski nalogi so opisane ključne aktivnosti teh projektov, nosilci, območje izvajanja, cilji projektov, trajanje projektov ter viri financiranja.

Projektno območje leži v dinarsko-kraškem svetu, ki je znano po veliki reliefni razgibanosti. Večina krajev leži med 400 in 500 metri nadmorske višine, razen planot, katere ležijo na nadmorski višini med 700 in 800 metri. Na območju so v večini manjša naselja oz. vasi, ki so zelo razpršene. Gostota prebivalstva na kvadratni kilometer pa je 2,5 krat manjša od slovenskega povprečja. Večji del območja je demografsko ogrožen. Delež kmečkega prebivalstva upada, opušča se kmetijstvo, posledično pa se podeželje zarašča. Gozdovi že sedaj prekrivajo kar $\frac{3}{4}$ območja, s tem pa se večja življenjski prostor rjavega medveda. Projektno območje namreč leži v osrednjem območju pojavljanja medveda. Populacija medveda je na preučevanem področju nenormalno visoka in s tem se prav gotovo zmanjšuje kakovost življenja na podeželju. Zaraščanje podeželja bi se moralo s primernimi ukrepi ustaviti. S tem bi poskušali ločiti medveda od naselji in bi ohranili pristno prvotno podobo podeželja. Zaskrbljujoč je podatek, da le četrtnina podeželskih prebivalcev uporablja internet,

nezadostna je tudi cestna in komunalna infrastruktura. Na območju zaznamo pomanjkanje delovnih mest za visoko izobražen kader, mladi tako posledično odhajajo v večja mestna središča. Območje spada med najbolj ohranjene predele Slovenije, saj kar $\frac{2}{3}$ območja spada pod posebna varstvena območja, pod območja Nature 2000, medtem ko na ozemlju celotne države Natura 2000 pokriva le dobro tretjino Slovenije. Glede na velik potencial naravnih, pa tudi kulturnih vrednot, je turistična infrastruktura na območju slabo razvita.

Programsko obdobje 2007–2013 je za podeželje v Sloveniji ključnega pomena. Prebivalci podeželja so premalo osveščeni o možnosti vključitve v posamezne projekte, sodelovanja na delavnicah in podobno. V vseh fazah priprave in izvajanja raznih projektov mora biti lokalno prebivalstvo vključeno. Prebivalci sami najbolje od vseh poznajo svoje probleme, želje in razvojne cilje. Pristop »od spodaj navzgor« je torej ključnega pomena. Prebivalci si s sodelovanjem pri razvojnih programih krojijo kakovost bivanja na podeželju. Velik pomen ima vloga žensk, ki prispevajo k ohranjanju družine, posledično pa tudi k ohranjanju »živega« podeželja. Mlade pa moramo vzgajati, da bodo ohranjali naravno in kulturno dediščino ter dodobra spoznali načela trajnostnega razvoja. Razvoj na podeželju se mora nadaljevati tudi po preteku programskega obdobja, zato je nujno izobraževati in usposablјati podeželsko prebivalstvo o tem, kako tudi dolgoročno skrbeti za razvoj podeželja.

Podeželski prebivalci morajo najprej spoznati možnosti podpor k razvoju podeželja, ki jih v tem programskem obdobju ponuja EU, spoznati morajo razvojne programe podeželja in organiziranost lokalnih akcijskih skupin z možnostjo sodelovanja v njih. Prebivalci velikokrat sploh ne vedo, kaj vse lahko izkoristijo. Najprej je potrebno z raznimi publikacijami, predstavitvami lokalnih akcijskih skupin npr. po krajevnih ali vaških skupnostih prebivalce motivirati in jih povabiti k sodelovanju. Znatno delež podeželskega prebivalstva, predvsem starejši, verjetno še niso sodelovali v podobnih projektih, pri programih razvoja podeželja, pri razvojnih strategijah oz. lokalnih akcijskih skupinah, zato potrebujejo malo več vzpodbude.

Diplomska naloga je po vsebini razdeljena na dva dela. Prvi del diplomske naloge je teoretičnega značaja, v njem so predstavljene teoretske in idejne zasnove razvoja podeželja, evropski pristop k razvoju podeželja ter razvoj podeželja v Sloveniji. V drugem delu pa je

podrobnejša predstavitev projektnega območja in razvojnega programa podeželja Po poteh dediščine od Idrijce do Kolpe.

Poznavanje vsebine diplomske naloge lahko služi tudi kot pomoč zainteresiranim posameznikom (mogoče tudi raznim institucijam) pri spoznavanju evropskih in slovenskih smernic pri razvoju podeželja ter vključevanju v lokalne akcijske skupine. Uporabnost naloge temelji na tem, da je poleg predstavitve razvojnega programa podeželja podrobno predstavljena tudi Evropska unija s plati razvoja podeželja in kako ji v razvoju sledi Slovenija.

Diplomska naloga je plod ideje, kako na tak način prispevati k udobnejšemu življenju ljudi v domačem okolju. Opažamo, da ljudje občutno premalo poznajo možnosti razvoja podeželja. Prebivalcem želimo približati ustrezno smer razvoja podeželja. Za uspešno črpanje evropskih sredstev z naslova razvoja podeželja morajo prebivalci dobro poznati evropske smernice razvoja podeželja in pa tudi razvojni program podeželja svojega območja.

Cilj diplomske naloge je bil spoznati evropske smernice razvoja podeželja in kako jim sledi razvoj podeželja v Sloveniji. Namen naloge je bil predvsem preučiti razvojni program podeželja Po poteh od Idrijce do Kolpe in spoznati vse možnosti razvoja podeželja in kako pridobivati finančna sredstva iz evropskega proračuna.

1.1 Namen naloge in metode dela

Namen diplomske naloge je predstavitev razvojnega programa podeželja po poteh dediščine od Idrijce do Kolpe 2007–2013 in predstavitev evropske in slovenske zakonodaje ter smernice razvoja podeželja. Glavni namen naloge je predstaviti razvojne možnosti podeželja in pomen razvojnih programov podeželja ter vzpodbuditi prebivalstvo, da tudi sami sodelujejo pri raznih projektih.

Pri izdelavi diplomske naloge smo se opirali predvsem na razvojni program podeželja Po poteh dediščine od Idrijce do Kolpe ter na lokalno razvojno strategijo območja LAS Po poteh dediščine od Idrijce do Kolpe. V pomoč je bil tudi Nacionalni strateški načrt razvoja

podeželja in Program razvoja podeželja Slovenije 2007–2013. Pomemben vir gradiva so predstavljale spletne strani Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, spletne strani Evropske unije ter še mnoge druge spletne strani. Za izdelavo diplomske naloge sem uporabila metodo povzemanja pisnih virov in literature, kritično branje dokumentov ter tudi opiranje na izkušnje življenja na podeželju.

2 IDEJNE IN TEORETSKE OSNOVE RAZVOJA PODEŽELJA

2.1 Opredeljevanje podeželja

Splošno uporabne opredelitve podeželja ni. Vsaka stroka ga praviloma opredeljuje v skladu s svojim področjem raziskovanja, pri tem pa v strokovni literaturi zasledimo dva različna pristopa. Nekateri avtorji podeželje namreč opredeljujejo kot nemesto, drugi pa ga opredeljujejo na osnovi njegovih lastnih značilnosti. Predvsem pri starejših virih srečamo opredelitve, ki podeželski prostor opredeljujejo zgolj kot nemestno, nasprotje urbanemu prostoru in območje izven mest (Perpar, 2002).

Odgovor na vprašanje, ali je mogoče podeželje opredeliti zgolj kot nemestno, je nikalen. Ob kakršnikoli opredelitvi mesta oz. mestnega območja je podeželje ves prostor, ki ostaja zunaj mest in njihovih območij. Vendar če podeželje opredelimo zgolj kot nemestno, o njem ne dajemo nobene pozitivne informacije, saj ne povemo, kaj podeželje je. S tem posredno zanikamo njegovo kakovostno opredelitev kot nasprotje mestu (Barbič, 1995, cit. po Perpar, 2002).

Druga skupina avtorjev podeželje obravnava širše na podlagi njegovih značilnosti in dejavnosti, ki se v tem prostoru odvijajo. Skupne značilnosti podeželja so predvsem manjša gostota poseljenosti, zaradi odseljevanja manjša rast števila prebivalstva ali celo zmanjševanje števila, preprostejša socialna razslojenost, pristnejši in pogostejši medsebojni stiki prebivalcev, prevladujoča kmetijska in gozdarska raba prostora (kar še ne pomeni, da kmečko prebivalstvo prevladuje), ter manjša in bolj razpršena naselja (Kladnik, 1999, cit. po Perpar, 2002). Podeželje obsega tudi območja bolj ali manj okrnjene narave, v kateri najdejo svoj življenjski prostor številne rastlinske in živalske vrste, kar zaradi izjemne biološke raznovrstnosti še povečuje vrednost tega prostora in predstavlja izjemne doživljajske in rekreacijske potencialne (Perpar, 2002).

Vsekakor podeželskega območja ne moremo imenovati kot nemestni prostor. S tem pojmom podeželje neupravičeno pridobi negativen predznak kot da je podeželje manjvredno od urbanih središč. Živim na izrazito podeželskem območju, zato me taka pojmovanja podeželja

še bolj zmotijo. Vsekakor se strinjam z drugo skupino avtorjev, ki podeželje obravnavajo širše na podlagi več dejavnikov, skupnih značilnosti podeželja in svojevrstnega podeželskega prebivalstva.

Povezanost z gospodarsko rabo tal tem območjem daje še poseben pečat, ki ga ne moremo enačiti z značilnostmi urbanih območij (Kovačič in sod., 2000, cit. po Perpar, 2002). Kmetijska in gozdarska dejavnost, ki sta bili nekdanj edini ali prevladujoči gospodarski dejavnosti na podeželju, zaradi razmaha ostalih gospodarskih dejavnosti izgubljata na pomenu v ekonomskem smislu (zmanjšuje se njun delež ustvarjenega bruto družbenega proizvoda), čeprav še vedno opravljata enake funkcije in uporabljata pretežni del prostora. Podeželje postaja vse atraktivnejše tudi za mestno prebivalstvo, ki v tem prostoru v vse večji meri uresničuje svoje interese (pristni stiki z naravo in domačini, športne in druge rekreacijske aktivnosti, estetske kakovosti, podeželska kulinarika ipd.). Govorimo lahko o naraščajoči soodvisnosti in medsebojnem prepletanju ter dopolnjevanju mestnega in podeželskega prostora. (Perpar, 2002).

Zadnja leta je vse več mestnega prebivalstva, ki želi svoj prosti čas preživeti na podeželju v pristnem stiku z naravo. Po slabih izkušnjah domačinov na žalost pa nekateri med njimi ne spoštujejo podeželskih domačinov in neokrnjene narave. Priseljenci večkrat ne spoštujejo kulturne dediščine podeželja, imajo le željo po novem življenjskem okolju.

Srečamo pa tudi take opredelitve: podeželje je območje ekstenzivne rabe prostora v nasprotju z intenzivno rabo, pri kateri prevladujejo urbani elementi. Značilnost podeželja se kaže tudi v prevladi biogenih funkcij (kmetijstvo, gozdarstvo, ribištvo), za katere je značilna ekstenzivnejša izraba zemljišč, nižja gostota prebivalstva, drugačna poklicna sestava prebivalstva in drugačni odnosi med delovnim mestom in krajem bivanja kot v urbanih območjih (Klemenčič, 1982, cit. po Perpar, 2002).

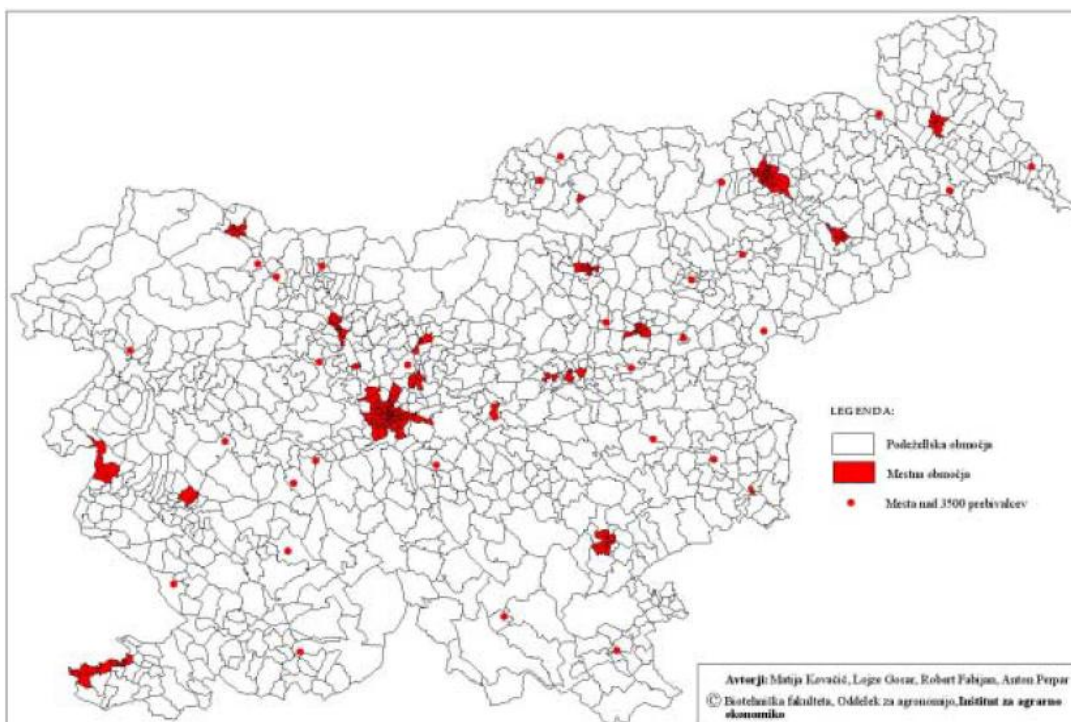
2.1.1 Podeželska in mestna območja v Sloveniji

Poseben problem z vidika razmejitev mest in podeželja je vprašanje, kako majhno mora biti naselje, da ne deluje kot urbani sistem. Mednarodna merila v slovenskih razmerah niso

uporabna, saj nimamo velikih urbanih sistemov, podobnim zahodnoevropskim, hkrati pa je povezanost naših podeželskih območij z urbanih centri razmeroma intenzivna. Tudi upravno teritorialna razdelitev Slovenije na mestne in podeželske občine ne ustreza povsem ključnemu razmejitvenemu načelu, saj opredeljene mestne občine pogosto poleg samega mesta vključujejo tudi razmeroma obsežno in izrazito podeželsko zaledje. Za potrebe prostorskega definiranja podeželja pri izdelavi tipološke členitve slovenskega podeželja se je izkazalo, da je z vidika razvojnega načrtovanja podeželja kot razmejitveni kriterij »območje urejanja naselij mestnega značaja« (Kovačič in sod., 1999, cit. po Perpar, 2002), ki so v prostorskih dokumentih natančno opredeljena in se v procesu prostorskega planiranja tudi spreminjajo v skladu z razvojem oziroma rastjo mestnih naselij. Naselja mestnega značaja so bila povzeta po opredelitvah geografske stroke v Sloveniji, ki razvršča naselja na stopnjo njihove središčnosti v sedem skupin (Vrišer, 1998)². Predstavljena členitev mest po Vrišerju je le eden izmed že objavljenih pristopov. Tudi v Sloveniji in v tujini so različni avtorji različno opredeljevali naselja mestnega značaja. Kot mestna območja so bila opredeljena vsa naselja sedme, šeste, pete in četrte stopnje, pri naseljih tretje stopnje pa so bila med mestna uvrščena tista naselja, ki imajo nad 3.500 prebivalcev. Na teh predpostavkah je bilo opredeljenih 55 mestnih naselij. V izrazito mestnih naseljih so bila prostorsko opredeljena območja mestnih krajevnih skupnosti (kriterij je predstavljala odsotnost kmetij v KS), v drugih krajevnih skupnostih pa je bilo kot mestno opredeljeno samo centralno naselje, saj je krajevna skupnost velika in sega tudi v podeželsko območje, ves preostali prostor izven teh naselij pa je bil opredeljen kot podeželje.

Prostorska opredelitev mestnih območij je bila prikazana tudi na karti podeželskih in mestnih območij v Sloveniji, kjer so urbana območja označena z rdečo barvo.

² Stopnja središčnosti naselij je opredeljena na podlagi opravil, ki jih središčna naselja zagotavljajo in zajemajo različne storitve in javne službe. Mednje spadajo najrazličnejše terciarne (trgovina, storitvene obrti, denarni zavodi in poslovne storitve) in kvartarne dejavnosti (šolstvo, zdravstvo, socialno skrbstvo, uprava, družbene organizacije). Na oblikovanje in razporeditev omrežja središčnih naselij so vplivali neenakomerna razporeditev in gostota prebivalstva, izoblikovanost površja, zgodovinski razvoj in razmeroma številne politično-upravne delitve ozemlja. Podrobnejši kriteriji za uvrstitev v posameznih središčnih naseljih v eno od sedmih stopenj središčnosti so opredeljeni v geografskem atlasu Slovenije (Vrišer 1998, cit. po Geografski atlas Slovenije, 1998: 308).

Podeželska in mestna območja v Sloveniji (Kovačič s sod., 1999, cit. po Perpar, 2002)

Lahko rečemo, da je znaten del ozemlja Slovenije podeželskega značaja. Delež mestnega in nemestnega prebivalstva je zelo izenačen (nemestno 49,2 %, mestno 50,8 %). V Sloveniji le dobra polovica prebivalstva živi v mestih, kar je v primerjavi z drugimi evropskimi državami dokaj nizka stopnja urbanizacije. Med 5.918 naselji, kolikor jih je v Sloveniji, je le 17 mest, ki imajo več kot 10.000 prebivalcev. To potrjuje, da se je kljub močni urbanizaciji obdržala razpršena poselitev, kar pozitivno vpliva na kulturo bivanja prebivalstva (Atlas Slovenije, 2005: 26-27).

2.1.2 Urbanizacija na podeželju

Urbanizacija je proces, ki ga pravzaprav sestavljata dva procesa, rast mest in širjenje mestnega načina življenja. Najpreprosteje se izrazi z deležem v mestih živečega prebivalstva, vendar je bolje uporabiti več vsebinsko povezanih kazalcev. Slovenska značilnost je velika razpršenost naselij, saj le dobra polovica prebivalstva živi v mestih. Nekaj manj kot dva milijona ljudi je razporejenih v skoraj 6.000 naseljih. Na značilnosti slovenske urbanizacije vplivajo raznolike naravne, zgodovinske, gospodarske, socialne, prometne, ekološke in

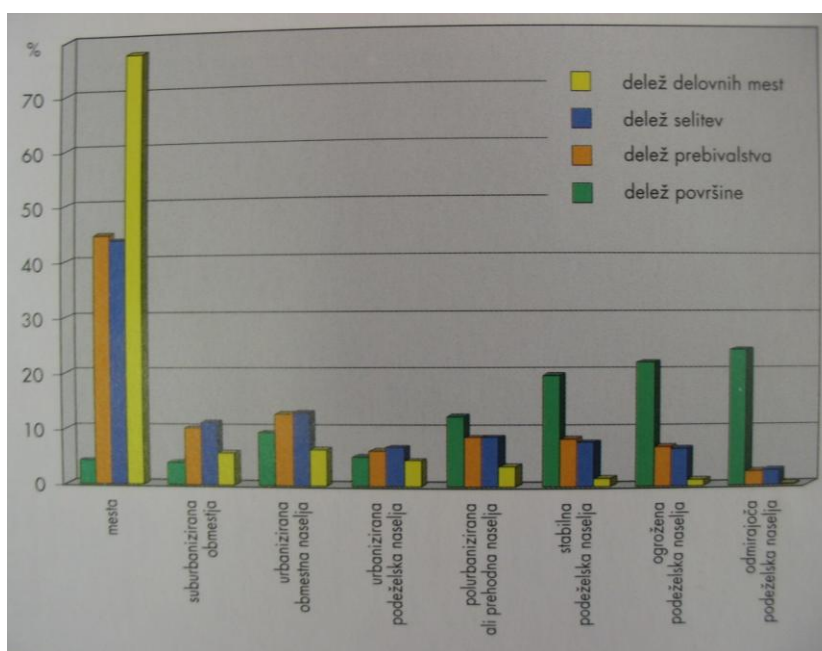
upravno-politične razmere; te so povzročile pokrajinske razlike v stopnji urbaniziranosti. Zato je merjenje urbanizacije le s številom in z deležem mestnega prebivalstva, kar omogočajo uradni statistični podatki, pomanjkljivo; ti podatki ne odsevajo dejanskih razmer. Za popolnejši prikaz stopnje urbanizacije je bila razvita celovitejša metoda, s katero je ob upoštevanju naravno-geografskih, fiziognomskih in funkcijskih meril prikazano njihovo medsebojno prepletanje. Z uporabo te metode je mogoče naselja razvrstiti v osem značilnih skupin (Geografski atlas Slovenije, 1998):

- mesta,
- suburbanizirana obmestja,
- urbanizirana obmestna naselja,
- urbanizirana podeželska naselja,
- polurbanizirana ali prehodna naselja,
- stabilna podeželska naselja,
- ogrožena podeželska naselja ter
- odmirajoča podeželska naselja.

Za (sub)urbanizirana območja sta značilna izjemno močna dnevna migracija, ki okvirno zajema polovico zaposlenih. Za urbanizacijo pri nas sta bistveni široka paleta izmenjav med mesti in obmestji ter preobrazba podobe naselij, ki je posledica socialnega preslojevanja prebivalstva. Največ delovnih mest je v mestih, zato imamo pri nas močne delovne migracije prebivalstva. Na podeželju je manjše število delovnih mest, zato se morajo delovno aktivni prebivalci iz podeželja na delovna mesta voziti v večja mesta. Največji problem v odročnejših in hribovskih naseljih pa je depopulacija podeželskega prebivalstva. Podeželski prebivalci iz teh območij se izseljujejo v mesta predvsem zaradi dostopnosti delovnih mest. Na obmestja večjih mest pa tudi že na prometno dostopno podeželje se zadnja leta mestni prebivalci zaradi bolj zdravega in manj stresnega okolja preseljujejo iz strogih urbanih središč. Tako nastajajo tudi t.i. spalna naselja, ki so nastala iz podeželskih naselij v obmestnem območju. Taka naselja v preteklosti v smislu razvoja niso dobile toliko kot mesta. Večji del prebivalcev v takih naseljih je priseljenih. Nastaja lahko velik porast cestnega prometa, ceste so brez pločnikov, ustrezne infrastrukture, pojavljajo se vsakodnevni večji prometni zastoji. Kulturna dediščina prvotnega podeželskega naselja se izgublja, stara vaška jedra niso več središče vasi,

prebivalci niso več povezani med seboj, nimajo občutka pripadnosti neki skupini, neokrnjena narava počasi izginja. Priseljeni prebivalci živijo v takih naseljih več ali manj le iz lastne koristi, k ohranjanju krajine in k oživitvi vasi pa v veliki meri ne pripomorejo veliko. To prav gotovo ne pripomore k izboljšanju kvalitete življenja prvotnih prebivalcev.

Če pogledamo kazalce značilnosti prebivalstvenih območij (slika spodaj), vidimo, da imajo mesta daleč največji delež delovnih mest, več kot $\frac{3}{4}$. Tudi delež selitev in delež prebivalstva je daleč največji in znaša slabo polovico. Delež površine pa je v mestih približno enak deležu površine v suburbaniziranih območjih. Nasprotno pa je v odmirajočih podeželskih naseljih, kjer deleža delovnih mest praktično ni; deleža selitev in prebivalstva znašata le nekaj odstotkov, delež površine pa je največji in znaša skoraj $\frac{1}{4}$. To pa je zelo zaskrbljujoče, saj se opušta obdelava kmetijskih površin, posledica tega pa je zaraščanje z gozdovi.

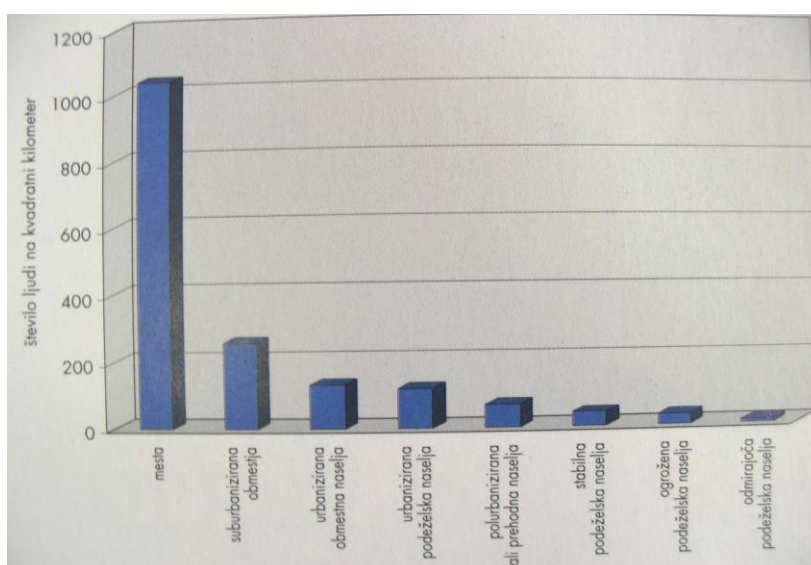

Nekateri kazalci značilnosti prebivalstvenih območij (Geografski atlas Slovenije, 1998: 311)

Območja zelo močne urbaniziranosti zavzemajo tretjino površja, na njih pa živi štiri petine prebivalstva. Na drugi tretjini površja, kjer prebiva 300.000 ljudi, je šibka do zmerna urbaniziranost. Zadnja tretjina površja, kjer prebiva kar 350.000 ljudi, je povsem neurbaniziranega. Podeželska območja z vidika gospodarske in prebivalstvene rasti

zaostajajo. Zaskrbljujoče je dejstvo, da v zadnja povsem neurbanizirana naselja spada kar $\frac{2}{3}$ vseh naselij. Razlikujemo tri skupine podeželskih naselij (Geografski atlas Slovenije, 1998):

- **25 %** ali četrtnina vseh naselij je s stabilnim demografskim razvojem, uravnoteženo selitveno bilanco in še zadovoljivo socialno in gospodarsko sestavo. Kmečkega prebivalstva je le šestina. Gostota poselitve dosega polovico državnega povprečja (državno povprečje gostote prebivalstva v Sloveniji ob popisu 1991 je bilo 97 prebivalcev/km²). V opisano skupino sodijo majhna podeželska naselja, ki imajo v povprečju komaj 130 prebivalcev.
- Najštevilčnejšo skupino predstavlja **30 %** demografsko ogroženih podeželskih naselij. V zadnjih treh desetletjih se je njihovo število zmanjšalo za četrtnino. Vsa območja ogroženih naselij zavzemajo tretjino državnega ozemlja.
- Posebej skrb zbujujoče razmere so v **12 %** naselij, kjer se je v zadnjih treh desetletjih število prebivalcev zmanjšalo za več kot tretjino. Gre za danes majhna naselja s povprečno 70 prebivalci. V teh demografsko odmirajočih krajih je pomanjkanje delovnih mest izrazito, zato je delovna migracija nadpovprečna. Gostota poselitve je le 17 prebivalcev/km², kar je le slaba šestina državnega povprečja. Pri razvoju sodobnih dejavnikov ima podeželje obrobni pomen, tehnološki prepad med urbaniziranimi območji in podeželjem pa se vztrajno pogloblja.

Gostota poselitve prebivalstvenih območij (Geografski atlas Slovenije, 1998: 311)

2.2 Trajnostni razvoj podeželskih območij

Razvoj pomeni ustvarjanje političnih, ekonomskih in socialnih pogojev, ki človeku omogočajo ustvarjalnost, samospoštovanje in občutek pripadnosti neki skupnosti ter aktivnosti za doseganje ciljev. V sodobnem svetu je razvoj vse bolj odvisen od človeka, njegovega znanja, zdravja, vrednot, kulture ter družbene organizacije in vse manj od fizičnega kapitala. Študija, ki jo je na primeru 192 držav opravila Svetovna banka, je pokazala, da je le 16 % rasti mogoče pripisati fizičnemu kapitalu (strojem, zgradbam in infrastrukturi), 20 % naravnim virom in kar 64 % človeškemu in družbenemu kapitalu. Človeški kapital pri tem ni pomemben le za gospodarsko rast, ampak predvsem za človeka samega in kakovost njegovega življenja. Tak pogled na razvoj pa daje drugačen poudarek smislu gospodarskih aktivnosti in ciljem razvoja družbe. Temeljni cilj tako ni več čim večja gospodarska rast, temveč izboljšanje človekovega življenja, čeprav je ravno gospodarska rast v vsaki družbi nujno potrebna za izboljšanje kakovosti življenja. Pri tem je pomembna njena struktura in kakovost ter obseg, saj je sprejemljiva le gospodarska rast, ki prispeva k izboljševanju človekovega razvoja, zmanjševanju revščine in neenakosti med ljudmi in ne uničuje okolja in naravnih virov. Na gospodarsko rast je torej potrebno gledati kot na sredstvo za človekov razvoj, ki poleg dostojnega materialnega standarda za vse ljudi omogoča še zadovoljevanje številnih človekovih potreb, ne sme pa biti namenjena le sama sebi oziroma kopičenju materialnih dobrin in dobička (Hanžek in Gregorič, 1999, cit. po Perpar, 2002).

Izboljšanje pogojev za bivanje in infrastrukturne opremljenosti ter dostopnosti do storitev podeželskih območij igra pomembno vlogo pri krepitvi urbano-ruralnih povezav, pri ustvarjanju nekmetijskih zaposlitev na podeželju, upravljanju z naravnimi viri ter prispeva k trajnostnemu razvoju podeželskih območij (Topfer, 2000, cit. po Perpar, 2002).

Pojem **trajnostni razvoj** je leta 1987 uvedla v splošno rabo Svetovna komisija za okolje in razvoj (Bruntlandova komisija). Ta utemeljuje nujnost sočasnega obravnavanja zahtev razvoja in okoljskih zahtev razvoja in okoljskih zahtev ter povezovanje preteklosti, sedanjosti in prihodnosti (Verbole, 1997, cit. po Perpar, 2002). Trajnostni razvoj je zamisel o razvoju človeške družbe, pri katerem bi se izognili nevarnostim, ki jih povzroča osredotočenje na količinski materialni razvoj z izčrpanjem naravnih virov in onesnaževanjem okolja. S

trajnostnim razvojem naj bi se tudi ohranjala biološka raznovrstnost. Krovni pojem trajnostnega razvoja obsega še več drugih vidikov, ne nazadnje tudi možnosti razvoja vsakega človeka ali združbe, če ne škoduje drugim (Wikipedija, 2007).

Pri razvoju moramo upoštevati ekonomsko, socialno in okoljsko dimenzijo. Socialne stiske lahko prav tako pospešujejo neodgovorno ravnanje z naravnimi viri kot brezobzirna usmerjenost le v gospodarsko rast. Trajnostni razvoj vključuje okolju ustrezno, v zmogljivost ekosistemov usmerjeno koordinacijo gospodarskih procesov in socialne izravnalne procese med narodnimi gospodarstvi, ki se po svoji storilnosti čedalje bolj razhajajo. Hkrati pomeni globoko korekturo dosedanjih predstav o napredku in gospodarski rasti, ki v dosedanji obliki niso sprejemljive. Usoda človeštva bo odvisna od tega, ali mu bo uspelo prebiti se do razvojne strategije, ki bo ustrezala medsebojni odvisnosti teh treh razvojnih komponent: gospodarski, socialni in okoljski (Maček, 1998, cit. po Perpar, 2002).

Omenjene ugotovitve veljajo tudi za razvoj podeželja, ki pomeni izvajanje gospodarskih, družbenih, okoljskih, kulturnih in drugih aktivnosti, ki podeželskemu prebivalstvu omogočajo blagostanje in večanje kakovosti življenja, upoštevajoč posebne potrebe in možnosti tega prostora ter spodbujanje povezave med mestom in podeželjem (Kovačič s sod., 1995, cit. po Perpar, 2002).

Podeželska območja na splošno zagotavljajo visoko kakovostno življenjsko okolje, kjer je mogoče najti primerne pogoje za življenje in delo v številnih sektorjih. Dobre komunikacijske možnosti in tehnološke inovacije (kot npr. na področju telekomunikacij) še povečajo take zmogljivosti in zmanjšujejo razlike med urbani in podeželskimi območji (Hoggart s sod., 1995, cit. po Perpar, 2002). Dobro razvito telekomunikacijsko omrežje je vsekakor ključnega pomena za razvoj podeželja. Vendar je na območju Notranjske le deloma razvito. Vzroke za to je potrebno iskati v naravnih značilnostih terena, v izredno razpršeni gradnji ter na žalost nezainteresiranosti nekaterih občinskih uprav za izboljšanje takšnega stanja za podeželske prebivalce.

2.2.1 Cilji Evrope za trajnostni razvoj podeželja

Cilj Evrope je ohraniti veliko bogastvo kmetijskih dejavnosti na podeželju ter ohraniti evropski podeželski prostor živ, ga vključevati v ekonomijo z njegovimi endogenimi viri in lokalnimi iniciativami. Takšna vizija ni neskladna s konkurenčnim kmetijstvom, ki je eden temeljnih ciljev Skupne kmetijske politike³. Politika razvoja podeželja ter kmetijska politika sta si namreč komplementarni. To je jasno zapisano tudi v Agendi 2000, ki razvoj podeželja postavlja kot drugi steber Skupne kmetijske politike in ga ne omejuje le na kmetijstvo. Ta komplementarnost politik je odgovor na dejstvo, da je danes ekonomija podeželskih območij vse bolj raznolika in precej širša od zgolj kmetijstva. Še več, ta raznovrstnost se je povečevala z namenom krepitve ekonomske strukture podeželskih območij, ki je bila oslABLJENA zaradi transformacije kmetijstva v drugi polovici 20. stoletja. To, kar je naredilo evropski model tako izviran, je predvsem integracija različnih dejavnosti: zavest, da je razvoj podeželskih območij potrebno načrtovati celovito z upoštevanjem in vključevanjem ekonomskih, socialnih in kulturnih dimenzij in končno priznanje, da je takšen razvoj odvisen od ljudi in dinamičnosti podeželskih skupin (Perpar, 2002).

2.3 Cilji prizadevanj za razvoj podeželja

Cilji in pristopi k razvoju podeželja v posameznih državah so zelo različni, osnovni cilj politike razvoja podeželja pa je ohranjanje socio-ekonomske vitalnosti podeželskih skupnosti. Prizadevanja so usmerjena v izenačevanje prihodkov podeželskih in urbanih prebivalcev, enake možnosti dostopa do socialnih in ekonomskih storitev, ustvarjanje enakih zaposlitvenih možnosti kot zagotavljanje svobodne izbire mesta bivanja in dela ter ohranjanje identitete podeželskih skupnosti (OECD⁴, 1998, cit. po Perpar, 2002).

³ Skupna kmetijska politika EU je ena najstarejših skupnih evropskih politik. Zasnovana je bila z Rimsko pogodbo iz leta 1957, v kateri so zapisani temeljni cilji in načela skupne kmetijske politike, ki se vse do danes niso spremenili.

⁴ OECD – Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj (ang. Organization for Economic Cooperation and Development). Gospodarsko politična organizacija večinoma evropskih držav. Organizacija je bila ustanovljena 1961 let iz 20 držav-ustanovnih članic, ki so se jim kasneje pridružila še druge države.

Cilji razvoja podeželja so (Kovačič in sod., 2000, cit. po Perpar, 2002):

- ohranjanje poseljenosti podeželskih območij,
- zagotavljanje ustrezne kakovosti življenja podeželskemu prebivalstvu,
- ohranjanje kulturne krajine in zagotavljanje kakovostnega okolja,
- ohranjanje lokalne identitete v vseh njenih razsežnosti,
- usposabljanje lokalnih skupnosti za (samo)razvoj.

Cilji politike razvoja podeželja v državah članicah OECD so različni, tudi definicija podeželskih območij je različna (preglednica definicij podeželskih območij), razlikuje pa se tudi stopnja pomembnosti posameznih ciljev. Ključni cilji vseh politik so predvsem naslednji (OECD, 1998, cit. po Perpar, 2002):

- o povečevanje konkurenčnosti podeželskih območij in maksimiranje njihovega prispevka k splošnemu ekonomskemu razvoju,
- o zagotavljanje možnosti, da tudi podeželski prebivalci dosegajo življenjski standard, primerljiv državnim normam,
- o ohranjanje in razvoj naravnega okolja in kulturne dediščine podeželja,
- o ohranjanje poseljenosti podeželja in zaustavitev izseljevanja,
- o izboljšanje prihodka na kmetijah, razširitev in spodbujanje zaposlitvenih možnosti, kot odgovor trendu zmanjševanja zaposlitev v kmetijstvu,
- o izboljšanje kakovosti življenja na podeželju in zmanjševanje razlik v življenjskih in delovnih pogojih med urbani in podeželskimi območji,
- o varovanje in nadaljnji razvoj krajine naravnega in tradicionalnega kulturnega okolja.

Preglednica: Definicije podeželskih območij v nekaterih državah članicah OECD (OECD, 1998: 22)

Država	Definicija podeželskih območij
EU	Kot podeželska so definirana območja z gostoto prebivalstva manj kot 100 ljudi/km ² .
Avstrija	Podeželska območja so tista, ki niso urbana ali tista območja, ki nimajo urbanega centra.
Kanada	Podeželska območja so tista območja, ki imajo manj kot 1.000 prebivalcev in gostoto poseljenosti manj kot 400 prebivalcev na km ² (popisna definicija).
Finska	Ločujejo tri tipe podeželskih območij, ki temeljijo na njihovi možnosti razvoja (obmestna podeželska območja, osrednja podeželska območja ter obrobna podeželska območja).
Francija	Podeželska območja so tista, ki niso urbana ali tista območja, ki nimajo urbanega centra.
Grčija	Podeželska območja so definirana kot območja skupnosti z manj kot 2.000 prebivalcev.

Država	Definicija podeželskih območij
Irska	Podeželska območja tvorijo mesta z manj kot 1.500 prebivalcev ali odprta območja na deželi.
Nova Zelandija	Podeželska so območja izven centrov, ki imajo 1.000 ali manj prebivalcev. Obsegajo neposeljena območja, redko poseljena območja, mala mesta z manj kot 1.000 prebivalcev, zelo odmaknjena območja, kot tudi območja, ki obkrožajo manjša ali večja urbana središča. Za namene politike so tudi manjša urbana območja pogosto del podeželja. Manjša urbana območja so centri s številom prebivalcev od .1000 do 10.000 ljudi.
Portugalska	Podeželska območja so tista, ki niso urbana ali tista območja, ki nimajo urbanega centra.
Švedska	Tradicionalna definicija temelji na ruralno-urbanem ločevanju, kjer se kot urbana šteje vsaka aglomeracija z več kot 200 oseb. Zadnje čase je bolj v uporabi sistem Razvojne agencije za podeželje, ki ločuje različne stopnje ruralnosti glede na čas potovanja. Ločuje urbane centre z več kot 3.000 prebivalcev, podeželje ob urbanih središčih (obmestje) ter podeželska območja.
Združeno kraljestvo	Podeželska območja so definirana na osnovi 10-ih kazalcev glede na zahteve za posamezne opredeljene cilje Evropske unije.
ZDA	Uporablja se več različnih metodologij. Večina definicij podeželskih območij razvršča območja glede na: število prebivalstva in gostoto poselitve, stopnjo urbanizacije ter bližino urbanih območij in intenzivnost povezav. Nekatere definicije upoštevajo tudi glavno ekonomsko dejavnost območja. Najpogosteje se za opredeljevanje podeželskih območij uporabljata definiciji Urada za upravljanje in proračun, ki posamezna okrožja znotraj zveznih držav delijo na metropolitanska in ne-metropolitanska ter definicija Urada za popis prebivalstva, ki okrožja deli na urbana in ruralna (RUPRI, 2001).
Japonska	Opredeljevanje območij temelji na različnih natančno opredeljenih kriterijih, po katerih se občine razvrstijo v enega od naslednjih tipov območij (urbana območja, ravninska kmetijska območja, hribovita kmetijska območja ter gorska kmetijska območja).

Politika razvoja podeželja v članicah EU vključuje različne cilje splošnega pomena, kot tudi specifične cilje (npr. posebno obravnavanje območij z omejenimi dejavniki za kmetijstvo). Cilji kmetijske politike v mnogih OECD državah so nadalje ohranjanje vitalnih podeželskih skupnosti in kmetovanja na družinski osnovi. Snovalci politik namreč verjamejo, da podeželske skupnosti temeljijo na družinskem kmetovanju oblike socialne organiziranosti, ki ohranja vrednote, kot so socialna solidarnost in skrb za širšo skupnost.

2.4 Teoretska izhodišča za razvoj podeželja

Razvoj podeželja naj temelji na naslednjih načelih (Kovačič in sod., 2000, cit. po Perpar, 2002):

- **celovitost:** razvojni program naj sočasno zajema vse plasti življenja in dela podeželskih skupnosti: gospodarstvo in infrastrukturo, družbene dejavnosti.

Medčloveške odnose, kulturo in urejanje naselij ter prostora. Tak razvojni program preprečuje razvojna nesorazmerja in poveča kakovost življenja;

- **ohranjanje in krepitev identitete:** razvojni proces mora ohranjati in prispevati k razvoju identitete podeželske skupnosti v vseh njenih vsebinah (kulturni, gospodarski in prostorski), saj s tem prispeva k ustvarjalnosti, povečanju socialne povezanosti in daje občutek varnosti;
- **naslonitev na lokalne vire (endogeni razvoj):** aktiviranje lokalnih virov na podeželju (gozd, kmetijska zemlja, prostor za gradnjo, delovna sila, ugodna klima ter znanje in veščine) zahteva najmanj naložb, motivira prebivalstvo in zmanjšuje zunanjo odvisnost;
- **aktivna udeležba prebivalcev:** v vseh fazah priprave in izvajanja projekta mora biti vključeno lokalno prebivalstvo, saj samo najboljše pozna svoje probleme, želje in razvojne cilje (t.i. pristop »od spodaj navzgor«);
- **pomoč za samopomoč:** lokalne skupnosti niso zmožne same oblikovati in financirati razvojnih programov, zato jim mora država nuditi strokovno in finančno pomoč. Država pa pogojuje svojo pomoč s tem, da lokalne skupnosti sprožijo pobudo in zagotovijo svoj del sredstev in udeležbo prebivalcev za izvajanje programa. Ta princip je utemeljen na izkušnjah, da od zunaj financirani projekti ne dajo dobrih rezultatov, saj se ljudje zanje ne čutijo odgovorne in zainteresirane;
- **trajnost razvoja:** razvoj se ne sme nikoli zaključiti, zato je potrebno prebivalstvo usposobiti, izobraziti, da bodo z razvojem tudi sami nadaljevali po zaključku posameznega projekta;
- **sonaravnost in spoštljivost do okolja:** sestavni del razvojnih programov mora biti tudi varovanje okolja, kar je potrebno upoštevati pri vseh aktivnostih, ki se izvajajo, pomembno je ohranjanje kakovosti bivalnega okolja, ohranjanje biološke pestrosti,

potrebne pa so tudi sanacije degradiranih območij. Z razvojem tehnologije in potrebe po novem življenjskem okolju prihaja do vse večjega onesnaževanja okolja. Neokrnjena narava pa izginja. Zato je zelo pomembno, da prostor urejamo okolju prijazno. Razvoj mora zagotavljati zdravo okolje in ekološko ravnovesje;

- **enakopravnost prebivalcev** ne glede na spolno, rasno, politično in versko pripadnost. Pri tem je zelo pomembna vloga žensk, saj poleg prispevka k ekonomiji odločilno prispevajo k ohranjanju družine in s tem k obstoju vitalnih podeželskih skupin. Tudi mlade je potrebno vzgajati tako, da bodo cenili kulturno dediščino svojega kraja ter da bodo v prihodnosti skrbeli zanjo in jo ohranjali.

Kulturna dediščina in medsebojni odnosi dajejo največjo kvaliteto podeželskemu prostoru. Tradicionalne vrednote in posebnosti podeželja je potrebno ohranjati. Vendar pa je nemogoče, da bi vasi ohranili take kot so, saj se tudi vasi spreminjajo in sledijo sodobnemu svetu. Če hočemo ohraniti poseljenost vasi, jih je potrebo razvijati tako, da bodo prijazne predvsem do domačinov. Pri razvoju je potrebno ohraniti v preteklosti že uveljavljene tradicionalne kvalitete in vrednote, ki jih je še danes mogoče vključiti v sodobno življenje. Nujno potrebno je zagotoviti tak razvoj podeželja, ki prebivalcem omogoča sodoben način življenja, hkrati pa ohranja tradicionalne vrednote. Problem razkroja vaških skupnosti zagotovo predstavljajo predvsem priseljenci iz drugih socialnih skupnosti. Za preprečitev takega razkroja je potrebno okrepiti vezi med avtohtonim podeželskim prebivalstvom, na drugi strani pa je potrebno čim bolj intenzivno vključiti tudi priseljence. Velikokrat pa se ti priseljenci nočejo vključiti v vaške skupnosti.

2.4.1 Vsebinska področja razvoja podeželja

Razvojne teorije vezane na razvoj kmetijstva in podeželja razdelimo v dve skupini (Barbič, 1990, cit. po Perpar, 2002):

- na teorije, ki se nanašajo na razvoj določenega področja (kmetijstvo, gozdarstvo, gradnja infrastrukture, urejanje naselij) – **parcialni pristop**,
- na teorije, ki razvoj pojmujejo celovito – **integralni pristop**.

Opredelili se bomo na integralni pristop, saj je potrebno za smotrni razvoj podeželja problematiko obravnavati celovito, vsa področja hkrati. Integralni razvoj podeželja lahko razdelimo na tri sklope:

- **gospodarski razvoj,**
- **urejanje prostora in naselij ter**
- **socialni in kulturni razvoj.**

2.4.1.1 Gospodarski razvoj

V naših razmerah je potrebno dati poglobljeno težo gospodarskemu razvoju, saj je ta podlaga integralnega razvoja. To še zlasti velja za demografsko ogrožena območja in območja, ki razvojno stagnirajo. Tu je bistvena razlika med našimi razvojnimi programi za razvoj podeželja in programi obnove vasi v Zahodni Evropi, saj tam dajejo težišče urejanju podeželskega prostora in naselij. Močan poudarek na podeželju mora biti namenjen razvoju kmetijstva (intenziviranje kmetijstva, uvajanje alternativnih proizvodnih programov, načinov ekološkega kmetovanja, domači predelavi kmetijskih pridelkov, prodaji pridelkov in organiziranju zadružništva) ter gozdarstva (predelava lesa doma na kmetijah) (Perpar, 2002).

Naravne in kulturne značilnosti slovenskega podeželja se kažejo tudi v prevladujoči gozdnati krajini. Gozd pokriva približno 60 % ozemlja Slovenije. Gozdarstvo kot ena tradicionalnih gospodarskih dejavnosti podeželja je imelo v slovenskem prostoru že od nekdaj velik družben pomen. Les je predstavljal dobro naložen kapital in rezervo za hude čase, za neuspehe in nesreče pri kmetovanju ter pri izplačilu dediščine. Stopnjo navezanosti na gozd opredeljuje socialno-ekonomski status posestnikov obenem z velikostjo gozdne posesti. Gozdna posestva, ki niso last kmetov, ostarele, dopolnilne in mešane kmetije sekajo v svojem gozdu le še za kurjavo oziroma les za lastno gospodarstvo. Na večjih mešanih kmetijah je tržna proizvodnja lesa zanemarjena, imajo pa še velike tržne rezerve. Za gospodarstvo so najbolj zanimive čiste kmetije, ki imajo skromno blagovno proizvodnjo, vendar tudi možnost za vključevanje delovne sile za delo v drugih gozdovih. Vsakoletni donosi so majhni, a nujno potrebni za preživetje kmetij. Samo velike čiste kmetije (več kot 15 ha) so pomembni tržni proizvajalci,

donosi iz gozda pa pomemben ali prevladujoč vir dohodka takšnih kmetij (Azarov, 1991, cit. po Perpar, 2002).

Dopolnilne dejavnosti na kmetijah

Zaradi nezadostnosti dohodka na večini naših kmetij je vse bolj pomembno iskati možnosti za vključevanje dopolnilnih dejavnosti. V nacionalnem interesu je namreč, da zadržimo dovolj veliko število kmetij tudi na območjih, kjer zaradi neugodnih razmer za kmetovanje nikoli ne bo kmetijstvo ekonomsko privlačno, dodatni dohodek pa lahko zagotovijo prav dopolnilne dejavnosti. S tem se ohrani kmetija, poseljenost teh območij, hkrati pa ekološke in estetske kvalitete krajine (Kovačič, 1992, cit. po Perpar, 2002). Dopolnilne dejavnosti v glavnem delimo na štiri dejavnosti:

- storitve s kmetijsko mehanizacijo,
- turizem na kmetiji,
- predelava lesa ter
- predelava sadja in zelenjave.

Velik pomen za gospodarski razvoj podeželja imata tudi industrija in drobno gospodarstvo ter storitve, saj kmetijstvo omogoča le manjši delež zaposlitev za aktivno prebivalstvo na podeželju. Bližina delovnih mest predstavlja osnovo za ohranitev poseljenosti podeželja ter njegovo ekonomsko uspešnost in razvoj.

Pri razvoju vseh gospodarskih dejavnosti na podeželju je potrebno upoštevati nekaj načel, med katerimi so pomembne predvsem:

- naslonitev na lokalne in človeške vire (ter njihovo usposobljenost),
- ustrezna velikost in umestitev obratov (stavb) v podeželski prostor,
- ekološka sprejemljivost načrtovanih dejavnosti.

2.4.1.2 Planiranje in urejanje prostora in naselij

Pod pojmom prostorsko planiranje razumemo urejanje prostora in razmestitev dejavnosti, ki so vezane na prostor. Danes vse bolj govorimo o integralnem urejanju, ki naj bi ustvarilo

harmonični socialni, gospodarski in prostorski razvoj ob upoštevanju danih specifičnosti geografskega okolja in iskanju skladnosti z okoljem. Torej gre za medsebojno igro med željami po razvoju in možnostmi, ki jih prostor ali okolje prenese (Prosen, 1993).

Področje krajine v sklopu razvoja podeželja se nanaša predvsem na razvojne potencialne v prostoru in vpliv njihove rabe na podobo krajine. Krajina, kot nosilec identitete določenega prostora, je odraz naravnih značilnosti prostora ter naravnih in antropogenih procesov v njem. V največji meri jo oblikuje raba prostora, najpomembnejša kmetijska raba in poselitev. Spremembe v gospodarskih razmerjih in družbeni zgradbi podeželja spreminjajo podobo krajine. Pri novi poselitvi je mogoče ohranjati tradicionalne oblike fizične podobe grajenih prvin v krajini. Podobo kmetijskega prostora v največji meri in neposredno krojijo proizvodna usmeritev in pridelovalni postopki, posredno pa družbene in ekonomske osnove kmetijske pridelave. Oblike gospodarjenja v gozdni krajini praviloma niso izrazito opazne. Zelo pa so opazne spremembe v razmerju med kmetijskimi in gozdnimi površinami, saj to razmerje daje osnovni vzorec in osnovne črte zgradbi kulturne krajine. Pomemben dejavnik privlačnosti kulturne krajine za nove dejavnosti in rabe je njena ekološka kakovost. V mnogih podeželskih območjih se zaradi spremenjenih gospodarskih in družbenih okoliščin zanemarjajo razvojni potenciali in zmanjšujejo bivalne privlačnosti, kar pa ne vodi samo k zaraščanju kmetijskih površin, ampak tudi k umikanju ljudi iz prostora (Kovačič in sod., 2000, cit. po Perpar, 2002).

Urejanje podeželskih naselij predstavlja eno težjih nalog pri urejanju podeželja, katere cilji so predvsem:

- izboljšanje prometnih razmer in celotne vaške infrastrukture z novogradnjo tranzitnih cest, obvoznih cest ter ureditev pešpoti in prometno nevarnih točk v vasi, ureditev komunalne oskrbe, odvoza odpadkov ter kanalizacije in vodovoda,
- prenova in novogradnja objektov z namenom izboljšanja bivalnih pogojev in zunanjšega videza stavb ter prenova objektov umetnostno-zgodovinske in etnološke vrednosti ter
- ohranjanje in izboljšanje podobe naselja.

2.4.1.3 Socialni in kulturni razvoj

Za razvoj podeželja sta pomembna tudi socialni in kulturni razvoj, saj dajeta življenju potrebno kakovost. Samo materialno stanje ne more zadržati ljudi na podeželju, če je njihova življenjska sredina socialno osiromašena. Poleg socialne strukture (zdravstvo, šolstvo, otroško in socialno varstvo, skrb za ostarele) je potrebno veliko skrbi posvetiti ohranjanju in oživljanju izvirne kulturne tradicije in običajev ter krajinskih lepot in posebnosti, pa tudi pristni obliki medčloveških odnosov. Te vrednote dajejo kakovost temu prostoru in privabljajo meščane, zato so lahko v veliko pomoč predvsem pri razvoju turizma (Kovačič, 1991, cit. po Perpar, 2002).

3 EVROPSKI PRISTOPI K RAZVOJU PODEŽELJA

Podeželska območja pokrivajo 90 % ozemlja Evropske unije. Na njih živi več kot 60 % prebivalstva v 27 državah članicah EU. Razvoj podeželja je zato izredno pomembno področje politike. Kmetijska pridelava in gozdarstvo sta še vedno bistvena za rabo zemljišč in upravljanje z naravnimi viri na podeželskih območjih EU ter za ekonomsko diverzifikacijo podeželskih skupnosti. Krepitev politike razvoja podeželja je zato splošna prednostna naloga EU (Politika razvoja podeželja EU 2007–2013, 2008).

Evropa ima sodoben, konkurenčen kmetijski sektor, ki zavzema vodilni položaj na svetovnih trgih kot eden večjih izvoznikov in največji uvoznik hrane na svetu, predvsem iz držav v razvoju. V kmetijstvu dela več kot 10 milijonov Evropejcev. Čeprav se število zaposlenih in število kmetij zmanjšujeta, ostaja kmetijstvo še naprej življenjsko pomembna dejavnost. Med 15 "starimi" državami članicami in 12 novimi državami članicami, ki so k Evropski uniji pristopile v petem krogu širitve, pa obstajajo pomembne razlike. V "starih" državah članicah je v kmetijstvu zaposlenih 4 % aktivnega prebivalstva, medtem ko je v novih državah članicah ta delež 13,4 %. Večina kmetij je majhnega obsega, pogosto pa so družinsko vodene (Kmetijstvo in razvoj podeželja EU, 2008).

3.1 Skupnost za razvoj podeželja EU v programskem obdobju 2007–2013⁵

V Evropski uniji deluje s svojimi strateškimi smernicami t.i. **Evropska skupnost za razvoj podeželja**, ki je oblikovala enotne smernice za razvoj podeželja. Vodilna načela skupne kmetijske politike, politike trga in razvoja podeželja je določil Evropski svet v Göteborgu leta 2001, potrdili pa so jih s sklepi Lizbonske strategije v Solunu leta 2003.

Strateške smernice Skupnosti za razvoj podeželja določajo področja, ki so pomembna za uresničevanje prednostnih nalog Skupnosti, zlasti glede ciljev trajnostnega razvoja iz Göteborga in prenovljene Lizbonske strategije za rast in delovna mesta. Strateške smernice Skupnosti za razvoj podeželja bodo pomagale:

⁵ Sklep Sveta z dne 20.2. 2006 o strateških smernicah za razvoj podeželja (programsko obdobje 2007–2013). Uradni list Evropske unije z dne 25.2. 2006: L55/20-L55/29.

- določiti in se sporazumeti o področjih, kjer je s pomočjo EU za razvoj podeželja ustvarjena največja dodana vrednost na ravni EU;
- ustvariti povezavo z glavnimi prednostnimi nalogami EU (Lizbona, Göteborg) in jih prevesti v politiko razvoja podeželja;
- zagotoviti usklajenost z drugimi politikami EU, zlasti na področju kohezije in okolja;
- spremljati izvajanje nove tržno usmerjene skupne kmetijske politike in potrebnega prestrukturiranja, ki ga bo vključevala v starih in novih državah članicah.

3.1.1 Skupna kmetijska politika (SKP) in razvoj podeželja

Skupna kmetijska politika EU je ena izmed najstarejših skupnih evropskih politik. Več desetletij je bilo kmetijstvo področje, ki je bilo najbolj enotno urejeno in ki je najbolj povezovalo države članice. Izvajanje skupne kmetijske politike EU temelji na treh načelih:

- enotnosti trga (prosti prodaji kmetijskih pridelkov med članicami),
- dajanju prednosti domači pridelavi (tržno-cenovna zaščita) in
- finančni solidarnosti članic (skupni proračun).

Zasnovana je bila z Rimsko pogodbo iz leta 1957, v kateri so zapisani temeljni cilji in načela skupne kmetijske politike, ki se vse do danes niso spremenili (Malnarič, 2006).

V zadnjem desetletju skupna kmetijska politika poleg uresničevanja osnovnih ciljev namenja vse večjo pozornost tudi varovanju okolja in razvoju podeželja. Težo kmetijske politike v Evropski uniji odraža tudi dejstvo, da je bila za kmetijstvo v preteklosti namenjena večina sredstev evropskega proračuna in še danes se zanj kljub razvoju drugih skupnih politik in ureditev namenja nekaj manj kot polovica proračuna EU. Kmetijstvo je v EU urejeno z izredno obsežnim pravnim redom – okoli 40 odstotkov vseh predpisov v EU je s področja kmetijstva (Malnarič, 2006).

Brez razvoja podeželja bi se številna podeželska območja v Evropi soočala z naraščajočimi gospodarskimi, socialnimi in okoljskimi problemi. Evropski model kmetijstva odraža

večnamensko vlogo, ki jo ima kmetijstvo v bogastvu in raznolikosti krajine, živilskih proizvodih ter kulturni in naravni dediščini.

3.2 Strukturna politika EU ⁶

Strukturna politika se izvaja na področju celotne Evropske unije. Namen te politike je zmanjševanje razlik v gospodarski razvitosti med regijami v EU oz. omogočanje enakih možnosti razvoja. Glavna pokazatelja stopnje razvitosti regij sta višina bruto družbenega proizvoda (BDP) in stopnja brezposelnosti. Poleg omenjenih indikatorjev se pri podeljevanju teh sredstev upoštevajo tudi posamezne razvojne težave kot so težavna mestna ali obrobna območja ter podeželski ali industrijski predeli v regijah, ki so v povprečju lahko dobro razvite.

Pri izvajanju regionalne politike na evropski ravni sodelujejo tako institucije EU kot tudi nacionalne, regionalne in lokalne oblasti. S tem je zagotovljeno sodelovanje na vseh ravneh, predvsem tistih, ki se neposredno spopadajo s težavami.

Vloga EU pri regionalni politiki ni omejena zgolj na posredovanje finančnih sredstev; Evropska komisija v sodelovanju z regionalnimi in lokalnimi partnerji opredeljuje posamezne razvojne cilje, ki se nato upoštevajo pri prijavi projektov oz. pisanju programskih dokumentov.

Strukturni skladi so finančni instrument regionalne politike EU. Podpirajo razvoj tistih evropskih regij, ki zaradi različnih vzrokov zaostajajo v razvoju. Njihov cilj je zmanjšati te razlike in ustvariti okolje za enakomeren in uravnotežen razvoj vseh držav in regij Evropske unije. Pod skupnim imenom strukturni skladi obstajajo štirje skladi, ki so opisani v nadaljevanju:

- **Evropski sklad za regionalni razvoj (European Regional Development Fund - ERDF)** prispeva k zmanjševanju razlik v gospodarski in socialni razvitosti evropskih regij, tako da podpira vlaganja v proizvodnjo in infrastrukturo, zdravstvo in izobraževanje;

⁶ Gospodarska zbornica Slovenije, Strukturna politika EU- <http://www.gzs.si/slo/15321> (2.4. 2008) in Strukturni skladi EU v Sloveniji, Kohezijski sklad - <http://euskladi.gov.si/skladi/strukt.html> (6.4. 2008)

- **Evropski socialni sklad (European Social Fund - ESF)** je finančni instrument, ki je namenjen vlaganju v ljudi. Njegovo poslanstvo je zmanjševanje nezaposlenosti, spodbujanje zaposljivosti in razvijanje podjetniškega duha, vlaganje v znanje, skrb za enake možnosti in socialno vključenost vseh v trg delovne sile;
- **Evropski kmetijski usmerjevalni in jamstveni sklad (European Agricultural Guidance and Guarantee Fund – EAGGF)** podpira gospodarsko prestrukturiranje kmetijstva in razvoj podeželja;
- **Finančni instrument za usmerjanje ribištva (Financial Instrument for Fisheries Guidance – FIFG)** podpira prizadevanja za ravnovesje med ribolovnimi viri in njihovim izkoriščanjem, pomaga ohranjati konkurenčnost ribištva in oživlja območja, odvisna od ribištva.

K navedenim skladom spadajo še štiri pobude, ki delujejo na področjih, ki so posebej opredeljena kot problem, ki zadeva celotno Unijo. Vsaka pobuda deluje v okviru enega od zgoraj navedenih skladov:

- **Interreg III** (financira se iz Evropskega sklada za regionalni razvoj, deli se na programe čezmejnega sodelovanja, na programe mednarodnega sodelovanja ter na programe medregionalnega sodelovanja);
- **Equal** (sofinancira se iz Evropskega socialnega sklada, predvideva aktivnosti za preprečevanje diskriminacije, socialne izključenosti in neenakosti na trgu delovne sile);
- **Leader + in**
- **Urban II.**

3.3 Kohezijska politika EU v novem programskem obdobju (2007–2013)⁷

Medtem ko se na evropskem nivoju intenzivno razpravljajo o novi finančni perspektivi za obdobje 2007–2013, ki bo vplivala tudi na višino sredstev, ki jih bo Unija namenila kohezijski politiki, pa so obrisi delovanja na tem področju že znani.

⁷Gospodarska zbornica Slovenije, Kohezijska politika EU - <http://www.gzs.si/slo//22728> (2.4. 2008) in
Strukturni skladi EU v Sloveniji, Kohezijski sklad - <http://euskлади.gov.si/skladi/kohezija.html> (6.4. 2008)

Poseben sklad, ki deluje v okviru regionalne politike, je tudi Kohezijski sklad, ki je bil ustanovljen za pomoč regijam oz. državam, ki morajo nameniti velik del sredstev razvoju infrastrukture. Sredstva tega sklada se tako namenjajo sofinanciranju projektov s področja okolja in transporta. Kohezijski sklad predstavlja enega od instrumentov za doseganje ciljev kohezijske politike v Evropski uniji. Ustanovljen je bil l. 1993 kot solidarnostni sklad za potrebe takrat najmanj razvitih držav članic, kar zadeva področja infrastrukture: Španije, Portugalske, Irske in Grčije. Kriterij upravičenosti prejemanja sredstev iz Kohezijskega sklada je tudi nedoseganje 90 % BDP Skupnosti.

Principi vodenja kohezijske (regionalne) politike so se v preteklosti spreminjali ob nastopu posameznega programskega obdobja. Tudi tokrat, pred letom 2007, Komisija pripravlja **reformo**, s katero bodo uveljavljena nova pravila razdeljevanja sredstev iz strukturnih in Kohezijskega sklada.

Osnutek reforme je Komisija predložila julija 2004 in vsebuje:

- splošno uredbo s skupnimi pravili za vse tri vire financiranja strukturnih ukrepov za obdobje 2007–2013,
- posebne uredbe o Evropskem skladu za regionalni razvoj (ERDF), Evropskem socialnem skladu (ESF) in Kohezijskem skladu,
- predlog povsem nove uredbe o ustanovitvi organov za čezmejno sodelovanje.

Cilji reforme, ki so ključni za upravljanje s kohezijskimi sredstvi po letu 2007, so:

- približati se strateškim usmeritvam EU (obveze, sprejete na vrhu v Lizboni in Göteborgu, ki vodijo k vzpostavitvi konkurenčnega in rastočega, na znanju temelječega gospodarstva, evropska strategija zaposlovanja),
- osredotočiti se na manj razvite regije ob pričakovanem razvoju v ostalih delih Unije,
- decentralizacija in poenostavljenje izvajanja, ki bi postalo bolj transparentno in učinkovito.

3.4 Predpristopna pomoč državam kandidatkam za članstvo v EU ⁸

Slovenija je 1. maja 2004 postala polnopravna članica Evropske unije. Pred tem je prejela predpristopno pomoč, ki jo Evropska unija nudi kandidatkam za članstvo v EU. Slovenija je v predpristopnem obdobju preko različnih programov EU prejela znaten del finančne in tehnične pomoči. Zato je potrebno omeniti nekatere pomembne programe, ki so vplivali tudi na razvoj slovenskega podeželja.

Prvič v zgodovini širitev je Evropska unija zahtevala predpristopno pomoč za deset srednje in vzhodnoevropskih držav. Osem se jih je pridružilo EU leta 2004 (Češka, Estonija, Madžarska, Latvija, Litva, Poljska, Slovaška in Slovenija). Bolgarija in Romunija pa sta se EU pridružile z manjšim zamikom. Predpristopna pomoč je razdeljena na tri instrumente:

- **PHARE** (**P**olan and **H**ungary Assistance to the **R**estructuring of **E**conomies),
- **SAPARD** (**S**pecial Accession **P**rogramme for **A**griculture and **R**ural **D**evelopment) in
- **ISPA** (**I**nstrument for **P**olicies for **P**re-Accession).

PHARE je bil ustanovljen leta 1989 in je najstarejši program med zgoraj naštetimi programi. Njegov namen je po eni strani okrepiti institucije, oblast in upravne organe za učinkovito izvajanje evropske zakonodaje in po drugi strani podpreti investicije na področjih, kjer so te najbolj potrebne (infrastruktura, podjetja, socialni ukrepi). **PHARE-CBC** (čezmejno sodelovanje) dopolnjuje pobudo **INTERREG**, tako da spodbuja čezmejno sodelovanje na ozemlju držav kandidatk. Slovenija prejema pomoč Evropske unije iz programa **PHARE** od leta 1992. Do leta 2004 ji je bilo tako odobreno 339 milijonov evrov. Slaba polovica od tega je bila namenjena krepitvi institucij na vseh področjih in ravneh. Sredstva Evropske unije so bila med drugim porabljena za projekte infrastrukture, okolja, prometa in energetike, šolstva in izobraževanja.

SAPARD je posebni pristopni program za kmetijstvo in razvoj podeželja, ki je bil ustanovljen leta 1999. Program **SAPARD** podpira pripravo držav kandidatk na skupno kmetijsko politiko EU. Vanj so vključeni tudi ukrepi za prilagoditev kmetijstva in razvoj podeželja, zaščita

⁸ Brošura, v kateri komisija ... http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/presenta/working2004/working2004_sl.pdf in Krajnc 2004, cit. po Pirih, 2007

potrošnika, varovanje okolja in tehnična pomoč. Za razliko od programa ISPA, kjer so sredstva namenjena državi oziroma pristojnim ministrstvom, so sredstva iz SAPARD-a namenjena občinam in posameznikom.

ISPA je leta 1999 ustanovljeni Instrument strukturnih politik v predpristopnem obdobju. Ustvarjen je po vzoru Kohezijskega sklada in je namenjen sofinanciranju večjih projektov s področij varovanja okolja in prometne infrastrukture, spodbujanju izvajanja evropske okoljske zakonodaje in omogočanje tehnične pomoči.

Predpristopna pomoč Sloveniji je za obdobje 1992–2003 znašala skoraj 450 milijonov evrov. Največji del predpristopne pomoči je Slovenija dobila iz programa SAPARD (339 milijonov evrov), iz programa ISPA je Slovenija dobila 84,5 milijonov evrov, iz programa predpristopne pomoči ISPA pa je prejela skoraj 26 milijonov evrov.

Poleg financiranja ukrepov je predpristopna pomoč namenjena tudi pripravi organov, odgovornih za upravljanje strukturnih in kohezijskega sklada. Po pristopu bosta naloge programa PHARE prevzela Evropski sklad za regionalni razvoj in Evropski socialni sklad. Kohezijski sklad pa bo prevzel naloge instrumenta ISPA, usmerjevalnega dela Evropskega kmetijskega usmerjevalnega in jamstvenega sklada in SAPARD-a.

3.5 Strateški pristop k razvoju podeželja 2007–2013

Krovna zakonodaja v EU za načrtovanje razvoja podeželja v obdobju 2007–2013 je (Kokolj-Prošek, 2006 b):

- Uredba Sveta (EC) št. 1698/2005, 20. september 2005, o podpori za razvoj podeželja iz *Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja - EKSRP* (objavljena v UL EU L277/1-40)
- druge pravne podlage:
 - odločba Sveta o strateških smernicah Evropske skupnosti za razvoj podeželja (Programsko obdobje 2007–2013): sprejeta na Svetu 24. 11. 2005,
 - navodila Komisije za pripravo nacionalnih strateških načrtov,
 - implementacijska uredba Komisije.

Javnofinančni okvir (Kokolj-Prošek, 2006 b):

- skupen obseg sredstev EU za razvoj podeželja in razdelitev le-teh po državah članicah.

Svet EU je sprejel strateške smernice za politiko razvoja podeželja v obdobju 2007–2013 za območje Evropske unije. Te smernice so določene v **Uredbi Sveta o podpori za razvoj podeželja iz Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja**. Na osnovi te uredbe mora država članica pripraviti **nacionalni strateški načrt razvoja podeželja** po sprejetih strateških smernicah EU in iz njih izhajajoče **operativne programe**. Pri teh nacionalnih strateških načrtih je pomembno, da so prednostne naloge EU ter nacionalne in regionalne prednostne naloge usklajene. Glede na nacionalne strateške načrte države članice izdelajo še **programe razvoja podeželja**, s pomočjo katerih se potem določeni projekti za razvoj podeželja začnejo dejansko izvajati (Pirih, 2007).

S tovrstno enotno ureditvijo politike razvoja podeželja si je Evropska komisija omogočila transparenten in učinkovit nadzor nad izvajanjem politike razvoja podeželja in koriščenjem EU proračunskih razvojnih sredstev tako na nivoju posameznih članic kot tudi na nivoju EU. Evropska komisija bo načrte in programe razvoja podeželja posameznih članic EU preverjala predvsem numerično in ne politično. Sodelovanje potencialnih koristnikov razvojnih sredstev iz strukturnih skladov je pri pripravi razvojnih dokumentov ključnega pomena v kasnejši izvedbi programa (Pirih, 2007).

Shematični prikaz podlag EU za načrtovanje razvoja podeželja 2007–2013 (Kokolj-Prošek, 2006 b)

Strateške smernice Unije za razvoj podeželja pomagajo (Malnarič, 2006):

- določiti in se sporazumeti o področjih, kjer je s pomočjo EU za razvoj podeželja ustvarjena največja dodana vrednost na ravni EU,
- ustvariti povezavo z glavnimi prednostnimi nalogami EU (Lizbona, Göteborg) in jih prevesti v politiko razvoja podeželja,
- zagotoviti usklajenost z drugimi politikami EU, zlasti na področju kohezije in okolja in
- spremljati izvajanje nove tržno usmerjene skupne kmetijske politike in potrebnega prestrukturiranja, ki ga bo vključevala v starih in novih državah članicah.

3.5.1 Razvoj podeželja EU v obdobju 2007–2013

Za podpiranje trajnostnega razvoja podeželskih območij politika razvoja podeželja osredotoča na štiri skupne temeljne osi, katera zavzemajo tri ključna področja. Politika prihodnjega razvoja se bo osredotočala na:

- o kmetijsko-živilsko gospodarstvo,
- o okolje in širše podeželsko gospodarstvo in
- o prebivalstvo.

Uredba Sveta o podpori za razvoj podeželja iz Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja je bila sprejeta v Bruslju septembra 2005. Smernice uredbe na ravni EU določajo strateške prednostne naloge za razvoj podeželja za programsko obdobje 2007–2013. Uredba dopolnjuje nacionalne, regionalne in lokalne ukrepe, ki prispevajo k prednostnim nalogam EU.

Glavno poslanstvo Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja (v nadaljevanju EKSRP) je pospeševanje trajnostnega razvoja podeželja na celotnem območju EU. Pomoč EKSRP se izvaja na osnovi tesnega sodelovanja med Komisijo EU in državo članico ter organi in organizacijami, ki so jih v skladu z nacionalnimi pravili in prakso imenovala države članice, vključno s pristojnimi regionalnimi in lokalnimi organi ter ekonomskimi in

socialnimi partnerji (Uredba Sveta EU o podpori za razvoj podeželja iz EKSRP, 2005, cit. po Pirih, 2007).

Uredba Sveta opredeljuje oziroma določa (Uredba Sveta (ES) o podpori..., 2005):

1. splošna pravila, ki urejajo podporo Skupnosti za razvoj podeželja,
2. cilje, h katerim naj bi prispevala politika razvoja podeželja,
3. strateški okvir politike razvoja podeželja, vključno z metodo za določanje strateških smernic Skupnosti za razvoj podeželja in za nacionalni strateški načrt,
4. prednostne naloge in ukrepe za razvoj podeželja ter
5. pravila o partnerstvu, programiranju, vrednotenju, finančnem poslovanju, spremljanju in nadzoru na podlagi pristojnosti, ki si jih delijo države članice in Komisija EU.

Glavni cilji Uredbe Sveta pa so naslednji (Uredba Sveta (ES) o podpori..., 2005):

- izboljšanje konkurenčnosti kmetijstva in gozdarstva s podporo za prestrukturiranje, razvoj in inovacije,
- izboljšanje okolja in pokrajine s podporo za upravljanje z zemljišči,
- izboljšanje kakovosti življenja na podeželskih območjih in spodbujanje diverzifikacije gospodarskih dejavnosti.

Nova generacija strategij razvoja podeželja in programov je skladno z Uredbo Sveta zgrajena na podlagi štirih osi oziroma ciljev:

- zagotavljanje konkurenčnosti kmetijskega in gospodarskega sektorja (**os 1**),
- izboljšanje okolja in podeželja (**os 2**),
- povečevanje kakovosti življenja na podeželju in diverzifikacija podeželskega gospodarstva (**os 3**) ter
- Leader (**os 4**).

V **prvem cilju** konkurenčnosti bodo številni ukrepi usmerjeni v človeški in fizični kapital v sektorjih kmetijstva, prehrane in gozdarstva (pospeševanje prenosa znanja in inovacij) ter kakovosti proizvodnje. **Drugi cilj** zagotavlja ukrepe za varstvo in povečanje naravnih virov, kot tudi za ohranjanje sistemov kmetijstva in gozdarstva velikih naravnih vrednot ter kulturne

krajine evropskih podeželskih območij. **Tretji cilj** pomaga pri razvoju lokalne infrastrukture in človeškega kapitala v podeželskih območjih za izboljšanje pogojev za rast in ustvarjanje delovnih mest v vseh sektorjih in za diverzifikacijo gospodarskih dejavnosti. **Četrty cilj**, ki temelji na izkušnjah Leader, uvaja možnosti za inovativno upravljanje prek lokalnih pristopov k razvoju podeželja od spodaj navzgor.

Shema prikazuje skupno politiko EU za razvoj podeželja v novem programskem obdobju 2007–2013 (Kokolj - Prošek, 2006 b)

* Nove države članice postopoma - približno 2,5 % sredstev na letni ravni

Iz stanja razvoja podeželja v EU je razvidno, da Evropa posveča največ pozornosti gospodarski rasti in zaposlitvam ter trajnostni izrabi prostora. Evropa se dobro zaveda tudi dejstva, da so naravne dobrine omejene, zato je ključnega pomena, da jih izrabljamo trajnostno. Ljudje bi se tega dejstva morali zavedati pred vsakim posegom v prostor.

Za enoten razvoj podeželja je potrebna skupna politika. V naslednjem podpoglavju so opisane prednostne naloge EU za razvoj podeželja v programskem obdobju 2007–2013, ki so sestavni del skupne kmetijske politike.

3.5.2 Razvoj podeželja v EU 2007–2013 po posameznih oseh s strateškimi smernicami

V okviru osnovnih ciljev, vzpostavljenih z uredbo o razvoju podeželja, so opredeljene smernice, ki določajo prednostne naloge EU za razvoj podeželja, namenjene vključevanju glavnih prednostnih nalog politike, opredeljenih v sklepih Evropskega sveta v Lizboni in Göteborgu. Za vsak sklop prednostnih nalog so predstavljeni ključni ukrepi. Države članice pripravijo svoje nacionalne strategije razvoja podeželja, ki predstavljajo referenčni okvir za pripravo programov razvoja podeželja na podlagi teh strateških smernic.

3.5.2.1 OS 1 – Izboljšanje konkurenčnosti kmetijskega in gozdarskega sektorja

Strateška smernica prve osi:

Evropsko kmetijstvo, gozdarstvo in kmetijsko-živilski sektor imajo velik potencial za nadaljnji razvoj proizvodov visoke kakovosti in z dodano vrednostjo, ki bodo izpolnjevali raznoliko in naraščajoče povpraševanje evropskih potrošnikov in svetovnih trgov. Viri, namenjeni osi 1, morajo prispevati k močnemu in dinamičnemu evropskemu kmetijsko-živilskemu sektorju z osredotočenjem na prednostne naloge prenosa znanja in inovacij v prehransko verigo in prednostne sektorje za naložbe v fizični in človeški kapital.

Pomoč, namenjena konkurenčnosti v kmetijskem in gozdarskem sektorju, velja za:

- **ukrepe za spodbujanje znanja in krepitev človeškega potenciala s pomočjo:**
 - poklicnega usposabljanja in dejavnosti informiranja, vključno s širjenjem znanstvenih dosežkov in inovativnih praks, namenjenih osebam, ki delujejo v sektorjih kmetijstva, gozdarstva in prehrane,
 - pomoč mladim prevzemnikom kmetij,
 - zgodnje upokojevanje kmetov in kmetijskih delavcev,
 - uporaba svetovalnih storitev s strani kmetov in lastnikov gozdov,

- ustanavljanje služb za pomoč pri upravljanju kmetij, služb za zagotavljanje nadomeščanja na kmetijah ter služb za kmetijsko in gozdarsko svetovanje;
- **ukrepe za prestrukturiranje in razvoj fizičnega potenciala ter za spodbujanje inovativnosti s pomočjo:**
 - posodabljanja kmetijskih gospodarstev,
 - izboljševanja gospodarske vrednosti gozdov,
 - dodajanja vrednosti kmetijskim in gozdarskim proizvodom,
 - sodelovanja pri razvoju novih proizvodov, proizvodnih postopkov in tehnologij na področjih kmetijstva in prehrane ter gozdarstva,
 - izboljševanja in razvoja infrastrukture, povezane z razvojem in prilagoditvijo kmetijstva in gozdarstva,
 - obnavljanja proizvodnega potenciala kmetijstva, ki ga prizadenejo naravne nesreče, in uvajanja ustreznih preventivnih dejavnosti;
- **ukrepe za izboljšanje kakovosti kmetijske proizvodnje in proizvodov, ki vključujejo:**
 - pomoč kmetom pri prilagajanju zahtevnim standardom, ki temeljijo na zakonodaji EU,
 - podporo kmetom, ki sodelujejo v shemah kakovosti hrane,
 - podporo skupinam proizvajalcev pri dejavnostih informiranja in pospeševanja prodaje za proizvode, ki so vključeni v sheme kakovosti hrane,
 - prehodne ukrepe za Češko Republiko, Estonijo, Ciper, Latvijo, Litvo, Madžarsko, Malto, Poljsko, Slovenijo in Slovaško glede:
 - podpore za delno samooskrbna kmetijska gospodarstva, ki so v postopku prestrukturiranja in
 - podporo za ustanavljanje skupin proizvajalcev.

3.5.2.2 OS 2 – Izboljšanje okolja in podeželja

Strateška smernica druge osi:

Za varstvo in povečanje naravnih virov EU in krajine podeželskih območij morajo viri, namenjeni osi 2, prispevati k trem prednostnim področjem na ravni EU: biotski raznovrstnosti

in ohranjanju sistemov kmetijstva in gozdarstva velike naravne vrednosti, vodi in podnebnim spremembam. Ukrepi, ki so na voljo v okviru osi 2, se morajo uporabiti za vključitev teh okoljskih ciljev in prispevati k izvajanju kmetijske in gozdarske mreže Natura 2000, k zavezi iz Göteborga za zaustavitev upadanja biotske raznovrstnosti do leta 2010, k ciljem okvirne direktive o vodah in k ciljem Kjotskega protokola za ublažitev podnebnih sprememb.

Podpora iz tega oddelka se nanaša na:

• **ukrepe, ki so namenjeni trajnostni rabi kmetijskih zemljišč in vključujejo:**

- plačila kmetom zaradi omejenih možnosti na gorskih območjih,
- plačila kmetom na območjih z omejenimi možnostmi, ki niso gorska območja,
- plačila v okviru območij Natura 2000 in plačila, vezana na Direktivo 2000/60/ES,
- kmetijsko okoljska plačila,
- plačila za dobro počutje živali in
- podporo za neproizvodne naložbe.

• **ukrepe za trajnostno rabo gozdnih zemljišč, ki vključujejo:**

- prvo pogozdovanje kmetijskih površin,
- prvo vzpostavitev kmetijsko-gozdarskih sistemov na kmetijskih zemljiščih,
- prvo pogozdovanje nekmetijskih površin,
- plačila v okviru Nature 2000,
- gozdno okoljska plačila,
- obnavljanje proizvodnega potenciala gozdov in uvajanje preventivnih ukrepov ter podporo za neproizvodne naložbe.

3.5.2.3 OS 3 - Kakovost življenja na podeželju in diverzifikacija podeželskega gospodarstva

Strateška smernica tretje osi:

Viri, namenjeni področjem diverzifikacije podeželskega gospodarstva in kakovosti življenja v podeželskih območjih v okviru osi 3, morajo prispevati h glavni prednostni nalogi ustvarjanja zaposlitvenih možnosti. Vrsto ukrepov, ki so na voljo v okviru osi 3, je potrebno uporabljati zlasti za spodbujanje gradnje zmogljivosti, pridobivanja znanja in organizacije za razvoj lokalne strategije, kot tudi za pomoč pri zagotavljanju, da bodo podeželska območja ostala privlačna za prihodnje generacije. Pri pospeševanju usposabljanja, informacij in podjetništva je potrebno upoštevati posebne potrebe predvsem žensk in mladih, pa tudi starejših.

Podpora iz tega oddelka obsega:

- **ukrepe za diverzifikacijo podeželskega gospodarstva, ki vključujejo:**
 - diverzifikacijo v nekmetijske dejavnosti,
 - podporo za ustanavljanje in razvoj mikropodjetij z namenom spodbujanja podjetništva in razvoja gospodarske strukture,
 - spodbujanje turističnih dejavnosti.
- **ukrepe za izboljšanje kakovosti življenja na podeželju, ki vključujejo:**
 - osnovne storitve za gospodarstvo in podeželsko prebivalstvo,
 - obnovo in razvoj vasi,
 - ohranjanje in izboljševanje dediščine podeželja.
- **ukrep poklicnega usposabljanja in informiranja gospodarskih subjektov, ki delujejo na področjih, ki jih pokriva os 3,**
- **ukrep za pridobitev strokovnih znanj in animacija z namenom priprave in izvedbe lokalne razvojne strategije.**

3.5.2.4 OS 4 – Leader

Leader za razliko od prvih treh osi ni niz ukrepov, ampak je način združevanja in doseganja trajnostnega razvoja podeželskih območij. Usmerjen je v spodbujanje podeželskih območij, tako da se s celostnim pristopom raziščejo nove rešitve. Z novimi rešitvami podeželska območja lahko postanejo konkurenčna, izrabijo vse svoje danosti ter se spopadejo z izzivi. Leader je tudi način vključevanja lokalnih partnerjev v upravljanje prihodnjega razvoja svojega območja. Glavna vloga Leaderja je med drugim spodbujanje lokalnega notranjega razvoja, izboljšanje upravljanja na podeželskih območjih ter širjenje inovativnosti. Strateški cilj Leaderja pa je izgradnja lokalnih zmogljivosti za zaposlovanje in diverzifikacijo dejavnosti na podeželju (Kokolj-Prošek, 2007).

Strateška smernica četrte osi :

Viri, namenjeni osi 4 (Leader), morajo prispevati k prednostnim nalogam osi 1 in 2 in zlasti osi 3 in imeti tudi pomembno vlogo pri prednostni nalogi izboljšanja upravljanja in sprostitve endogenega razvojnega potenciala podeželskih območij.

Podpora na podlagi cilja Leader ponuja možnost, da se v okviru strategije lokalnega razvoja, ki temelji na lokalnih potrebah in prednostih, kombinirajo vse tri osi – konkurenčnost, okolje in kakovost življenja/diverzifikacija. Celostni pristopi, ki vključujejo kmete, gozdarje in druge akterje na podeželju, lahko varujejo in poudarjajo lokalno naravno in kulturno dediščino, dvignejo okoljsko ozaveščenost in vlagajo v tipične proizvode, turizem in obnovljive vire in energijo ter jih spodbujajo.

Pristop Leader vsebuje naslednje prvine:

- območne lokalne razvojne strategije, ki so namenjene dobro opredeljenim subregionalnim podeželskim območjem – teritorialni pristop;
- lokalna javno-zasebna partnerstva - LAS⁹

⁹ Lokalna javno-zasebna partnerstva LAS, imenovana tudi lokalne akcijske skupine, predlagajo lokalno razvojno strategijo in so odgovorne za njeno izvedbo. Skupina ima administrativnega in finančnega vodjo (Uredba Sveta (ES)..., 2005).

- pristop »od spodaj navzgor«, ki vključuje pristojnost odločanja lokalnih akcijskih skupin pri izdelavi in izvedbi lokalne razvojne strategije,
- večsektorsko pripravo in izvedbo strategije, ki temelji na vzajemnem delovanju med akterji in projekti iz različnih sektorjev lokalne ekonomije,
- izvajanje inovativnih pristopov,
- izvajanje projektov sodelovanja – čezmejno sodelovanje,
- vzpostavitev mreže lokalnih partnerstev.

Specifični cilji te osi so:

- **pridobitev strokovnih znanj in animacija območij:**
 - vzpostavitev in delovanje nacionalne mreže za razvoj podeželja,
 - priprava in izvedba programov za usposabljanje za upravljanje lokalnih akcijskih skupin (v nadaljevanju LAS) in pripravo lokalnih razvojnih strategij,
 - animacija in vključevanje prebivalcev v pripravo lokalnih razvojnih strategij in sodelovanje v LAS;
- **vzpostavitev javno-zasebnih partnerstev na podeželskih območjih in njihovo sodelovanje:**
 - ureditev pravnega statusa partnerstev na podeželskih območjih in njihovo sodelovanje,
 - koordinacija aktivnosti LAS,
 - vzpostavitev sistema komunikacije in sodelovanja med LAS in organom upravljanja;
- **podpora izvajanju lokalnih razvojnih strategij:**
 - usposobitev za upravljanje projektov v okviru lokalnih razvojnih programov,
 - vzpostavitev sistema upravljanja, spremljanja in evalvacije lokalnih razvojnih strategij;
- **podpora sodelovanju in ustvarjanje mreže LAS:**
 - izmenjava izkušenj in sodelovanje med LAS,
 - čezmejno sodelovanje, mreženje in informiranje.

Vsako od prednostnih nalog EU za razvoj podeželja in njen prispevek k ciljem iz Lizbone in Göteborga bo potrebno na ravni države članice prenesti v nacionalni strateški načrt ter programe razvoja podeželja. V številnih primerih bodo nacionalne ali regionalne prednostne naloge določene za posebne probleme, povezane s kmetijsko-živilskim sektorjem ali okoljskim, podnebnim in zemljepisnim položajem kmetijstva in gozdarstva. Podeželska območja se bodo morda morala ukvarjati z drugimi posebnimi vprašanji, kot so periferni urbani pritisk, nezaposlenost, oddaljenost ali nizka gostota prebivalstva (Malnarič, 2006).

Vsaka država članica EU mora za sedemletno obdobje pripraviti načrt razvoja podeželja in ga posredovati v presojo Evropski komisiji. Ta načrt oceni in preveri skladnost z zakonodajo ter določi način financiranja. Načrt razvoja podeželja mora vsebovati (Perpar, 2002):

- opis območja (SWOT analiza),
- predhodno vrednotenje načrta ter ovrednotenje prejšnjega programskega obdobja,
- strategijo razvoja podeželja,
- razvojne cilje,
- razvojne ukrepe ter
- določitev kriterijev za spremljanje in vrednotenje učinkov ukrepov.

Slovenija je članica EU, zato je pripravila svoj nacionalni načrt razvoja podeželja za obdobje 2007–2013. Ta načrt določa smernice, s katerimi usmerja nižje ravni planiranja razvoja podeželja.

3.5.3 Leader v EU in njegova temeljna načela¹⁰

Leader se je pričel izvajati leta 2001 in sedaj prehaja že v četrto generacijo. Njegov namen je izboljšati razvojne možnosti na podeželju ob izkoriščanju lokalnih virov in aktivni vlogi lokalnega prebivalstva. Osnovni cilj ukrepov Leader je izgradnja lokalnih zmogljivosti ter izboljšanje zaposlenosti in diverzifikacija dejavnosti na podeželju. Njihova glavna vloga pa je vzpodbujanje lokalnega endogenega razvoja, izboljšanje upravljanja na podeželskih območjih in širjenje inovativnosti. Pristop Leader je namenjen vsem zainteresiranim akterjem, ki želijo

¹⁰ Navodila in priporočila za izvajanje pristopa Leader v RS v programskem obdobju 2007–2013, 2007 in Kokolj-Prošek, 2006 a

poiskati in razviti lokalne pobude za razvoj podeželja in sodelovati pri njihovi izvedbi. To so tako predstavniki javnih in zasebnih institucij na nacionalni, regionalni ali lokalni ravni, kot tudi vsi ostali zainteresirani člani podeželske skupnosti.

Sedem temeljnih načel pristopa Leader celovito usmerja razvoj na podeželskih območjih. Vsako načelo se pozitivno dopolnjuje in povezuje z ostalimi skozi ves postopek izvajanja in ima trajne učinke na dinamiko podeželskih območij ter sposobnost reševanja razvojnih problemov. Temeljna načela pristopa Leader so:

1. Lokalne razvojne strategije izhajajo iz območja;

Po Uredbi Sveta (ES) 1698/2005 se lokalna razvojna strategija izvaja na povezanem območju, ki zagotavlja dovolj kritične mase na področju človeških in ekonomskih virov. Območje mora biti manjše, homogeno, družbeno povezano ozemlje, ki temelji na skupni tradiciji in lokalni identiteti, ljudje pa imajo občutek pripadnosti oziroma skupne potrebe ter pričakovanja. Na takšnem območju je mogoče prepoznavanje lokalnih prednosti, slabosti, nevarnosti in priložnosti. Prepoznati je mogoče endogene razvojne potencialne in glavne omejitve za trajnostni razvoj. To omogoča ciljno naravnost ukrepov, opredeli resnične potrebe in izkorišča lokalne konkurenčne prednosti;

2. Pristop »od spodaj navzgor«

Od vseh sedmih značilnosti pristopa Leader je pristop »od spodaj navzgor« najbolj specifičen. To pomeni, da lokalni akterji sodelujejo pri sprejemanju odločitev glede strategije in pri izbiri prednostnih nalog, ki jih je na njihovem lokalnem območju potrebno izvesti. Izkušnje so pokazale, da pristop »od spodaj navzgor« dopolnjuje klasične ukrepe, ki se izvajajo na nacionalni in regionalni ravni na način »od zgoraj navzdol«. S tem se dosežejo boljši rezultati na lokalnem nivoju. Politika razvoja podeželja, ki sledi temu pristopu, mora biti oblikovana in se izvajati tako, da kar najboljše zadovolji potrebe skupnosti, kateri je namenjena. Tako se spodbuja lokalne interesne skupine, da prevzamejo pobudo in sodelujejo. Ta način se je pokazal kot uspešen predvsem v tistih državah EU, ki imajo strukturne probleme v kmetijstvu, saj

daje veliko priložnosti za izboljšanje kakovosti življenja na podeželju. Med lokalne akterje prištevamo širše prebivalstvo, ekonomske in družbene interesne skupine, predstavnike javnosti in zasebne institucije, ki živijo in delujejo na nekem območju. Pomembno je, da se skozi posvetovanja, dialog in pogajanja med sodelujočimi akterji doseže soglasje;

3. Lokalne akcijske skupine (LAS): Javno-zasebna partnerstva

Ustanovitev lokalnega partnerstva, imenovanega »lokalna akcijska skupina (LAS)« je izvirna in pomembna lastnost pristopa Leader. LAS ima nalogo, da opredeli in izvede lokalno razvojno strategijo ter sprejme odločitve o razdelitvi in upravljanju finančnih sredstev. LAS so pri spodbujanju trajnostnega razvoja učinkovite, če združujejo razpoložljive človeške in finančne vire ter spodbujajo lokalne akterje k izvajanju skupnih projektov z večsektorskim multiplikacijskim učinkom. Lokalne akcijske skupine temeljijo na tripartitnem partnerstvu, sestavljenem iz predstavnikov javnih institucij, gospodarstva in civilne družbe. Na ravni odločanja morajo ekonomski in socialni partnerji ter drugi predstavniki civilne družbe (kmetje, kmečke ženske, mladi in njihova združenja) predstavljati vsaj 50 % lokalnega partnerstva. LAS se lahko ustanovijo z namenom, da pridobijo dostop do podpore Leader, ali pa so osnovane na že obstoječih partnerstvih;

4. Povezani in večsektorski ukrepi oz. aktivnost

Leader ni sektorski razvojni program; lokalna razvojna strategija mora imeti večsektorske temelje (načela), povezovati mora več sektorjev dejavnosti. Ukrepi in projekti, ki jih zajemajo lokalne razvojne strategije, morajo biti med seboj povezani;

5. Inovativnost

Inovativni pristop k razvoju podeželskih območij je ena glavnih značilnosti pristopa Leader, zato imajo LAS pri izbiri aktivnosti in načinu izvedbe ukrepov, ki jih želijo podpreti, veliko mero svobode. Potrebe po inovacijah je treba razumeti v širšem smislu. Pomenijo lahko razvoj in predstavitev novega proizvoda, nove tehnologije, nove organizacije ali novega trga. Ta skupna opredelitev inovacije velja tako za podeželska kot tudi za urbana območja. Podeželska območja imajo zaradi svoje

majhne gostote prebivalstva in razmeroma nizke ravni človeških in fizičnih virov šibkejše povezave z raziskovalnimi in razvojnimi središči, zato težje uvedejo velike novosti, čeprav je to seveda mogoče. Inovacije na podeželskih območjih lahko pomenijo:

- prenos in prilagoditev inovacij, razvitih drugod,
- posodobitev tradicionalnih oblik znanja in izkušenj ter
- iskanje novih rešitev za trajne težave podeželja, ki jih druge politike oz. intervencije niso mogle zadovoljivo in trajno odpraviti;

6. Povezovanje v mrežo

Povezovanje v mrežo pomeni izmenjavo dosežkov, izkušenj in znanja med skupinami Leader, podeželskimi območji, upravami in organizacijami, vključenimi v razvoj podeželja znotraj EU, ne glede na to ali so neposredni upravičenci do sredstev programa Leader. Je tudi način za prenašanje dobre prakse, razširjanje inovacij in spodbujanje pridobivanja znanja, pridobljenega na lokalnem nivoju. Tako povezovanje tvori vezi med ljudmi, projekti in podeželskimi območji ter tako lahko premaga izolacijo, s katero se srečujejo nekatere podeželske regije. Pristop pomaga spodbujati izvedbo projektov sodelovanja in omogoča povezovanje skupin Leader med seboj;

7. Sodelovanje;

Sodelovanje je sedma značilnost pristopa Leader in po svojem namenu presega povezovanje v mreže. LAS izvajajo skupne projekte z drugimi skupinami, ki so oblikovane na podoben način (imajo podoben pristop), kot LAS, v drugi regiji, drugi državi članici EU ali celo tretji državi. Sodelovanje lahko pripomore skupinam Leader k razširitvi njihovih lokalnih dejavnosti, ali pa zagotovi dovolj kritične mase za uspešno izvajanje projektov. Projekti sodelovanja niso samo običajna izmenjava izkušenj, ampak vključujejo oprijemljiv skupni projekt, za katerega je najbolje, da ga upravlja skupna struktura.

4 RAZVOJ PODEŽELJA V SLOVENIJI

Slovenija je z 20.273 km² površine ena najmanjših evropskih držav. Zaradi geografske lege na stiku Alp, Dinarskega gorstva, Panonske nižine in Sredozemskega morja ima izrazito tranzitno lego, ki se odraža v raznolikih naravnih, pa tudi političnih, gospodarskih in kulturnih razmerah. Slovensko ozemlje spada med reliefno bolj razgibane. Skoraj 90 % površine leži na nadmorski višini nad 300 m, ravninska območja v obliki sklenjenih dolin in kotlin pa predstavljajo le slabih 20 % vsega ozemlja (Nacionalni strateški..., 2007).

Slovenija se s približno 2 milijona prebivalcev (0,5 % prebivalstva EU) in gostoto naseljenosti 99 prebivalcev/km² uvršča med relativno redko naseljene evropske države. Za poselitveni vzorec je značilna zgoščena poselitev ravninskih predelov, saj na slabih 20 % ozemlja živi skoraj 60 % vsega prebivalstva. V hribovitem predalpskem in dinarsko kraškem svetu je poselitev redka (Nacionalni strateški..., 2007).

Slovenija sodi v krog držav članic z nadpovprečnim deležem podeželskih območij. Značilno podeželska območja predstavljajo 30,5 % celotnega ozemlja države in zajemajo 38,5 % vsega prebivalstva. Ostali del ozemlja in prebivalstva pa spada pod pretežno podeželska območja (Malnarič, 2006).

Slovensko kmetijstvo še vedno nosi breme preteklosti. Desetletja se je razvijalo v specifičnem politično-ekonomskem okolju, ki ni bilo naklonjeno zasebnemu kmetovanju. Posledice tega odnosa se odražajo na današnji agrarni strukturi in razvojni ravni kmetijstva. Medtem ko sta se v Zahodni Evropi razmeroma hitro povečevali velikost obratov ter specializacija pridelave, se je od 1945 pa vse do devetdesetih let prejšnjega stoletja v Sloveniji odvijal ravno obraten proces, s slabšanjem zemljiške in posestne strukture, ohranitvijo nizke stopnje profesionalizacije ter razmeroma nizke delovne intenzivnosti (Nacionalni strateški..., 2007).

4.1 Podeželski prostor v Sloveniji

Še vedno je dobra tretjina slovenskega ozemlja, predvsem hribovskega in obmejnega, podvržena depopulaciji. Odhajajo predvsem mladi in izobraženi. Na podeželju ostaja ostarelo

in kmečko prebivalstvo, ki ne predstavlja pozitivnega vpliva na socialni in gospodarski razvoj teh območij. Opušča se kmetovanje, zaraščajo se kmetijska zemljišča, s tem se uničuje pestrost kulturne krajine ter siromaši družabno življenje na podeželju. Ponovno oživljanje dejavnosti pa od skupnosti terja veliko več energije in tudi denarja za ohranjanje že obstoječega. Prav zato je pomembno, da v prihodnosti vložimo veliko več truda v razvoj podeželja in s tem skušamo odpraviti pomanjkljivosti iz preteklosti (Pirih, 2007).

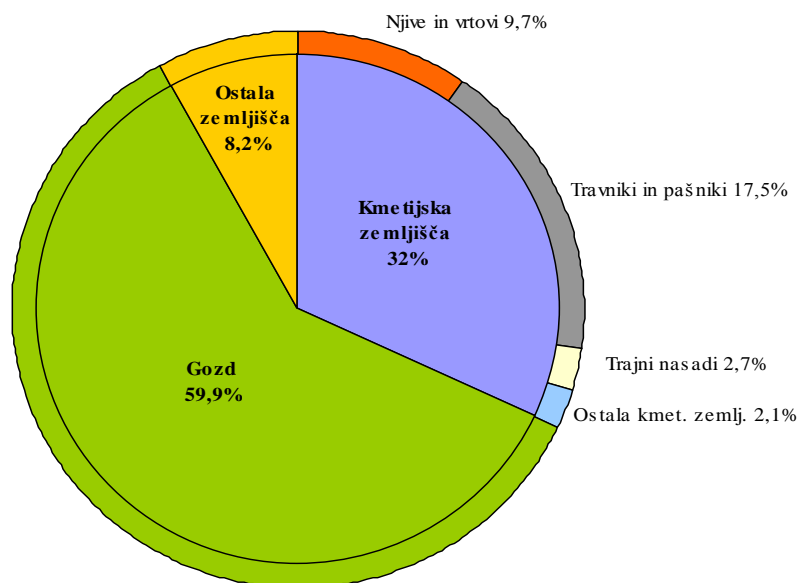
Druga značilnost slovenskega podeželja je vezana na ravninska območja v bližini večjih mest. Tu je podeželje podvrženo pritiskom urbanizacije in suburbanizacije ter težnji po uporabi najugodnejših kmetijskih zemljišč za zazidavo in urejanje prometnic. Suburbanizacija in z njo širjenje mestnega načina življenja, ki je neprilagojen podeželskemu, je ne le pokvarila kulturno podobo teh naselji, ampak celo vnesla nekatere kulturne napetosti med različnimi sloji prebivalstva. Za podeželska območja, ki ne izgubljajo prebivalstva, je značilno, da ti dnevno migrirajo v gospodarsko razvita lokalna središča, ker imajo ta območja slabo razvito gospodarsko infrastrukturo. Prebivalstvo ostaja, opazen je napredek, ohranja se kulturna in stavbna dediščina tega dela podeželja. V Sloveniji imamo tudi območja, ki so povsem izpraznjena zaradi gospodarskih, demografskih in predvsem političnih razlogov (Pirih, 2004).

Hitra deagralizacija v celotnem obdobju po drugi svetovni vojni je vplivala na to, da so nekatera območja Slovenije, zlasti obmejna in hribovita, praznijo. Območja praznjenja obsegajo že skoraj 40 % površine slovenske države. Prebivalstvo na teh območjih zaradi slabe starostne strukture ne more več vzdrževati ne lokalne in ne kulturne krajine (Prosen, 2005).

4.2 Značilnosti slovenskega kmetijstva

Za Slovenijo je značilen zelo hiter proces zmanjševanja obsega kmetijskih zemljišč. Trend gre v smer povečevanja gozdnih površin (zaraščanje slabših kmetijskih površin) in površin za urbanizacijo in infrastrukturo. Interes po zazidljivih zemljiščih na območjih najkakovostnejših kmetijskih zemljišč se je z ustanovitvijo novih občin in potreb po izgradnji infrastrukture v zadnjih letih močno povečal. Slovensko podeželje je po eni strani čedalje bolj urbanizirano, po drugi pa gre za praznjenje in degradacijo pokrajin (Prosen, 2005).

Kmetijska zemljišča predstavljajo 32 % celotnega ozemlja, gozdovi okoli 59,9 %, 8,2 % površin pa predstavljajo ostala zemljišča. Zadnja desetletja je prisoten stalen trend povečevanja površin v zaraščanju, kar stroka zaznava kot problem, ki zahteva takojšnje ukrepanje (NSN, 2007).

Raba zemljišč v Sloveniji (Nacionalni strateški..., 2006).

Zemljišča, primerna za kmetijstvo, so omejena, saj gozdovi pokrivajo približno 60 % ozemlja. Kmetijske površine naj bi po podatkih obsegale le še približno 30 % ozemlja države. Okoli 75 % kmetijskih površin je na območjih z neugodnimi razmerami za kmetijsko dejavnost, kar omejuje izbor proizvodnih usmeritev ter znižuje produktivnost in povečuje proizvodne stroške (Prosen, 2005).

Za Slovenijo je značilna razdrobljenost enot rabe, ki so poleg tega majhne in razpršene. Enote rabe so po večini majhne in razpršene. Kmetijska zemljišča v rabi so razdeljena na okoli 720.000 enot rabe, ki se raztezajo na več kot 1,7 milijona parcelah. To pomeni 9-10 enot rabe na kmetijsko gospodarstvo, ki v povprečju obdeluje 6,3 ha kmetijskih površin. Neugodna zemljiška struktura predstavlja pomembno oviro pri nadaljnjem razvoju kmetijstva. Na drugi

strani razdrobljenost kmetijskih površin prispeva k ohranjanju biodiverzitete, habitatov in okoljskih posebnosti, kar je z okoljskega vidika zaželeno (Nacionalni strateški..., 2007).

Velikostna struktura slovenskih kmetij je praktično neprimerljiva z velikostno strukturo kmetij v EU. Več kot polovica kmetij v Sloveniji je manjših od 2 ha in skoraj 70 % je manjših od 5 ha. V EU je več kot polovica kmetij v velikosti 5-20 ha (Cunder).

4.2.1 Kmetijsko gospodarstvo¹¹

Slovensko kmetijstvo ima izrazit dohodkovni problem. Dohodki v kmetijstvu zaostajajo za povprečnimi v gospodarstvu za okoli 50 %. Pomembno pa zaostajajo dohodki, ki jih dosegajo kmetijska gospodarstva v starih članicah EU, predvsem v tistih sosednjih državah, s katerimi se slovensko kmetijstvo pogosto primerja. Raven agregatnega dohodka v zadnjem desetletju ostaja enaka, zaradi zmanjšane obsega dela pa se izboljšuje dohodek na enoto dela.

Ob zmanjševanju gospodarskega pomena kmetijstva se povečujejo druge funkcije kmetijstva, ki vplivajo na razvoj – večnamenskost kmetijstva. Gospodarski pomen kmetijstva ostaja relativno visok na pretežno podeželskih območjih z manj razvitim gospodarstvom.

Iz neskladja med udeležbo kmetijstva v dodani vrednosti in strukturo zaposlenosti lahko sklepamo na nizko produktivnost panoge v primerjavi z drugimi dejavnostmi. K nizki produktivnosti dela pomembno prispevajo številni dejavniki, med katerimi lahko izpostavimo:

- neugodno starostno strukturo,
- neugodno izobrazbeno in posestno strukturo ter
- nizko stopnjo specializacije proizvodnje na kmetijskih gospodarstvih.

Ob zmanjševanju števila zaposlenih v kmetijstvu se povečuje tudi dodana vrednost na polnovredno delovno moč, ki pa je tudi v izjemno ugodnem letu 2004 dosegla le 20 % povprečne BDV na zaposlenega v Sloveniji.

¹¹ Nacionalni strateški načrt razvoja podeželja 2007-2013, 2007.

Konkurenčna priložnost slovenskega kmetijstva ter vseh udeleženih vzdolž agroživilske verige se kaže v dolgoročni usmeritvi v proizvodnjo kakovostne hrane. To potrjuje tudi rastoče zanimanje za različne sheme kakovosti, ki se intenzivno uveljavljajo. Ustrezne pravne podlage omogočajo izvajanje postopkov registriranja, certificiranja in spremljanja kakovosti posebnih kmetijskih pridelkov in živil, ki omogočajo pridobitev ene od možnih zaščiteneh označb. V Sloveniji imamo trenutno en certifikacijski organ, ki je akreditiran po standardu SIST EN 45011. Doslej je v Sloveniji zaščiteneh z označbami »geografsko poreklo«, »geografska označba«, »tradicionalni ugled« in »višja kakovost« 26 kmetijskih pridelkov in živil. Od teh 26 zaščiteneh kmetijskih pridelkov in živil je certificiranih 15 kmetijskih pridelkov in živil, 4 kmetijski pridelki in živila pa so v postopku certificiranja.

Ekološko kmetovanje

Razlogi za ekološko kmetovanje so predvsem varna in zdrava hrana, varstvo okolja, skrb za dobro počutje živali in spodbujanje biotske raznovrstnosti. Ekološko kmetijstvo se osredotoča na delo skupaj z naravo in ne proti njej. Ekološki kmetje so v Sloveniji združeni v okviru dveh krovnih združenj, ki sta organizirani predvsem po teritorialnem načelu in nimata značaja tržnih organizacij. Raziskava Inštituta za trajnostni razvoj (2005) kaže, da za trg prideluje le 15-20% ekoloških kmetij. Zanimanje kupcev za ekološke proizvode iz leta v leto narašča, zato zgolj ponudba ekoloških proizvodov ne zadošča več količini povpraševanja.

4.2.2 Gozdarstvo

Gozdarstvo ima v Sloveniji pomembno gospodarsko in naravovarstveno vlogo. Gozdovi pokrivajo skoraj 60 % celotnega ozemlja Slovenije, njihova površina pa se povečuje. V tem pogledu Slovenija v veliki meri odstopa od evropskega povprečja. To še posebej velja za srednjeevropski prostor, kjer ni države, ki bi razpolagala s tako velikim deležem gozda. V EU gozd v povprečju pokriva le tretjino zemljišč.

V gozdovih v zadnjih petdesetih letih naraščata lesna zaloga in prirastek lesa. Proizvodna sposobnost zlasti zasebnih gozdov je zaradi različnih vzrokov premalo izkoriščena, glede na dovoljeno bi lahko izkoriščali okoli 62 % prirastka, realni izkoristek pa znaša le 39 %.

Proizvodna sposobnost zlasti zasebnih gozdov je zaradi različnih vzrokov premalo izkoriščena. Pri tem izstopajo predvsem:

- razdrobljenost gozdne posesti,
- nepovezanost lastnikov gozdov pri izvedbi del v gozdovih in pri prodaji lesa,
- slaba in neustrezna infrastruktura.

Zaradi danih razmer so stroški gospodarjenja visoki, obenem pa je v zadnjem desetletju opazen trend realnega padanja cen lesa.

4.2.3 Demografska struktura podeželja

Demografska struktura podeželskih območij v Sloveniji se v veliki meri razlikuje od splošne demografske slike. To velja tako za zaposlitveno kot tudi za starostno strukturo prebivalstva. Zaradi staranja prebivalstva in hkratnega odliva mladega prebivalstva s podeželja (beg možganov) je demografska struktura manj ugodna v pretežno podeželskih regijah. Neugodna starostna struktura je še posebej pereča v kmečkih gospodinjstvih. Starostna struktura nosilcev kmetijskih gospodarstev je neugodna; več kot polovica jih je starejših od 55 let, delež gospodarjev mlajših od 45 let pa znaša le 19 odstotkov. Mlajši nosilci kmetijskih gospodarstev imajo v povprečju višjo stopnjo formalne izobrazbe (Nacionalni strateški..., 2007).

4.3 Planiranje in načrtovanje podeželskega prostora

Praksa prostorskega planiranja kaže, da je bila pozornost planerjev v preteklosti usmerjena predvsem v mesta, pozabili pa so na podeželje. Šele zakonodaja o varovanju rodovitnih tal, zahteve po samooskrbovanju in vsesplošnem ekološkem zavarovanju celotnega prostora zahteva, da prostorski planerji posvetijo svojo pozornost tudi ruralnemu prostoru (Prosen 2003, cit. po Pirih, 2007).

Reševanje problemov podeželja (odseljevanje mladih, zaraščanje krajine, itd.) je bilo dolgo časa odrinjeno. Večino pozornosti se je namenjalno urejanju mest, saj je bilo mesto nosilec

ekonomske, družbene in ideološke dominacije. Razvoj in urejanje podeželskega prostora sta bila prepuščena prebivalcem, ki so tam živeli. Skozi stoletja so preurejali svoj življenjski prostor in ga prilagajali gospodarski in bivalni rabi. V preteklosti so bili torej posegi v naravo opravljeni s čutom, danes pa morajo ta čut nadomestiti znanje in ekološka etika ter kakovostna normativna ureditev. Prav zato je potrebno ustrezno planiranje podeželskega prostora (Prosen, 2003, cit. po Pirih, 2007).

Podeželski prostor pa se je najpogosteje pojmoval kot rezerva in gospodarsko manj pomembna pokrajina, ki si ga je mesto prilaščalo za gradnjo eksternih urbanih naprav (ceste, daljnovodi, industrijski obrati ...). Planerska stroka je tako daleč zaostala v prostorskem načrtovanju kmetijskega prostora in zamujenega ni možno na hitro niti študijsko kaj šele praktično nadomestiti (Prosen, 1991, cit. po Pirih).

Ravni planskih aktov za potrebe načrtovanja podeželja so naslednje (Malnarič, 2006):

- nacionalni razvojni program kmetijstva,
- regionalni plan razvoja kmetijstva,
- občinski plan razvoja kmetijstva.

Nacionalni razvojni program kmetijstva ima za cilj izboljšanje gospodarskih, socialnih, kulturnih, prostorsko oblikovnih in ekoloških razmer na podeželju. Predstavlja planski instrument za urejanje socialnega, gospodarskega in prostorskega dela kmetijskega sektorja in strokovno podlago za izdelavo prostorskega plana RS (Malnarič, 2006).

Regionalni plan razvoja kmetijstva se izdelava za posamezno plansko regijo (statistično regijo) oziroma za posamezno geografsko zaključeno območje. Služi kot planski instrument za razvoj gospodarskega, socialnega in prostorskega dela kmetijskega sektorja in predstavlja strokovno podlago za izdelavo regionalnih planov za posamezno regijo (Malnarič, 2006).

Občinski plan razvoja kmetijstva se izdelava za posamezno občino in služi kot planski instrument za razvoj gospodarskega, socialnega, ekološkega in prostorskega dela kmetijskega sektorja in predstavlja strokovno podlago za izdelavo razvojnih planov za posamezno občino.

V občinskem planu razvoja kmetijstva se upoštevajo zahteve iz nacionalnega razvojnega programa in iz regionalnega plana razvoja kmetijstva in ima strateško in akcijsko nalogo za razvoj na lokalni ravni (Malnarič, 2006).

Načrtovanje razvoja podeželja v Republiki Sloveniji se izvaja z naslednjimi dokumenti (Kokolj-Prošek, 2006 b):

1. Strategija razvoja Slovenije in Strategija prostorskega razvoja Slovenije

(strateški dokument, sprejet v juniju 2005)

2. Državni razvojni program

(izvedbeni dokument Strategije razvoja Slovenije, sprejet v marcu 2008)

3. Operativni (OP) in sektorski programi

- OP varstva okolja in trajnostne rabe energije,
- OP razvoja transportne infrastrukture,
- OP razvoja človeških virov,
- Čezmejni in transnacionalni OP,
- Programi razvoja podeželja,
- Program razvoja ribištva;

4. Nacionalni strateški načrt razvoja podeželja

5. Regionalni razvojni programi

Dokumenti so hierarhično urejeni, zato morajo nižji dokumenti upoštevati določila višjih. Razvojni programi podeželja za posamezna področja Slovenije morajo tako upoštevati vsa določila in usmeritve razvoja podeželja, ki so določena v državni prostorski strategiji, nacionalnem strateškem načrtu razvoja podeželja, skladni pa morajo biti tudi z regionalnim razvojnim programom obravnavanega območja. Ker je Slovenija polnopravna članica Evropske unije, mora pri planiranju razvoja podeželja upoštevati tudi določila, ki jih za razvoj podeželja predpisuje EU in sicer Uredbo Sveta o podpori za razvoj podeželja iz EKSRP.

4.4 Razvoj podeželja v Sloveniji v obdobju 2007–2013

Podeželje razvijamo za ljudi z namenom, da bodo živeli tam še naprej in da bodo živeli dostojno življenje. Razvoj podeželja mora zagotavljati enake življenjske možnosti vsem slojem prebivalstva na podeželju. Poleg tega kmetijstvo tudi samim kmetijam ne daje več dovolj dohodka. Zato je potrebno uvajati in pospeševati razvoj novih gospodarskih vej v okviru kmetij in izven kmetijstva, pri čemer je potrebno stvari peljati tako, da se ne pojavljajo konfliktne situacije zaradi različnih interesov in potreb posameznih skupin prebivalcev. Te razvojne potrebe med glavne cilje vključuje evropska politika podeželja 2007–2013 (Razvoj kmetijstva..., 2006).

Ker je Slovenija članica Evropske unije, je pripravila svoj nacionalni strateški načrt razvoja podeželja za obdobje od leta 2007 do 2013. Ta načrt določa le smernice, s katerimi usmerja nižje ravni planiranja razvoja podeželja.

4.4.1 Nacionalni strateški načrt razvoja podeželja 2007–2013

Nacionalni strateški načrt razvoja podeželja (NSN) opredeljuje prednostne naloge na področju politike razvoja podeželja. NSN je pripravljen za obdobje 2007–2013 in se bo, če posamezne naloge ne opredeljujejo drugače, izvajal na celotnem območju Republike Slovenije. Dokument je pripravljen v skladu z Uredbo Sveta o podpori za razvoj podeželja iz Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja (EKSRP). Nacionalne prednostne naloge in aktivnosti so zbrane na način in v obliki, ki omogoča ustvarjanje sinergij z drugimi javnofinančnimi instrumenti na področju kmetijske politike, pa tudi na področju ekonomske in socialne kohezije ter prostora in okolja. Pri pripravi NSN so bile v celoti upoštevane strateške smernice EU ter širše strateške usmeritve Skupnosti na področju trajnostne rabe virov (sklepi sveta iz Goetenberga) ter krepitev gospodarske rasti in zaposlovanja (Lizbonska strategija) (Nacionalni strateški..., 2007).

Načrt se pripravi v skladu z institucionalnimi dogovori držav članic EU. Vsaka država članica mora poslati Komisiji svoj nacionalni strateški načrt razvoja še pred predložitvijo svojih programov podeželja (Nacionalni strateški..., 2007).

Vsak nacionalni strateški načrt mora po Uredbi Sveta o podpori za razvoj podeželja vsebovati (Nacionalni strateški..., 2007):

- vrednotenje gospodarskega, socialnega in okoljskega položaja ter razvojnega potenciala,
- strategijo, ki jo za skupne ukrepe določita EU in zadevna država članica in ki odraža usklajenost usmeritev, ki jih je EU začrtala v svojih strateških smernicah,
- tematske in teritorialne prednostne naloge za razvoj podeželja, ki jih vsebuje vsaka os, vključno z glavnimi ovrednotenimi cilji ter ustreznimi kazalniki za spremljanje in vrednotenje,
- seznam programov razvoja podeželja, s katerimi se izvaja nacionalni strateški načrt, in okvirna dodeljena sredstva EKSRP za vsak program,
- sredstva za zagotavljanje usklajevanja z drugimi instrumenti skupne kmetijske politike,
- po potrebi proračun za doseg konvergenčnega cilja,
- opis ureditve in navedbo zneska, namenjenega ustanovitvi nacionalne mreže za podeželje.

Vsaka država članica mora prvič leta 2010, potem pa najkasneje do 1. oktobra vsako leto, predložiti Komisiji zbirno poročilo, ki prikazuje napredek pri izvajanju njenega nacionalnega strateškega načrta in doseganju ciljev ter njen prispevek k izpolnjevanju strateških smernic EU. Zadnje zbirno poročilo se mora predložiti najkasneje do 1. oktobra 2014. Poročilo, ki povzema glavne dosežke, trende in izzive, povezane z izvajanjem nacionalnih strateških smernic EU, izdelata tudi Komisija. To poročilo se pošlje Evropskemu parlamentu, Svetu EU, Evropskemu ekonomsko-socialnem odboru in Odboru regij (Nacionalni strateški..., 2007).

NSN si s pomočjo prednostnih nalog prizadeva za krepitev večnamenske vloge kmetijstva v Sloveniji. Posebej izpostavlja potrebe po prestrukturiranju kmetijstva in živilskopredelovalne industrije ter prispeva h krepitvi konkurenčnosti celotne agroživilske verige. Gradi na načelih trajnostnega gospodarjenja z obnovljivimi naravnimi viri in daje posebno pozornost

vzdrževanju kulturne krajine, varovanju okolja in ohranjanju poseljenosti podeželja ter njegove identitete. NSN odraža tudi večnamensko vlogo gozdov, ki slovenski krajini dajejo poseben pečat in so pomemben tvorec okolja ter vir biotske raznovrstnosti. Prednostne naloge NSN bodo prispevale tudi k ekonomski in socialni krepitvi podeželja ter uveljavljale nove pristope k povečanju zaposlenosti na podeželju in to ne zgolj s primarno kmetijsko dejavnostjo. Načrt predstavlja referenčni okvir za pripravo Programa razvoja podeželja 2007–2013 za celotno območje Republike Slovenije (Nacionalni strateški..., 2007).

4.4.2 Program razvoja podeželja RS za obdobje 2007–2013¹²

Slovenija je s 1. 1. 2007 vstopila v novo programsko obdobje Skupne kmetijske politike, ki ga zaznamujejo spremembe na področju razvoja podeželja. Slovenija je za programsko obdobje 2007–2013 pripravila Program razvoja podeželja za celotno območje RS (PRP), ki je bil sprejet julija 2007. PRP je obsežen dokument, ki predstavlja programsko osnovo za črpanje sredstev iz Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja (EKSRP). Gre za programski dokument, ki zajema obdobje sedmih let. Podlaga za pripravo PRP-ja je Nacionalni strateški načrt razvoja podeželja 2007–2013, katerega splošni cilj je uravnotežen in trajnosten razvoj podeželskih območij .

Ukrepanje na področju razvoja podeželja 2007–2013 se dopolnjuje z drugimi javnofinančnimi instrumenti na področju skupne kmetijske politike pa tudi na področju ekonomske in socialne kohezije ter prostora in okolja.

Temeljni cilji PRP 2007–2013 so:

- **OS 1: Izboljšanje konkurenčnosti kmetijskega in gozdarskega sektorja,**
- **OS 2: Izboljšanje okolja in podeželja,**
- **OS 3: Izboljšanje kakovosti življenja na podeželskih območjih in spodbujanje diverzifikacije podeželskega gospodarstva ter**
- **OS 4: Izvajanje pristopa Leader**

¹² Program razvoja podeželja RS 2007–2013, 2007

Republika Slovenija s Programom razvoja podeželja 2007–2013 izvaja ukrepe vseh štirih osi, opredeljenih v Uredbi. Slovenija ima v programskem obdobju 2007–2013 na voljo 1.158.928.916 €, od tega 900.226.729 € iz Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja. Pomen posameznega cilja PRP 2007–2013 se odraža tudi v deležu sredstev, namenjenih posamezni osi. 1,16 mrd € je tako razdeljenih med vse štirih osi. Od tega znaša prispevek EKSRP 900 mio €, preostali del pa predstavljajo nacionalna sredstva. V naslednji preglednici lahko vidimo delež financiranja po posameznih oseh ter delež financiranja iz EKSRP.

Preglednica: Finančna sredstva po posameznih oseh ter delež sofinanciranja iz EKSRP

OS	Javna sredstva (€)			% na os EKSRP
	Skupaj	EKSRP sofinanciranje	EKSRP sredstva	
1. os	399.487.151	75,00 %	299.615.363	33,28
2. os	587.640.844	80,00 %	470.112.675	52,22
3. os	132.039.136	75,00 %	99.029.352	11,00
4. os	33.760.006	80,00 %	27.008.005	3,00
Tehnična pomoč	6.001.779	75,00 %	4.501.334	0,50
Skupaj	1.158.928.916	77,68 %	900.266.729	100,00

Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano

Slovenija približno 33 % sredstev namenja za dvig konkurenčnosti kmetijskega in gozdarskega sektorja, kar izhaja iz velikih razvojnih potreb, potreb po prestrukturiranju in zaradi samega zaostanka v konkurenčnosti. Kar 52 % sredstev je namenjenih za ohranjanje kulturne krajine in varovanje okolja ter s tem podpiranja večnamenske funkcije podeželja. Za izboljšanje kakovosti življenja na podeželju in diverzifikacijo podeželskega gospodarstva je namenjenih okrog 11 % sredstev, s čimer bo za to področje ukrepanja dosežen znaten dvig sredstev v primerjavi s preteklim obdobjem. Aktivnostim Leader je namenjenih okrog 3 % sredstev, tehnični pomoči pa je namenjenih 0,5 % sredstev.

4.4.2.1 OS 1: Izboljšanje konkurenčnosti kmetijskega in gozdarskega sektorja

Slovensko kmetijstvo in gozdarstvo po produktivnosti dela močno zaostajata tako za povprečjem gospodarstva kot za povprečjem teh dejavnosti v EU. Agroživilstvo in gozdarstvo zaostaja v učinkovitosti rabe proizvodnih virov, tržni organiziranosti in deloma tudi v

doseganju standardov na področju kakovosti, higiene in varnosti hrane. Za dvig konkurenčnosti je potreben nov razvojni cikel, ki ga ni mogoče doseči brez aktivnejše podpore javnih sredstev. Politika razvoja podeželja na tej osi bo podpirala predvsem prestrukturiranje kmetijstva, živilskopredelovalne industrije in gozdarstva z izvajanjem ukrepov po prednostnih nalogah:

- Posodabljanje in prestrukturiranje kmetijstva (posodabljanje kmetijskih gospodarstev, pomoč kmetom pri prilagajanju standardom, ki temeljijo na zakonodaji EU, pomoč mladim prevzemnikom kmetij, zgodnje upokojevanje kmetov in kmetijskih delavcev, izboljšanje in razvoj infrastrukture, povezane z razvojem in prilagoditvijo kmetijstva in gozdarstva),
- Dvig dodane vrednosti in kakovosti v pridelavi in predelavi kmetijskih, živilskih in gozdarskih proizvodov (dodajanje vrednosti kmetijskim in gozdarskim proizvodom, podpora kmetom, ki sodelujejo v shemah kakovosti hrane, podpora skupinam proizvajalcev pri dejavnostih obveščanja in pospeševanju prodaje za proizvode, ki so vključeni v sheme kakovosti hrane),
- Trajnostno in ekonomsko učinkovitejše gozdarjenje z gozdovi (izboljševanje gospodarske vrednosti gozdov, podpora za ustanavljanje skupin proizvajalcev v gozdarstvu),
- Dvig ravni usposobljenosti in povečanju zaposljivosti v kmetijstvu, živilstvu in gospodarstvu (poklicno usposabljanje in dejavnosti informiranja oseb, ki delujejo v sektorjih kmetijstva, gozdarstva in prehrane).

Ciljna skupina ukrepov in aktivnosti prve osi so fizične in pravne osebe, ki se ukvarjajo s kmetijstvom, gozdarstvom in predelavo gozdarskih proizvodov ob upoštevanju omejitev in pogojev v okviru posameznih ukrepov oziroma aktivnosti.

4.4.2.2 OS 2: Izboljšanje okolja in podeželja

Kmetijska zemljišča in gozdovi v Sloveniji pokrivajo skoraj 92 % ozemlja in imajo pomembno okoljsko in prostorsko poselitveno funkcijo. Varovanje narave in okolja ima v Sloveniji splošno družbeno veljavo, kar se kaže tudi v relativno dobro ohranjenem in raznolikem okolju. Splošna zavezanost k ciljem varstva okolja je tudi v dejstvu, da je v

Sloveniji znaten del površine opredeljen kot ekološko pomembno območje. Območja z visoko naravno vrednostjo se večinoma nahajajo v marginalnih območjih in območjih z omejenimi možnostmi za kmetijsko dejavnost kjer je gospodarjenje manj zanimivo. Opuščanje kmetovanja na teh območjih in zmanjševanje odprtega prostora bi predstavljalo okoljsko tveganje in potencialno izgubo kulturnih krajin z negativnimi posledicami na poseljenost podeželja.

V programskem obdobju 2007–2013 je za Slovenijo izvajanje aktivnosti, ki pripomorejo k obdelanemu podeželju in prilagoditev tehnologij z namenom zmanjševanja negativnega vpliva kmetijstva na vode, zrak in biotsko raznovrstnost, eden pomembnejših ciljev. Prepoznano in sprejeto je prioriteto ohranjanje kmetijskih zemljišč v rabi, posebno na območjih, ki so za intenzivno kmetovanje neprimerna in kjer je potrebno s pomočjo izravnanih plačil kmetom zagotavljati dodaten vir dohodka in preprečevati marginalizacijo teh območij. Druga prioriteta in usmeritev te osi pa je nadaljevanje usmerjanja kmetovalcev v sonaravne načine kmetovanja, ki so naravi prijazni in dolgoročno ugodno vplivajo na okoljske danosti, in jih je Slovenija pričela izvajati že v predpristopnem obdobju.

Prednostne naloge druge osi z ukrepi so:

- Ohranjanje kmetijstva na območjih z omejenimi možnostmi za kmetijske dejavnosti (izravnana plačila za območja z omejenimi možnostmi za kmetijsko dejavnost),
- Spodbujanje okolju prijaznih kmetijskih praks (spodbude kmetijskim praksam, ki vplivajo na izboljšanje stanja okolja, ohranjanje tradicionalnih kmetijskih praks in vzdrževanje genetskega potenciala, ohranjanje trajnostne kmetijske rabe na zavarovanih območjih),
- Izboljšanje dobrega počutja domačih živali.

Ciljna skupina v okviru druge osi so kmetijska gospodarstva, ki gospodarijo v območjih z omejenimi dejavniki za kmetijsko pridelavo in kmetijska gospodarstva, ki se obvežejo, da bodo na celotnem ali delu površin izvajala vsaj en kmetijsko okoljski podukrep ob upoštevanju omejitev in pogojev, določenih v okviru posameznih ukrepov, podukrepov oziroma aktivnosti.

4.4.2.3 OS 3: Kakovost življenja na podeželju in diverzifikacija podeželskega gospodarstva

Slovensko podeželje ima neizkoriščene razvojne možnosti, upoštevajoč človeške potenciale in naravne danosti, premajhno podjetniško aktivnost in pomanjkanje alternativnih dohodkovnih virov. Vsaj v delu podeželja obstajajo resni razvojni problemi in očitne razlike med mestom in vasjo. Na takih območji primanjkuje delovnih mest, nadaljuje se odseljevanje mladih, višja je brezposelnost, nižja sta življenjski standard in raven storitev. V vaških naseljih je tudi slabša razvitost infrastrukture.

Cilj ukrepov in aktivnosti te osi je spodbujanje zaposlovanja in ustvarjanja novih delovnih mest v nekmetijskih in kmetijskih dejavnosti na podeželju ter izboljšanje kakovosti življenja na podeželju.

Prednostne naloge tretje osi z ukrepi so:

- Ukrepi za diverzifikacijo gospodarstva na podeželju (diverzifikacija v nekmetijske dejavnosti, podpora za ustanavljanje in razvoj mikro podjetij);
- Ukrepi za izboljšanje kakovosti življenja na podeželju (osnovne storitve za gospodarstvo in podeželsko prebivalstvo, obnova in razvoj vasi, ohranjanje in izboljševanje dediščine podeželja, poklicno usposabljanje in informiranje podeželskega prebivalstva).

Ukrepi in aktivnosti te osi so namenjeni gospodarskim subjektom na kmetijah in širše, podeželskem prostoru, lokalnim skupnostim in podeželskemu prebivalstvu, ob upoštevanju pogojev in omejitev v okviru posameznih aktivnosti.

4.4.2.4 OS 4: Izvajanje pristopa Leader

Zaostajanje podeželskih območij v razvoju in spremenjena vloga podeželskega prostora kaže potrebo po izvajanju lokalnih razvojnih strategij, ki nastajajo po načelih Leader in se kažejo v:

- natančno opredeljenih podeželskih območjih, za katerega so strategije izdelane,

- izvajanju strategij preko lokalnih akcijskih skupin (javno-zasebna partnerstva),
- pristopu »od spodaj navzgor« pri izdelavi in izvedbi strategije,
- večsektorski pripravi in izvedbi strategije, s čimer se dosega celovitost razvojne strategije,
- inovativnost strategije (inovativnost pristopov, metod, proizvodov, projektov, trga...),
- izvajanje projektov sodelovanja ter
- povezovanju lokalnih partnerstev v mrežo.

Lokalno prebivalstvo mora samo odločati o razvoju svojega okolja in razvojne ideje tudi uresničevati. Le tako je mogoče doseči učinkovit razvoj in izvajanje ukrepov ostalih treh osi na lokalni ravni.

Glavna vloga osi Leader je spodbujanje lokalnega endogenega razvoja, izboljšanje upravljanja na podeželskih območjih in širjenje inovativnosti. Pristop Leader je namenjen vsem zainteresiranim akterjem, ki želijo sestaviti lokalne pobude za razvoj podeželja ali pri njih sodelovati. To so lahko predstavniki javnih institucij na nacionalni, regionalni ali lokalni ravni, kmetje ali drugi dejavni člani podeželske skupnosti. Pristop Leader deluje po principu »od spodaj navzgor« in temelji na izvajanju lokalnih razvojnih strategij, ki jih spremljajo jasni ter transparentni postopki, podpora ustreznih javnih uprav in potrebna tehnična pomoč za prenašanje dobre prakse.

Namen pristopa Leader in njegovih ukrepov je spodbujanje odločanja o razvoju posameznih podeželskih območij po pristopu »od spodaj navzgor«. Ukrepi bodo prispevali k doseganju splošnega cilja četrte osi, to je krepitev lokalnih razvojnih pobud, ob tem pa tudi k doseganju ciljev prve, druge, predvsem pa ciljev tretje osi.

Prednostne naloge osi Leader so:

- izvajanje lokalnih strategij,
- spodbujanje medregijskega in čezmejnega sodelovanja ter
- vodenje lokalnih akcijskih skupin, pridobitev strokovnih znanj in animacija območja.

Ciljna skupina so lokalne akcijske skupine na podeželskih območjih, ki vključujejo naselja z manj kot 10.000 prebivalci.

4.4.3 Lokalne akcijske skupine – LAS¹³

Da se Lokalna akcijska skupina lahko evidentira, mora izpolnjevati splošne pogoje, opredeljene v Uredbi Sveta:

- Območje, ki ga bo pokrivala LAS in za katero bo izdelana lokalna razvojna strategija, mora biti povezano in zagotavljati dovolj kritične mase na področju človeških virov, finančnih in ekonomskih virov, da se lahko podpira vzdržna razvojna strategija;
- Pokazati morajo finančno in administrativno sposobnost določitve in izvedbe razvojne strategije za to območje in upravljanje z javnimi sredstvi;
- Na ravni odločanja morajo ekonomski in socialni partnerji ter drugi predstavniki civilne družbe (kmetje, kmečke ženske, mladi) predstavljati vsaj 50 % lokalnega partnerstva.

Ni nujno, da območje, kjer se izvaja lokalna razvojna strategija, sovпада z obstoječimi upravnimi mejami, je pa za potrebe poročanja in vodenja LAS to priporočljivo. Glede na majhno velikost in veliko število slovenskih občin se za LAS priporoča, da se poskušajo organizirati v njihovih mejah, saj to v veliki meri olajša pripravo in poročanje o izvajanju lokalne razvojne strategije.

Območje LAS mora izpolnjevati naslednje osnovne kriterije:

- na njem živi od 5.000-150.000 prebivalcev,
- območje mora biti povezano v homogeno celoto,
- območja LAS se ne smejo prekrivati,
- gostota prebivalcev/km² ne sme presegati povprečja v Sloveniji (99,6 preb./km²).

¹³ Navodila in priporočila za izvajanje pristopa Leader v RS v programskem obdobju 2007–2013, 2007 in Kokolj-Prošek, 2006 a

5 OZADJE RAZVOJNEGA PROGRAMA PO POTEH DEDIŠČINE OD IDRIJCE DO KOLPE

Regionalni razvojni program je nadgradnja prvotnega razvojnega projekta podeželja, kateri se je začel razvijati pod okriljem Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano leta 1999, z namenom revitalizacije podeželskega prostora po vzoru projekta Po poteh dediščine Dolenjske in Bele krajine.

Program Po poteh dediščine od Idrijce do Kolpe lahko opredelimo kot regionalno mrežo naravnih, kulturnih znamenitosti in turističnih storitev na območju med Idrijco in Kolpo, oblikovano v okviru natančno določene turistične ponudbe in ki naj bi turistom omogočala prijetno in pestro bivanje v času do enega tedna. Rdeča nit zaokroženega območja je naravna in kulturna dediščina.

V program so vključene občine na območju med Idrijco in Kolpo: **Logatec, Cerknica, Loška dolina, Bloke, Loški potok, Sodražica, Ribnica, Velike Lašče, Dobropolje, Kočevje in Kostel**. Prvotno so bile v program vključene še občine Idrija, Cerkno in Osilnica. Občini Idrija in Cerkno sodelujeta v drugem razvojnem programu, občina Osilnica pa je prvotno sodelovala v programu, nato pa je od njega odstopila.

Namen programa je na temelju medsebojnega sodelovanja in regijskega povezovanja vzpostaviti primerne pogoje za revitalizacijo podeželskega prostora preko turističnih elementov, ki so povezani z naravno in kulturno dediščino projektnega območja. Namen je tudi zagotoviti vključenost in sodelovanje ciljnih skupin: krajanov, mladih, žensk, kmetij, malih in srednjih podjetij, nevladnih organizacij, javnih institucij, občin...

Cilj programa je izoblikovati trajnostni regijski turistični proizvod, ki bo goste v regiji zadržal dlje časa. Program vzpodbuja celostni razvoj podeželja in ekonomsko diverzifikacijo na obmejnih, socialno šibkih in demografsko ogroženih območjih. Upošteva načela trajnostnega razvoja turizma, usmerjen je v sonaravni in sokulturni razvoj turizma. Upošteva naravne in kulturne značilnosti ter načela trajnostnega razvoja podeželja.

Program je nastajal po fazah. Faza preverjanja se je končala leta 1999, druga faza je uvajalna faza, ki je trajala eno leto in se je končala julija 2000. Od 2000 naprej pa je program v izvedbeni fazi in se realizira s projekti kot so promocijski materiali, označevalne table, izobraževalne aktivnosti ipd.

Začasno upravljavsko združenje projekta, ki so ga sestavljale sodelujoče občine, se je konec leta 2002 preimenovalo v pravno formalno institucijo Zavoda za pospeševanje turizma in oživljanje podeželja Po poteh dediščine od Idrijce do Kolpe, skrajšano Zavod PO-PPD Od Idrijce do Kolpe. Ustanovitelji zavoda so sodelujoče občine oz. njihove institucije.

5.1 Lokalna razvojna strategija

Lokalna razvojna strategija območja LAS Po poteh dediščine od Idrijce do Kolpe je dopolnjen regionalni razvojni program podeželja Po poteh od Idrijce do Kolpe v skladu z zahtevami Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano. Pri izdelavi programa so sodelovali: Janez Mate, Janko Debeljak, Lili Mahne, Ljuba Južnič, Alenka Henigman v sodelovanju z lokalnimi koordinatorji občin: Bloke, Cerknica, Dobropolje, Kočevje, Kostel, Logatec, Loška dolina, Loški Potok, Ribnica, Sodražica, Velike Lašče, posameznimi člani programskega sveta zavoda PO-PPD Od Idrijce do Kolpe, člani LAS ter približno 200 udeleženci na delavnicah.

Lokalna razvojna strategija je dolgoročno naravnana in se bo skozi programsko obdobje tudi lahko dopolnjevala. Po končanem programskem obdobju 2013 se bodo zaradi dolgoročne naravnosti projekti še vedno lahko izvajali, s tem da se bo poskušalo pridobiti ostale vire financiranja.

Za delovanje LAS in za posamezne projekte bodo v programskem obdobju 2007–2013 sofinancerski delež zagotavljale občine iz projektne območja. Za ostale projekte bodo nosilci projektov morali zagotavljati sofinancerske deleže, glede na vrsto projekta.

5.2 Razvojni program podeželja v skladu z direktivami z Uredbo Sveta o podpori za razvoj podeželja iz EKSRP za 2007–2013

Razvojni programi podeželja so ena od osnov za izvajanje ukrepov osi Leader v novem programu razvoja podeželja 2007–2013, ki ga Republika Slovenija pripravlja za novo programsko obdobje. V letu 2005 je MKGP izdalo pisno obvestilo, da projekt Po poteh dediščine od Idrijce do Kolpe ustreza razvojnemu programu podeželja z naslovom »Od Idrijce do Kolpe«.

V avgustu 2005 se je Zavod PO-PPD Od Idrijce do Kolpe prijavil na razpis MKGP za pridobitev sredstev za sofinanciranje dopolnitve obstoječega razvojnega programa podeželja in oblikovanje lokalnih akcijskih skupin (LAS) zaradi prilagoditve predlogu Uredbe Sveta o podpori za razvoj podeželja iz Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja (EKSRP) za programsko obdobje 2007–2013. Vloga je bila odobrena in aktivnosti za dopolnitev so se pričele v oktobru 2005.

Regionalni razvojni program podeželja Od Idrijce do Kolpe je bil nadgradnja prvotnega programa z vsebinami, ki so metodološko definirane za vsa podeželska območja v Sloveniji in ki se organizirajo za program Leader. **Izvedene so bile delavnice na terenu:**

- 1 izobraževalna delavnica za lokalne koordinatorje, kmetijsko svetovalne službe (KSS) in razvojne agencije na območju za podporo in aktivno sodelovanje pri uresničevanju predloga Uredbe Sveta,
- 4 delavnice Investiranje na kmetiji – analiza stanja na kmetijah, animacija za pripravo na Leader projekte, povečanje investicijskih sposobnosti kmetij,
- 2 delavnici s strokovnimi službami za dopolnitev programa z novimi programskimi vsebinami,
- 4 delavnic z zainteresiranimi občani, društvi in ostalimi za pripravo RPP,
- 4 delavnice za spodbujanje inovativnosti na podeželju - predstavitev izkušenj Avstrije pri Leader sredstvih,
- 1 izobraževalna delavnica za formiranje LAS in
- 2 delavnici za uskladitev in dopolnitev programa.

Pri dopolnjevanju programa so sodelovali:

- predstavniki občin,
- predstavniki KSS,
- Razvojni center Kočevje Ribnica d.o.o.,
- Notranjski ekološki center (NEC) Cerknica,
- Zavod za gozdove Slovenije, Območna enota Kočevje,
- Zavod RS za varstvo narave, Območna enota Ljubljana,
- Ministrstvo za kulturo,
- Predstavniki turistično informacijskih centrov ter
- Predstavniki društev in ostalih vladnih in nevladnih institucij na območju.

6 PREDSTAVITEV OBMOČJA OD IDRIJCE DO KOLPE

V razvojni program podeželja po poteh dediščine od Idrijce do Kolpe v skladu z Uredbo Sveta o podpori za razvoj podeželja iz Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja za programsko obdobje 2007–2013 (EKSRP 2007–2013) se je vključilo 11 občin. Od zahoda proti vzhodu si sledijo občine:

- Logatec,
- Cerknica,
- Loška dolina,
- Bloke,
- Loški potok,
- Sodražica,
- Ribnica,
- Velike Lašče,
- Dobropolje,
- Kočevje in
- Kostel.

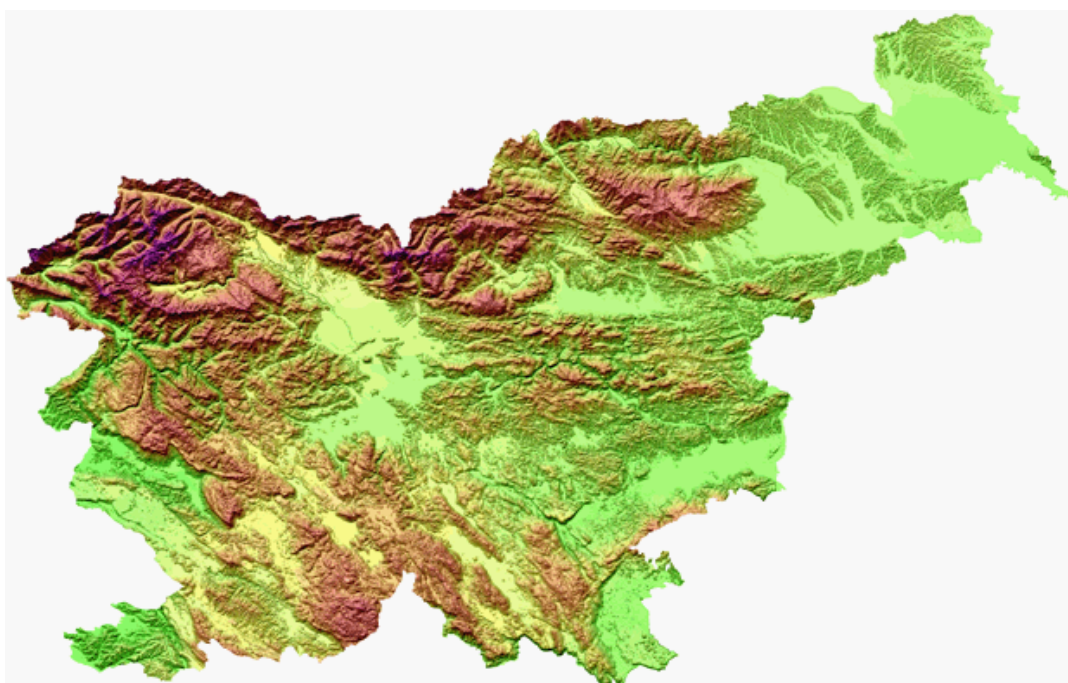
Za preučevanje projektnega področja je potrebno najprej dodobra spoznati značilnosti območja. Šele potem lahko podrobnejše analiziramo razvoj podeželja in poiščemo dobre rešitve.

Projektno območje leži v Kraško Dinarskem svetu. Glede na krajinske makroregije spada v kraško krajino notranje Slovenije. Za območje je značilna biotska in kulturna raznovrstnost. Nekatera območja imajo posebnost vrednost in ohranjenost, zato so varovana kot naravni parki, krajinska območja nacionalne prepoznavnosti zaradi kulturnega ali simbolnega pomena ali kot naravne vrednote in kulturna dediščina. Pokrajina območja spada med najbolj naravno ohranjene predele Slovenije.

6.1 Splošne geografske in upravne značilnosti ter glavni gospodarski dejavniki

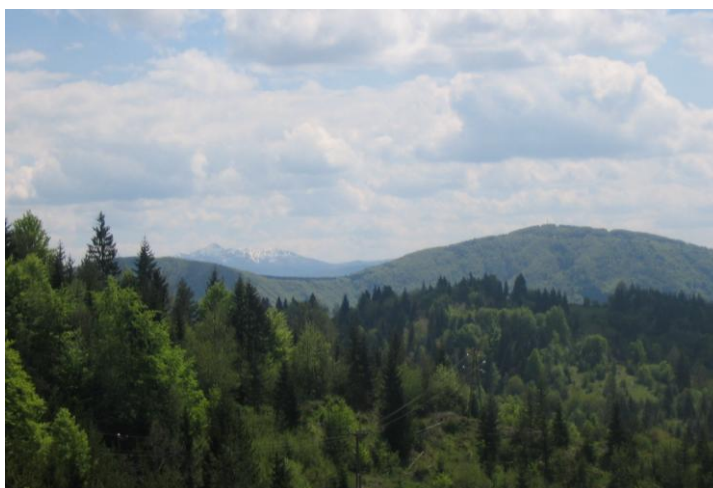
6.1.1 Splošne geografske značilnosti

Skupna velikost projektnega območja je 1.820 km², na njem prebiva 66.792 prebivalcev. Relief celotne Slovenije je zelo razgiban. Skoraj 90 % površine leži na nadmorski višini nad 300 metri, ravninska območja v obliki sklenjenih dolin in kotlin pa predstavljajo le slabih 20 % vsega ozemlja (Nacionalni strateški..., 2007).

Relief Slovenije (Nacionalni strateški..., 2007)

Večina krajev projektnega območja leži na nadmorski višini med 400 in 500 metri z izjemo planot, katere ležijo na nadmorski višini med 700 in 800 metri. Najvišji vrhovi dosegaajo več kot 1.200 metrov nadmorske višine. Podnebje je zmerno celinsko z dolgimi zimskimi obdobji in obilico snežnih padavin. Temperaturne razlike med posameznimi letnimi časi so zelo velike. V občini Loška dolina je bila na **Babnem polju** izmerjena **najnižja temperatura v Sloveniji**, izmerili so kar **-34,5°C**. Letne temperature pa na tem območju narastejo tudi do 38°C.

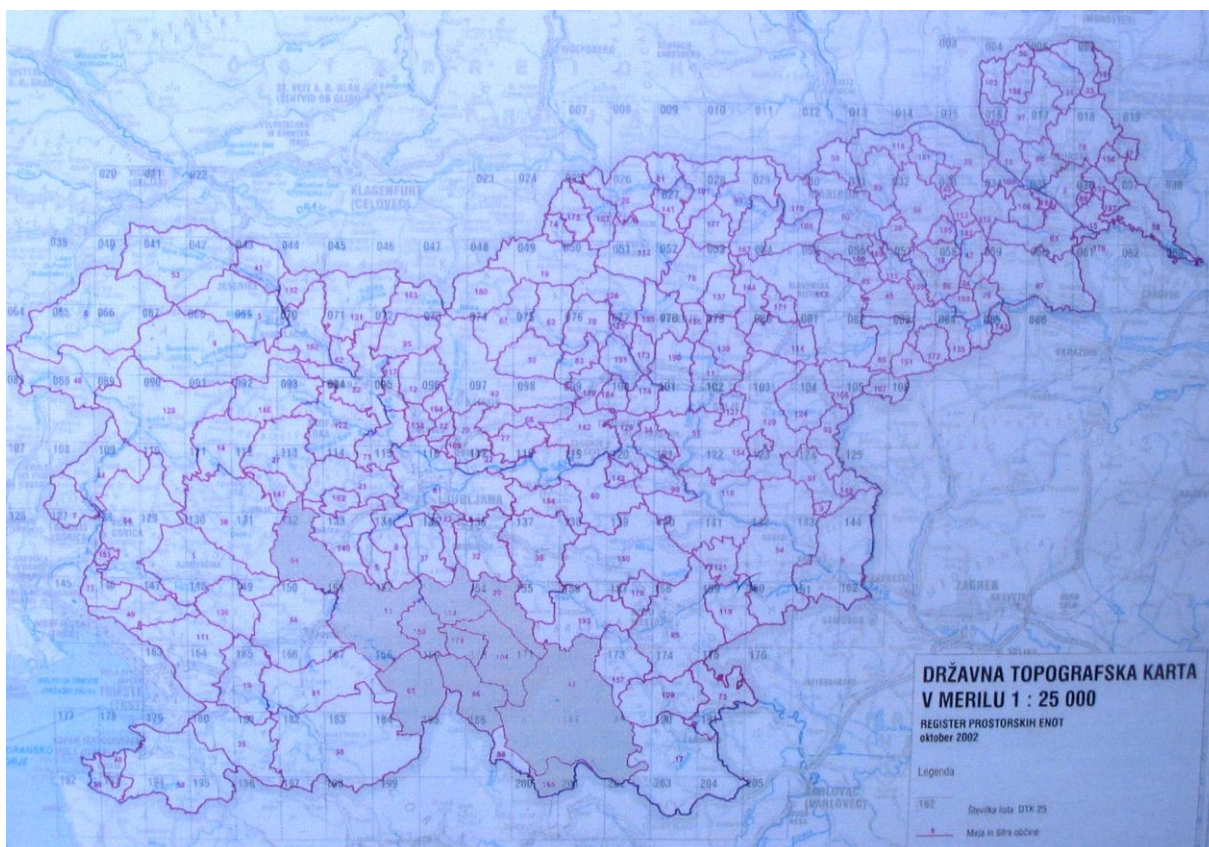
Slika1: Pogled na Slivnico in Snežnik z vasi Pikovnik, ki leži na nadmorski višini 860m in je zadnja vas v občini Cerknica (severno je že občina Brezovica)

Območje obsega posamezne dele treh statističnih regij:

- polovica območja leži v Jugovzhodni Sloveniji,
- dobra tretjina območja je del Notranjsko-kraške regije,
- desetina območja pa pripada delu Osrednje Slovenije.

Preglednica 1: Statistične regije na obravnavanem območju

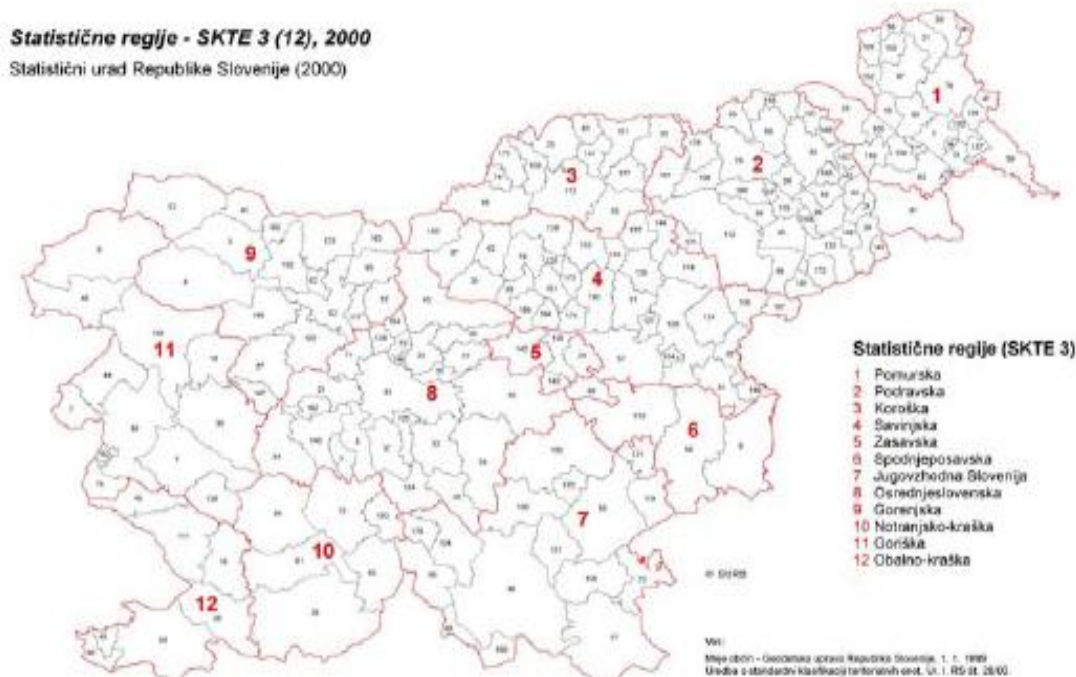
Statistične regije	Občine	Površina
Del regije Jugovzhodne Slovenije	Kostel, Kočevje, Ribnica, Loški potok in Sodražica	957,4 km ²
Del Osrednje slovenske regije	Dobrepolje in Velike Lašče	206,3 km ²
Del Notranjsko-kraške regije	Cerknica, Bloke, Loška dolina in Logatec	656,3 km ²
		Skupaj 1820 km ²

Območje razvojnega programa podeželja Po poteh dediščine od Idrije do Kolpe na Državni topografski karti (Lokalna razvojna strategija od Idrije do Kolpe, 2007)

Glede na regionalni vidik prednostnih območji se regiji Notranjsko-kraška in Jugovzhodna Slovenija uvrščata v seznam regij B, ki so tik za seznamom najbolj zaostalih regij v Sloveniji, medtem ko se občini Dobropolje in Velike Lašče nahajata v Osrednjeslovenski regiji, ki jo štejemo v seznam regij D.

Regije namreč razvrščamo v štiri skupine (A, B, C in D) glede na stopnjo prednosti pri dodeljevanju spodbud, pomembnih za skladni regionalni razvoj. V seznam regij A se uvrščajo statistične regije, ki najbolj zaostajajo v razvoju in jim je določena najvišja stopnja prednosti: Pomurska, Podravska, Zasavska in Spodnjeposavska. V seznam regij B se uvrščajo statistične regije: Savinjska, Koroška, Notranjsko-kraška in Jugozahodna Slovenija. V seznam regij C se uvrščata statistični regiji: Goriška in Gorenjska. V seznam regij D pa se uvrščata statistični regiji: Obalno-kraška in Osrednjeslovenska (Navodilo o prednostnih območjih..., 2001).

Statistične regije Slovenije (Nacionalni strateški..., 2007)

Pri študiji so pomembni podatki o površini posameznih občin. Daleč največjo površino ima občina Kočevje, ki meri slabih 564 km².

Preglednica: Površine po posameznih občinah (Razvojni program..., 2006)

Občina	Površina km ²	Odstotek (%)
Bloke	75,1	4,1
Cerknica	241,3	13,3
Dobrepolje	103,1	5,6
Kočevje	563,7	31
Kostel	56,1	3,1
Logatec	173,1	9,5
Loška dolina	166,8	9,2
Loški Potok	134,5	7,4
Ribnica	153,6	8,4
Sodražica	49,5	2,7
Velike Lašče	103,2	5,7
Skupaj	1820	100

Vir: Geodetska uprava Republike Slovenije, Register prostorskih enot

Število prebivalcev po posameznih občinah se zelo razlikuje in ni vedno premo sorazmerno z velikostjo občine.

Preglednica: Število prebivalcev po posameznih občinah 31.12. 2005 (Razvojni program..., 2006)

Občina	Št. prebivalcev	Odstotek (%)
Bloke	1632	2,4
Cerknica	10799	16,2
Dobrepolje	3690	5,5
Kočevje	16819	25,5
Kostel	691	1,1
Logatec	11871	17,8
Loška dolina	3844	5,7
Loški Potok	2036	3
Ribnica	9232	13,8
Sodražica	2181	3,3
Velike Lašče	3997	6
<i>Skupaj</i>	<i>66792</i>	<i>100</i>

Vir: Statistični urad RS, Ministrstvo za notranje zadeve – Centralni register prebivalstva,
Ministrstvo za notranje zadeve –Direktorat za upravne notranje zadeve

Gostota poseljenosti Slovenije je 98 prebivalcev/km². Za poselitveni vzorec je značilna zgoščena poselitev ravninskih delov, kjer na slabih 20 % ozemlja živi skoraj 60 % vsega prebivalstva. V hribovitem predalpskem in dinarsko-kraškem svetu je poselitev redka, prevladujejo manjša razpršena naselja, kjer se prebivalstvo stara. Gostota naseljenosti na projektnem območju je zelo majhna in znaša le 39,8 prebivalcev/km². Kot izjemno redko poseljene izstopajo predvsem občine Kostel, Loški Potok, Bloke, Loška dolina in Kočevje. Občini Velike Lašče in Logatec nista izrazito podeželski občini. Imata izrazito večjo gostoto prebivalstva zaradi priseljevanja mestnih ljudi iz Ljubljane.

Preglednica: Gostota prebivalcev na km² v letu 2005 (Razvojni program..., 2006)

Občina	Število prebivalcev na km ²
Bloke	22
Cerknica	45
Dobrepolje	36
Kočevje	30
Kostel	12
Logatec	68
Loška dolina	23
Loški Potok	15
Ribnica	60
Sodražica	44
Velike Lašče	83

Zanimiv podatek, ki nam veliko pove, pa je naravni prirast po občinah v letu 2004. Glede na število umrlih in število rojenih po občinah beležimo negativni prirast kar v treh občinah, medtem ko je v večini ostalih občin zelo nizek pozitiven prirast.

Preglednica: Naravni prirast prebivalcev po občinah v letu 2004 (Razvojni program..., 2006)

Občina	Naravni prirast skupaj moški in ženske
Bloke	-7
Cerknica	5
Dobropolje	14
Kočevje	17
Kostel	-2
Logatec	37
Loška dolina	3
Loški Potok	-7
Ribnica	10
Sodražica	3
Velike Lašče	4

Vir: Statistični urad RS, Ministrstvo za notranje zadeve – Centralni register prebivalstva

6.1.2 Glavne upravne značilnosti

6.1.2.1 Občinska središča

Največja občinska središča na projektnem območju so mesta: Logatec, Kočevje, Ribnica in Cerknica. V teh mestih je največja koncentracija delovno aktivnega prebivalstva in podjetji. Največ podjetji je v Logatcu, tesno mu sledijo Kočevje, Cerknica in Ribnica. Podjetja zagotavljajo delovna mesta predvsem lokalnemu prebivalstvu.

6.1.2.2 Stopnja brezposelnosti

Stopnja brezposelnosti v projektnem območju bistveno ne odstopa od državnega povprečja, ker se veliko število aktivnega prebivalstva vozi v službo izven svojega območja bivanja, predvsem v Ljubljano. Najbolj pereč problem brezposelnosti je zabeležen v občini Kočevje. Stopnja brezposelnosti leta 2007 je v Kočevju znašala kar 12,7 % kar je bistveno več od državnega povprečja, ki je 7,7 % (Statistični urad RS, 2008). Hitrejša rast konkurenčnosti

razvoja podeželja bi se v prihodnje morala okrepiti z delovnimi mesti. Naslednja slika nam prikazuje stopnjo registrirane brezposelnosti za mesec december v letu 2007.

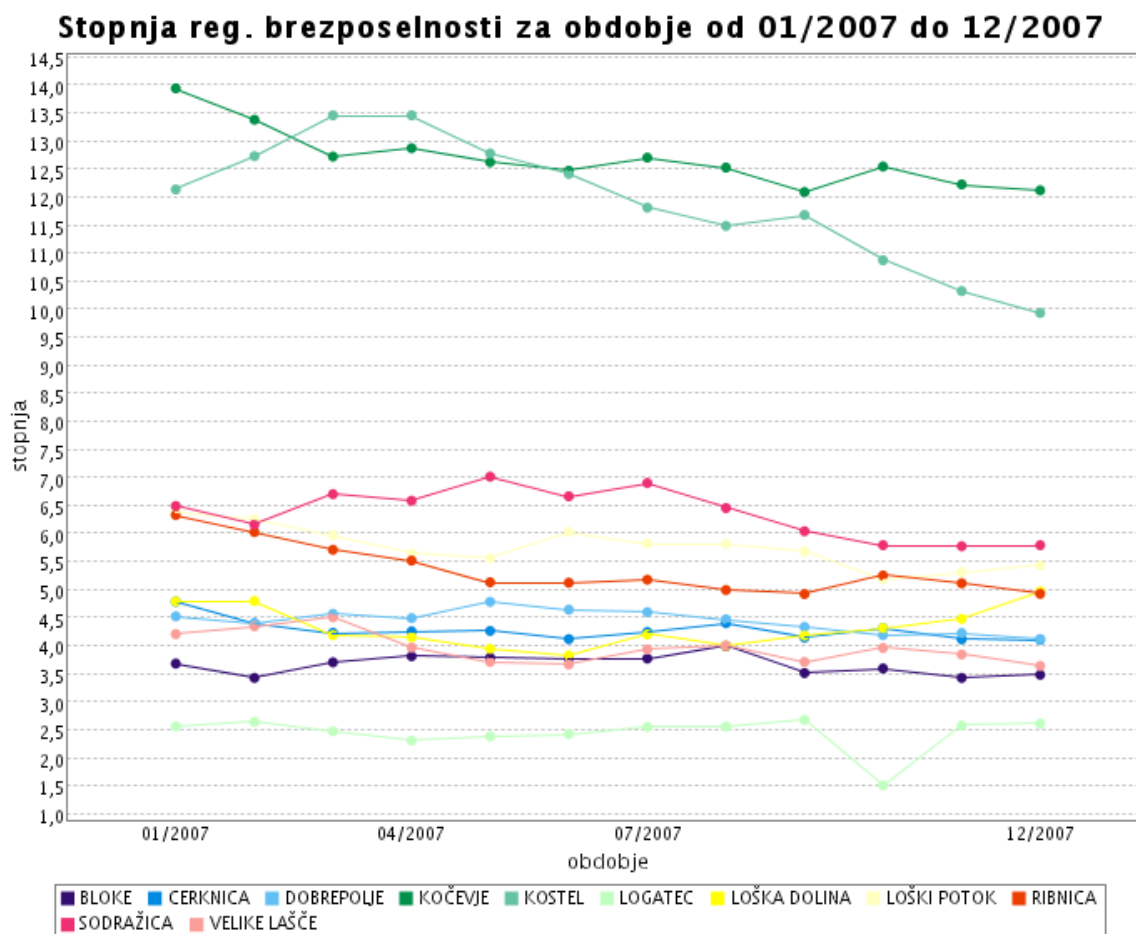
Stopnja registrirane brezposelnosti za mesec december 2007 (E-uprava, 2008)

Za vsako občino posebej smo na spletni strani E-uprave pridobili podatke o stopnji registrirane brezposelnosti za obdobje od 01/2007 do 12/2007 za vsak mesec posebej. Nato smo v preglednici prikazali stopnjo registrirane brezposelnosti po občinah skupaj za leto 2007.

Preglednica 2: Stopnja registrirane brezposelnosti po občinah v letu 2007

Občina	Stopnja v %
Bloke	3,67
Cerknica	4,28
Dobropolje	4,44
Kočevje	12,68
Kostel	11,92
Logatec	2,44
Loška dolina	4,32
Loški Potok	5,67
Ribnica	5,33
Sodražica	6,38
Velike Lašče	3,95

Stopnja registrirane brezposelnosti se je v nekaterih občinah zelo spreminjala po mesecih čez celo leto 2007. Največje nihanje stopnje registrirane brezposelnosti je bilo v občini Kostel, saj se je ta gibala od 9,9 % pa do 13,5 %. Na grafičnem prikazu stopnje registrirane brezposelnosti za vsak mesec posamezno lahko vidimo nihanje stopnje brezposelnosti za vse občine.

Grafični prikaz registrirane brezposelnosti za obdobje od januarja do decembra 2007 (E-uprava, 2008)

6.1.2.3 Prometne povezave

Mimo Cerknice in Logatca poteka hitra cesta mednarodnega pomena v smeri Koper – Ljubljana. Od Ljubljane do Kočevja in naprej proti Hrvaški poteka regionalna cestna povezava čezmejnega pomena. Tako je celoten del kočevsko-ribniškega področja odrezan od sistema hitrih cest, ki v Sloveniji ustvarjajo nove razvojne možnosti. V enaki meri je tudi

obstoječi cestni sistem dotrajan in potreben nujne posodobitve. Medobčinska in lokalna središča se povezujejo z regionalnimi in lokalnimi cestnimi povezavami, katera so večinoma v slabem stanju.

Javni potniški promet preko avtobusnih povezav poteka do večjih občinskih središč, medtem ko ima večina krajev slabe dnevne avtobusne povezave ali pa največkrat sploh ne obstajajo. Železniška povezava za potniški promet poteka v smeri od Sežane proti Ljubljani in zajema območje občine Cerknice in Logatca. Ostalo območje nima železniškega prometa. V smeri Ljubljana – Kočevje poteka samo tovorni železniški promet.

Omrežje kolesarskih poti je razvito samo po posameznih občinah. Večina občin nima urejenih kolesarskih poti, niti niso širše regionalno povezane. Zelo dobro razvito pa je omrežje planinskih pešpoti. Čez del območja poteka celo markirana evropska pešpot.

6.1.2.4 Komunalna in energetska infrastruktura

Komunalna in energetska infrastruktura ne dosega standardov opremljenosti in ne sledi potrebam gospodarskega razvoja. V pretežnem delu regije je vodooskrba nezadostna. Delež prebivalstva, ki je priključeno na vodovod, ne presega 90 %. To pa je precej pod državnim povprečjem, ki znaša 98 %. Poleg pomanjkanja sistemov oskrbe z vodo je eden večjih problemov tudi kakovost cevovodov. Nekateri so zastareli in tehnično iz neustreznih materialov. Zaradi razpršene povezave, ki je tipična za podeželje, je značilno pomanjkanje ustreznih sistemov za odvajanje in čiščenje odpadnih voda. Na te sisteme je priključena le četrtina prebivalcev. V večjem delu območja je potrebno urediti kanalizacijske sisteme, saj se v nekaterih manjših krajih kanalizacija še vedno izliva v bližnje reke in potoke.

Zaskrbljujoče je tudi ravnanje z odpadki. Na odlagališčih se še vedno deponirajo nesortirani odpadki. Odlagališča se bodo tako v nekaj letih zapolnila. V zadnjem času se s t.i. ekološkimi otoki (zabojniki za papir, plastiko in steklo) uveljavlja ločeno zbiranje odpadkov. Z raznimi publikacijami se povečuje ekološka osveščenost prebivalcev in jih spodbuja k ločenemu zbiranju odpadkov. Če so ekološki otoki blizu gospodinjstev, se ljudje hitreje naučijo ločenega zbiranja odpadkov. Menim, da bi ekološki otok moral biti v vsaki vasi, ne glede na

število gospodinjstev. Le malo takšnih prebivalcev je namreč dovolj ekološko osveščenih, sploh starejši, da ločuje odpadke in jih pelje do prvega ekološkega otoka ali v zbirni center za odpadke.

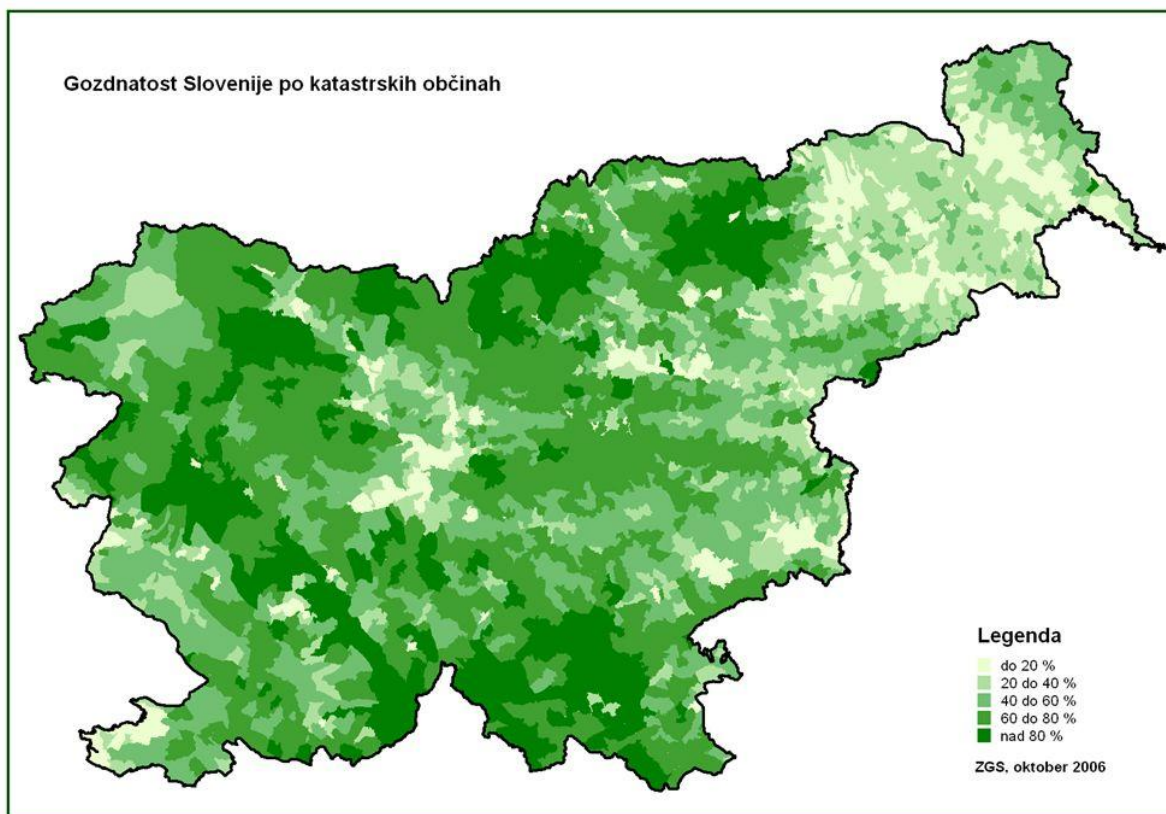
6.1.2.5 Telekomunikacijsko omrežje

Telekomunikacijsko omrežje je le delno razvito, predvsem po večjih središčih. Vzroki za tako stanje so naravne značilnosti terena in zelo razpršena gradnja. Nekatera naselja v dolini Loškega Potoka in območja ob Kolpi ne sprejemajo državnega televizijskega in radijskega programa. Veliko pove tudi podatek, da le 25 % prebivalcev na podeželju uporablja internet.

6.1.3 Glavni gospodarski dejavniki

Projektno območje je izredno gozdnato, zato je največji vir dohodkov lesno predelovalna in kovinska industrija katera zaposluje največji del lokalnega prebivalstva. Značilno za to območje je izdelovanje izdelkov iz lesa, t.i. suha roba. Tradicija izdelovanja suhe robe se prenaša iz roda v rod že več stoletji. Z visoko dnevno migracijo projektno območje izgublja visoko usposobljene kadre, saj se ti kadri zaposlujejo predvsem v Ljubljani. Občine Cerknica, Kočevje, Ribnica in Sodražica izvajajo investicijska vlaganja v izgradnjo novih oziroma večjih gospodarskih con za razvoj proizvodnih, storitvenih, poslovnih in trgovskih dejavnosti. V prostorskih načrtih so tudi večja področja, ki predstavljajo potencial za nove poslovne cone. Drobnemu gospodarstvu je vsekakor potrebno posvečati več pozornosti, saj je ključno za razvoj in inovativnost tega območja ter ustvarja velik delež prihodkov.

Na karti gozdnatosti Slovenije po katastrskih občinah vidimo, da je projektno območje nadpovprečno gozdnato. V večini občin gozd prekriva od 60 % do 80 % ozemlja, v nekaterih pa celo nad 80 % ozemlja.

Gozdnatost Slovenije (Zavod za gozdove Slovenije, 2008)

Na področju turizma gotovo niso izkoriščeni vsi potenciali. Večinski del turističnega gospodarstva temelji zlasti na manjših zasebnih ponudnikih in ogledih krajevnih znamenitosti. Turistična ponudba bi morala biti bolj povezana med sabo. Informacijske točke so preveč razdrobljene. Za turiste je ključno, da vse informacije dobijo na enem mestu in tako spoznajo vso ponudbo. V občinah Bloke, Dobropolje, Loška dolina, Loški potok in Sodražica je najslabša ponudba turistično informacijskih centrov oziroma turističnih agencij. Na območju je skupaj registriranih prenočitvenih zmogljivosti v 63 objektih za 850 gostov, kar je glede na povpraševanje gostov občutno premalo. Največja in najbolj raznolika ponudba je v občini Cerknica. V prihodnje se bo potrebno načrtno usmeriti v povečanje obstoječih in razvoj novih prenočitvenih kapacitet. Veliko možnost razvoja vidim tudi v večjem številu turističnih kmetij. Na celotnem območju jih je namreč samo 10.

6.2 Kmetijstvo in gozdarstvo

6.2.1 Kmetijstvo

Območje ima razpršeno poselitev z velikim številom manjših naselji. Za to hribovsko področje so značilne manjše kmetije z zelo razdrobljenim posestvom in težkimi obdelovalni pogoji, kar otežuje kmetovanje. Osnovne dejavnosti so živinoreja, reja drobnice, mlečna proizvodnja in poljedelstvo. Število kmetij, ki se ukvarjajo z govedorejo je v občutnem upadanju. Nasprotno se povečuje število kmetij, ki samo obdelujejo svoje površine, (predvsem je mišljena košnja) in uveljavljajo kmetijske subvencije za ohranjanje kmetijskih površin in odpravljanje zaraščanja podeželja.. Mislim, da tovrstne subvencije vsaj nekaj pripomorejo k manjšemu zaraščanju podeželja. Večina kmečkega prebivalstva na področju bi zagotovo kosila občutno manjše površine travnikov, če ne bi bilo kmetijskih subvencij. Na projektnem območju skorajda ni perspektivnih kmetij z mladimi gospodarji. Zaradi preseljevanja mladih v večja mesta je veliko opuščenih kmetij. Starostna struktura lastnikov oziroma upravljalcev kmetij, ki vlagajo subvencije v kmetijstvu, je zelo visoka. Ocenjuje se, da je povprečna starost v območju prehoda iz aktivnega dela v upokojitev. Bolj kot polkmetije so prisotne mešane kmetije, ki imajo več kot polovico dohodka iz nekmetijskih dejavnosti. Večinoma pa je kmetijska dejavnost samo za samooskrbo kmetije. Ključni problem razvoja kmetijstva je velika parcelna razdrobljenost, majhne parcele ter veliko ostarelih lastnikov in solastnikov kmetijskih in gozdnih zemljišč.

Preglednica: Družinske kmetije po velikostnih razredih KZU (kmetijska zemljišča v uporabi) po občinah, 2000 (Razvojni program..., 2006)

	Druž. kmetije po velikost. razredih KZU po občinah, SLO 2000 po spremenljivkah: občine , velikostni razredi po površini KZU				
	Skupaj	>0 -< 2	2 - < 5	5 - < 10	>=10
SLOVENIJA	86320	22997	30380	22053	10890
Bloke	223	11	36	76	100
Cerknica	612	89	148	233	142
Dobropolje	414	111	109	134	60
Kočevje	177	41	59	34	43
Kostel	52	21	z	z	z
Logatec	462	51	141	121	149

	Druž. kmetije po velikost. razredih KZU po občinah, SLO 2000 po spremenljivkah: občine, velikostni razredi po površini KZU				
	Skupaj	>0 - < 2	2 - < 5	5 - < 10	>=10
Loška dolina	260	55	78	85	42
Loški Potok	211	20	58	81	52
Osilnica	51	19	z	z	z
Ribnica	549	106	225	168	50
Sodražica	145	19	62	51	13
Velike Lašče	361	62	122	130	47

Vir: Statistični urad RS, Objava: Si-STAT podatkovni portal

Kvalitetnejše kmetijske površine bodo z zdajšnjim načinom in ob takšni podpori kmetijstvu še naprej uporabljene za kmetovanje. Kot dopolnilna dejavnost na kmetijah je najbolj zastopana predelava, obdelava in dodelava lesa, čebelarstvo (slika 2), opravljanje del s kmetijsko mehanizacijo in dopolnilna dejavnost, povezana s pridelavo vrtnin.

Slika 2: Čebelarska učna pot ob Cerkniskem jezeru.

6.2.1.1 Ekološko kmetovanje

Na obravnavanem območju so dobri pogoji za ekološko kmetovanje. V zadnjih letih je bil razvoj ekoloških kmetij precejšen. Ne zadošča pa vsem potrebam povpraševanja po ekološki hrani. Vendar gre tu večinoma za manjše ekološke kmetije, ki nimajo vidnih rezultatov z vidika tržnih potreb. Na projektnem območju je skupaj 130 ekoloških kmetij. Največ jih je v občini Kočevje, kar 33, kjer je kar 2.063 hektarov kmetijskih površin namenjeno ekološkemu

kmetovanju. Velik interes je za vzrejo konj in kot dopolnilna dejavnost se organizirajo jahalni klubi, ki razvijajo tekmovalne in rekreacijske športe.

Preglednica: Ekološke kmetije po občinah leta 2006 (Razvojni program..., 2006)

Občina	Št. ekoloških kmetij	Površina kmetijskih zemljišč (ha)	Usmeritev kmetije
Bloke	21	369	govedo,drobnica,konji
Cerknica	18	189	govedo,ovce,konji
Dobropolje	3	32	govedo
Kočevje	33	2063	živinoreja
Kostel	3	42	živinoreja
Logatec	6	102	govedoreja-meso in mleko, kozjereja, konjereja,
Loška dolina	11	148	govedo,konji
Loški Potok	9	107	govedo, ovce
Ribnica	19	230	12 živinorejskih, 7 mešanih
Sodražica	3	19	govedo, ovce
Velike Lašče	4	69	živinoreja
SKUPAJ	130 kmetij	3370 ha	

Vir: podatki o ekoloških kmetijah so povzeti po subvencijskih vlogah v kmetijstvu za leto 2006, KSS.

6.2.2 Gozdarstvo

Slovenija je po gozdnosti tretja država v Evropski uniji. Gozdovi prekrivajo kar slabih 60 % ozemlja, njihova površina pa se še povečuje. Projektno območje je nadpovprečno gozdnato, saj ima kar 14 % več gozdnih površin kot Slovenija. V zaraščanju negozdnih površin pa je še dodatnih 5 % površin. V občinah Kočevje in Loška Dolina je z gozdom prekritih več kot 80 % gozdov.

Preglednica: Prikaz površin gozdov in delež gozdnosti po občinah (Razvojni program..., 2006)

Občina	Površina ha	Površina gozda v ha	Gozdnatost (%)
Bloke	7.510	3.680	49
Cerknica	24.130	16.324	67,6
Dobropolje	10.310	7.543	73,1
Kočevje	56.338	45.989	81,6
Kostel	5.563	4.321	77,7

Občina	Površina ha	Površina gozda v ha	Gozdnatost (%)
Logatec	17.310	11.642	67,2
Loška dolina	16.680	13.707	82,1
Loški Potok	13.436	10.510	78,2
Ribnica	15.370	10.488	62,2
Sodražica	4.951	3.290	66,4
Velike Lašče	10.320	7.030	68,1
Skupaj	181.918	134.524	73,9

Vir: Zavod za gozdove Slovenije, Območna enota Kočevje Postojna in Ljubljana

Na projektnem področju gozdovi prekrivajo kar **74 %** gozdnih površin. Posledično je bistveno manj kmetijskih površin kot pa je povprečje v Sloveniji.

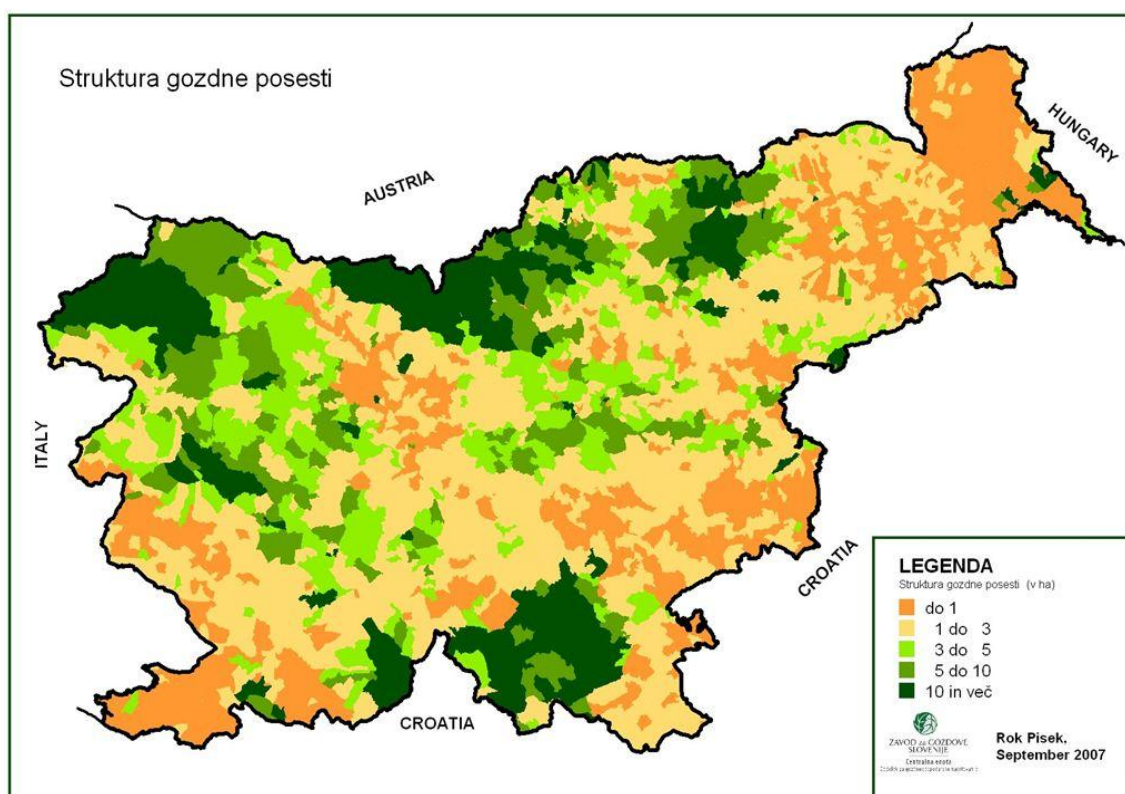
Slika 3: Vas Retje z okoliškim izrazito gozdnatim hribovjem v občini Loški Potok, kjer gozdovi prekrivajo skoraj 80 % območja.

6.2.2.1 Lastništvo gozdov

V Sloveniji je 71 % gozdov v zasebni lasti, 29 % gozdov pa je v lasti države in občin. Večje in strnjene gozdne posesti državnih gozdov omogočajo kakovostno strokovno gospodarjenje. Zasebna gozdna posest pa je zelo razdrobljena, saj povprečna posest obsega manj kot 3 ha in še ta je nadalje razdeljena na več med seboj ločenih parcel. Za veliko večino teh posesti gozdovi niso gospodarsko pomembni. Zasebna gozdna posest se še naprej deli, saj se povečuje število lastnikov gozdov. Po zadnjih podatkih je tako v Sloveniji že 314.000 (s

solastniki celo 489.000) gozdnih posestnikov. Takšna velika razdrobljenost, veliko število lastnikov in solastnikov gozdov otežuje strokovno delo in optimalno izrabo lesa v zasebnih gozdovih (Zavod za gozdove Slovenije, 2008).

Iz karte Strukture gozdnih posesti je razvidno, da je tudi na projektnem območju zasebna gozdna posest razdrobljena. Vendar je v primerjavi s celotno Slovenijo tu stanje boljše, saj so posesti na v nekaterih občinah v povprečju večje od 3 ha, tudi 10 ha in več.

Struktura gozdne posesti (Zavod za gozdove Slovenije, 2008)

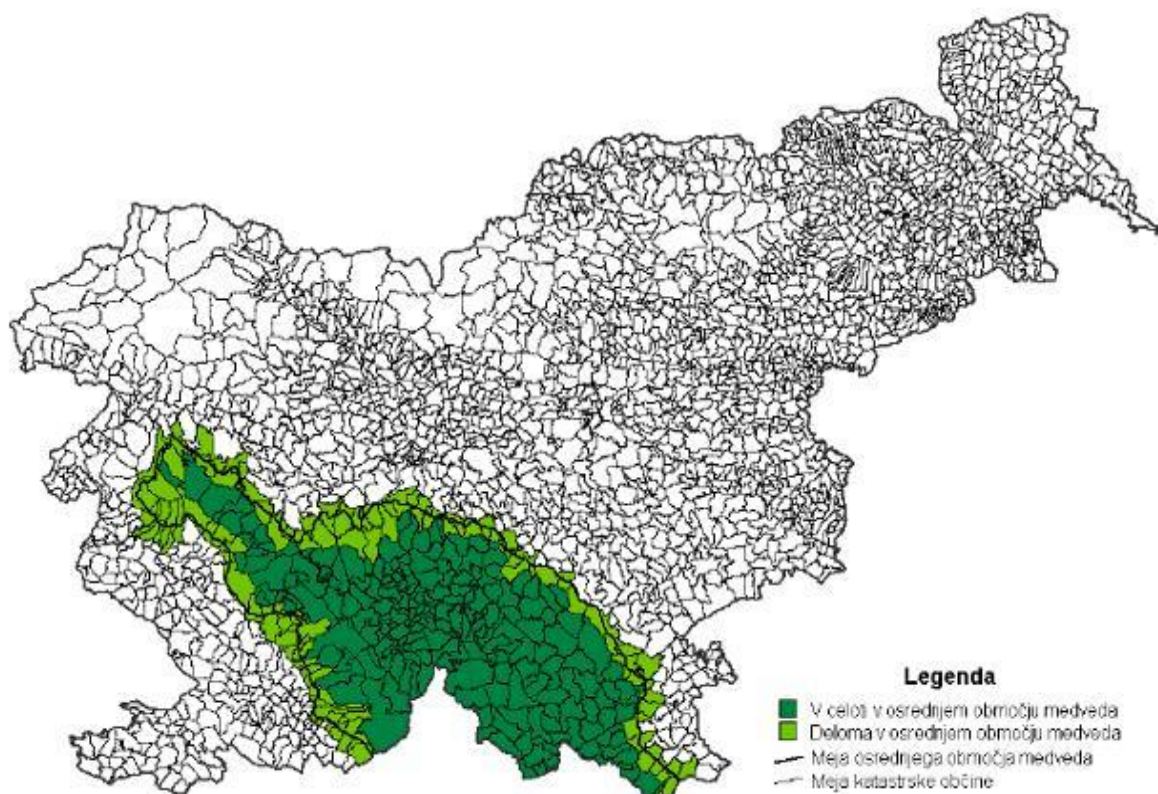
Lastniška struktura gozdov na projektnem območju so izrazito razdrobljeni gozdovi z več solastniki, zato je izkoriščenost gozdov za tako gozdnato območje veliko premajhna. Posek privatnih gozdov je tudi za 50 % nižji, kot bi ga dopuščal letni prirast gozda. Opazen je upad lesa na domačih žagah. Sicer pa je ugodno razvitih kar nekaj večjih proizvodnih podjetji, vezanih na les (Lik Kočevje, Inles Ribnica, Stolarna Dobropolje, Brest Cerknica in drugi). Predvsem na kočevsko-ribniškem delu deluje veliko število malih podjetnikov z nekaj zaposlenimi, ki opravljajo lesno dejavnost. Pri manjših podjetnikih se razvija izkoriščanje obnovljivih virov energije – lesna biomasa. Les kot vir energije postaja zaradi izrednega

tehničnega napredka pri razvoju kurilnih naprav ter zaradi nestabilnih cen fosilnih goriv ponovno vedno bolj zanimiv za široko uporabo.

6.2.2.2 Lovstvo in problem prevelike populacije rjavega medveda

Poseben segment v ekonomiki gozdov predstavlja lovstvo, ki je dobro organizirano v več društev in v sodelovanju z Območno enoto Zavoda za gozdove skrbijo za ravnovesje živalskih vrst. Lovstvo je v Sloveniji zelo dobro organizirano in je prisotno že več kot 100 let. Lovska zveza Slovenije uveljavlja status samostojne lovske in nevladne naravovarstvene organizacije ter med drugim sodeluje z državnimi organi in organizacijami zaradi uveljavljanja sonaravnega upravljanja z divjadjo v skladu z dognanji stroke in znanosti (Lovska zveza Slovenije, 2008). Na projektnem območju delujejo številne lovske družine.

Proučevano območje je osrednje območje pojavljanja velikih zveri. Med velike zveri spadajo ris, volk in rjavi medved. Za prebivalstvo ris in volk nista tako problematična, ker njuna populacija ni prevelika. Zelo pereč problem je preštevilnost populacije rjavega medveda na tem območju. Zaradi intenzivnega zaraščanja podeželja se življenjski prostor rjavega medveda iz leta v leto večja. Medved tako velikokrat prihaja v neposredno bližino vasi in posameznih hiš. Število rjavih medvedov že presega prostorske zmožnosti okolja. Tudi porast škode, ki jo povzroči rjavi medved, se znatno večja. Vse to pa zmanjšuje kvaliteto življenja in razvojne možnosti na podeželju. Za sobivanje človeka z medvedom sicer poteka več projektov, vendar pa se za prebivalstvo na bolje ni veliko spremenilo. Dejstvo je, da se na tem območju podeželja medveda videva čedalje pogosteje in praktično ob stanovanjskih hišah. K reševanju tega problema bi morali bolj vključiti prebivalstvo, katero živi na osrednjem območju rjavega medveda.

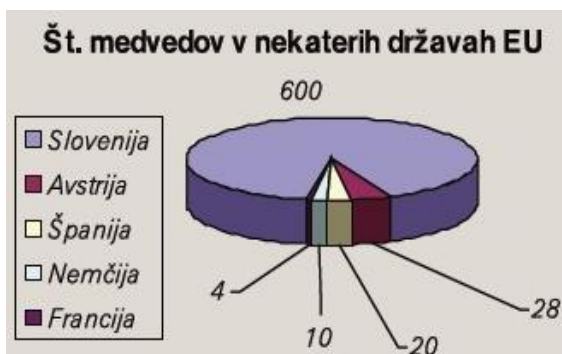
Grafični prikaz osrednjega območja pojavljanja medveda (Seznam katastrskih občin osrednjega območja..., 2003)

Prav gotovo se mora prebivalcem na območju življenjskega prostora rjavega medveda zagotoviti varno gibanje ter z odstrelom medvedov se mora doseči uravnoteženo število populacije medvedov. Število medvedov v Sloveniji je namreč nekajkrat večje od števila, ki zagotavlja relativno varnost ljudi in njihovega premoženja. Populacija rjavega medveda ni enakomerno razporejena po vsej državi, ampak je večina medvedov ravno v preučevanem področju. To ni zgolj podatek, ampak zastrašujoče dejstvo, ki ga občutimo tukajšnji prebivalci. Občutek varnosti in svoboda gibanja sta zelo zmanjšana.

Rjavi medved (Lovska zveza Slovenije, 2008)

V primerjavi z nekaterimi drugimi državami Evropske unije je v Sloveniji občutno preveč medvedov. Države Avstrija, Španija, Nemčija in Francija so po površini veliko večje kot je Slovenija, pa imajo zelo majhno populacijo medvedov. Slovenija ima absolutno preveliko populacijo rjavega medveda, največ na projektnem območju. Osrednje območje medveda je v primerjavi s površino, na kateri živi rjavi medved v EU, popolnoma nesorazmerno.

Število medvedov v nekaterih državah EU (Pozor medved, 2008)

Zaraščanje podeželja se mora s primernimi ukrepi ustaviti. S tem bomo v veliki meri ločili medveda od naselji in hkrati ohranili pristno prvotno podobo podeželja. Problematiko medveda je potrebno tako v Sloveniji kot v EU obravnavati resno, strokovno, predvsem pa z jasnimi cilji za dobrobit prebivalcev. Slovenska javnost je pri tem problemu razdeljena na dve strani. Ne eni strani so razna društva, ki ščitijo populacijo rjavega medveda in izvajajo velike pritiske tako na Slovenijo kot na EU, na drugi strani pa smo prebivalci osrednjega območja pojavljanja medveda. Na to problematiko se prevečkrat gleda le z vidika prve strani,

kar pa nikakor ni pravično do prebivalcev, ki dejansko prebivamo z medvedi. Tudi stališča EU do te problematike so preveč ozko usmerjena bolj v korist zaščite živali kot pa ljudi.

6.3 Okolje

Pokrajina območja spada med naravno najbolj ohranjene predele Slovenije. Za območje je značilna izjemno visoka biotska raznovrstnost in ohranjenost narave. Največji naravni sistem predstavljajo gozdovi, ki na nekaterih območjih prekrivajo več kot 80 % celotne površine. Gozdovi varujejo krajino in zagotavljajo ekološko ravnotežje v njej. Zaradi svoje dobre ohranjenosti gozdovi zaenkrat še uspešno blažijo negativne vplive civilizacije na okolje. Na Kočevskem se nahaja 6 ohranjenih pragozdov s skupno 217 ha površine. To je več kot polovica površin vseh pragozdov v Sloveniji. Površina vseh pragozdov v državi znaša 380 ha. V preučevanem območju leži Notranjski regijski park, ki je največji regijski park v Sloveniji.

Zakon o ohranjanju narave (Uradni list RS 96/2004) določa ožja in širša zavarovana območja in jih tudi definira:

- Širša zavarovana območja so: narodni, regijski in krajinski park.
- Ožja zavarovana območja pa so: naravni spomeniki, strogi naravni rezervati in naravni rezervati.

Narodni park je veliko območje s številnimi naravnimi vrednotami ter veliko biotsko raznovrstnostjo. V pretežnem delu narodnega parka je prisotna prvobitna narava z ohranjenimi ekosistemi in naravnimi procesi, v manjšem delu parka pa so lahko tudi območja večjega vpliva človeka, ki je z naravo skladno povezan.

Regijski park je obsežno območje regijsko značilnih ekosistemov in krajine z večjimi deli prvobitne narave in območji naravnih vrednot, ki se prepletajo z deli narave, kjer je človekov vpliv večji, vendarle pa z naravo uravnotežen.

Krajinski park je območje s poudarjenim kakovostnim in dolgotrajnim prepletom človeka z naravo, ki ima veliko ekološko, biotsko ali krajinsko vrednost.

Naravni spomenik je območje, ki vsebuje eno ali več naravnih vrednot, ki imajo izjemno obliko, velikost, vsebino ali lego ali so redek primer naravne vrednote.

Strogi naravni rezervat je območje naravno ohranjenih geotopov¹⁴, življenjskih prostorov ogroženih, redkih ali značilnih rastlinskih ali živalskih vrst ali območje, pomembno za ohranjanje biotske raznovrstnosti, kjer potekajo naravni procesi brez človekovega vpliva.

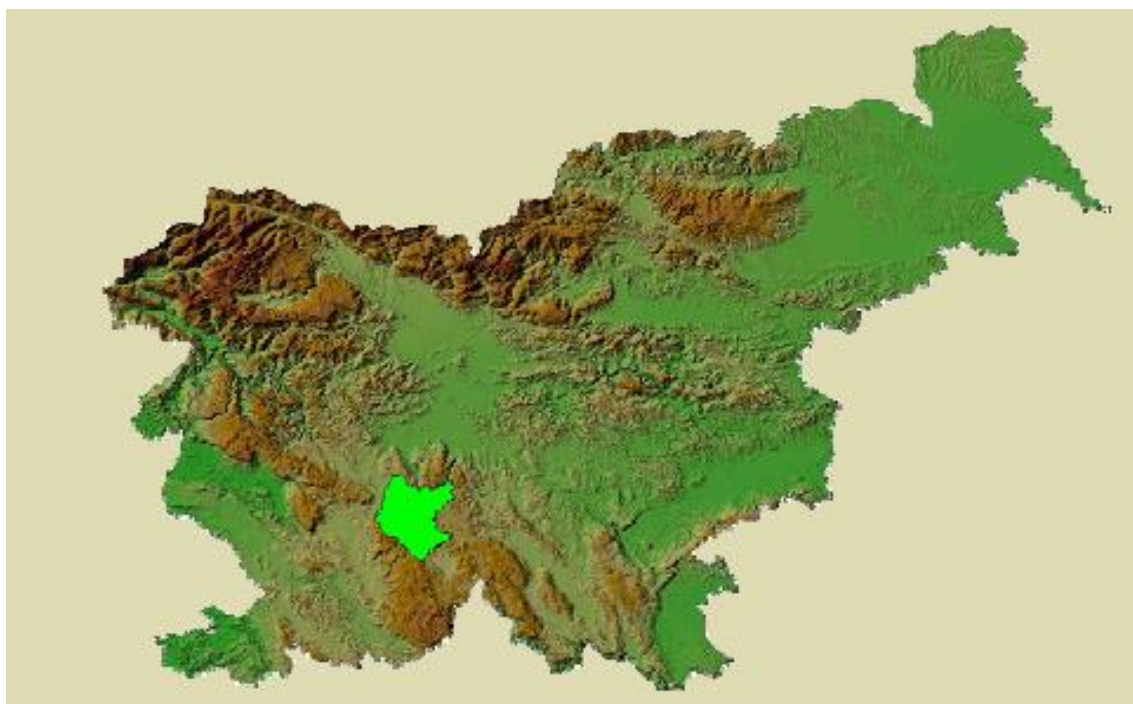
Naravni rezervat je območje geotopov, življenjskih prostorov ogroženih, redkih ali značilnih rastlinskih ali živalskih vrst ali območje, pomembno za ohranjanje biotske raznovrstnosti, ki se z uravnoteženim delovanjem človeka v naravi tudi vzdržuje.

V Sloveniji je trenutno 1 narodni park, 3 regijski parki, 41 krajinskih parkov, 1 strogi naravni rezervat, 52 naravnih rezervatov ter 1217 naravnih spomenikov.

6.3.1 Notranjski regijski park

Notranjski regijski park spada med širša zavarovana območja, kamor spadajo narodni park, regijski parki in krajinski parki. Notranjski regijski park meri 222 km², to je več kot 10 % projektne območja. Notranjski regijski park se nahaja znotraj meja občine Cerknica. Ustanovljen je bil leta 2002 z namenom, da se ohranjajo, varujejo in raziskujejo naravne in kulturne vrednote tega območja. Odlikujejo ga visoka stopnja ohranjenosti naravnih življenjskih prostorov, številni naravni spomeniki, izjemna pestrost živih bitij, na drugi strani pa razpoznavna kulturna krajina, ki jo je zaznamoval dolgotrajen kakovosten preplet človeka in narave in se ponaša z veliko ekološko, biotsko in krajinsko vrednostjo (Notranjski regijski park, 2008).

¹⁴ Geotop je del geosfere geološkega, geomorfološkega ali hidrološkega pomena (Zakon o ohranjanju narave Uradni list RS 96/2004)

Območje Notranjskega regijskega parka (Natura 2000, 2008)

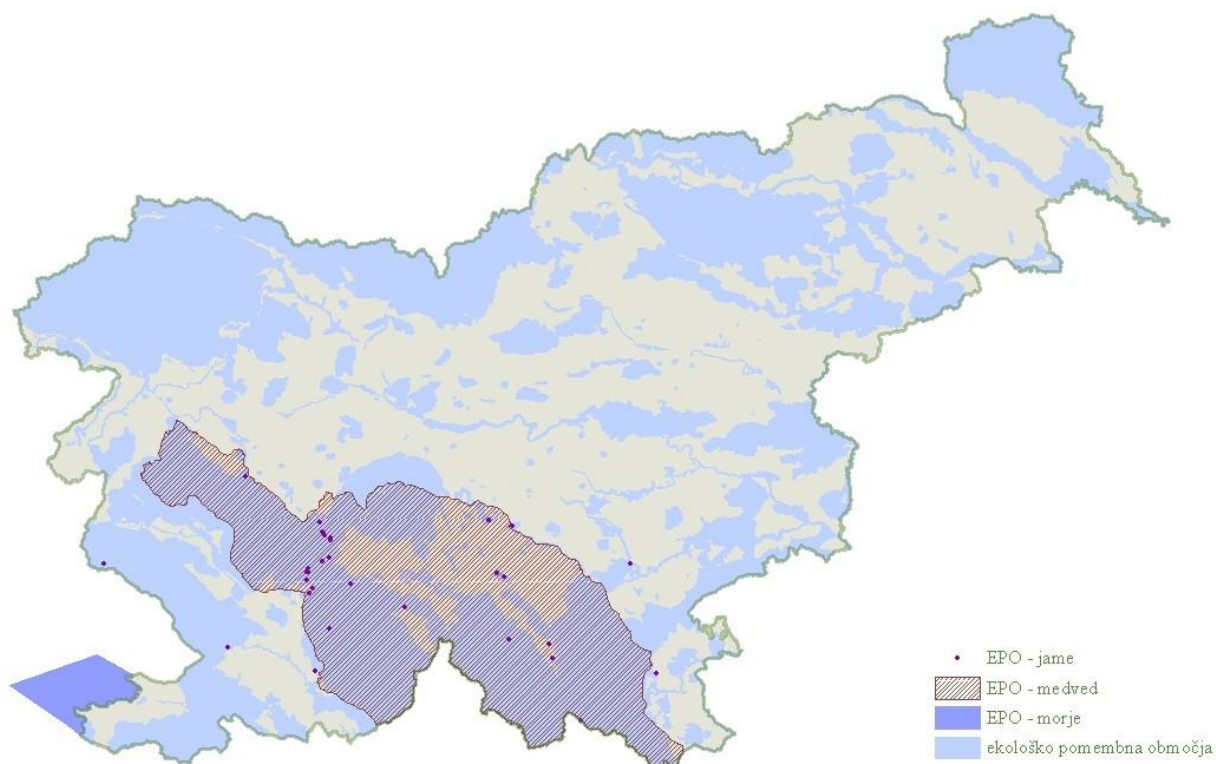
Notranjski regijski park je obsežno območje regijsko značilnih ekosistemov in neokrnjene narave ter območji naravnih vrednot, ki se prepletajo z deli narave, kjer je človekov vpliv večji, vendar pa z naravo uravnovežen. Na področju parka naj bi se z naravnimi danostmi zagotavljal nadaljnji razvoj gospodarstva, turizma, kmetijstva, gozdarstva, rekreacije in izobraževanja. Kljub vsemu pa menim, da bi bilo mogoče izjemne številne naravne znamenitosti predvsem v turizmu bolje izkoristiti.

6.3.2 Naravne vrednote

Splošna zavezanost k ciljem varstva okolja se kaže tudi v dejstvu, da ima Slovenija kar 47,7 % površin, opredeljenih kot ekološko pomembna območja, ki pomembno prispevajo k ohranjanju biotske raznovrstnosti.

Ekološko pomembna območja so eno izmed izhodišč za izdelavo naravovarstvenih smernic in so obvezno izhodišče pri urejanju prostora in rabi naravnih dobrin. Za gradnjo objektov na teh

območjih, ki niso obenem območje Nature 2000, zavarovano območje ali območje naravnih vrednot, ni treba pridobiti naravovarstvenih pogojev in soglasja.

Karta ekološko pomembnih območji (Agencija RS za okolje, 2008)

Vode so najbolj ranljiv obnovljivi naravni vir. Še posebej je zaradi kraškega terena potrebno nameniti večjo pozornost varovanju voda. Pomembno je pravilno ravnanje z odvajanjem in čiščenjem odpadnih in padavinskih voda. V športne namene se izkorišča reko Kolpo, Cerkniško jezero, Kočevsko jezero in Bloško jezero. Precej površin leži tudi v območjih varovanja vodnih virov.

Preglednica: Površine varovanja vodnih virov (Razvojni program..., 2006)

Občina	Površina (km ²)	Ocenjena površina varovanja vodnih virov v odstotkih (%)
Bloke	75,1	35
Cerknica	241,3	88,8
Dobropolje	103,1	8
Kostel	56,1	20
Logatec	173,1	10,5

Občina	Površina (km ²)	Ocenjena površina varovanja vodnih virov v odstotkih (%)
Loška dolina	166,8	80
Loški Potok	134,5	60
Sodražica	49,5	10
Velike Lašče	103,2	15

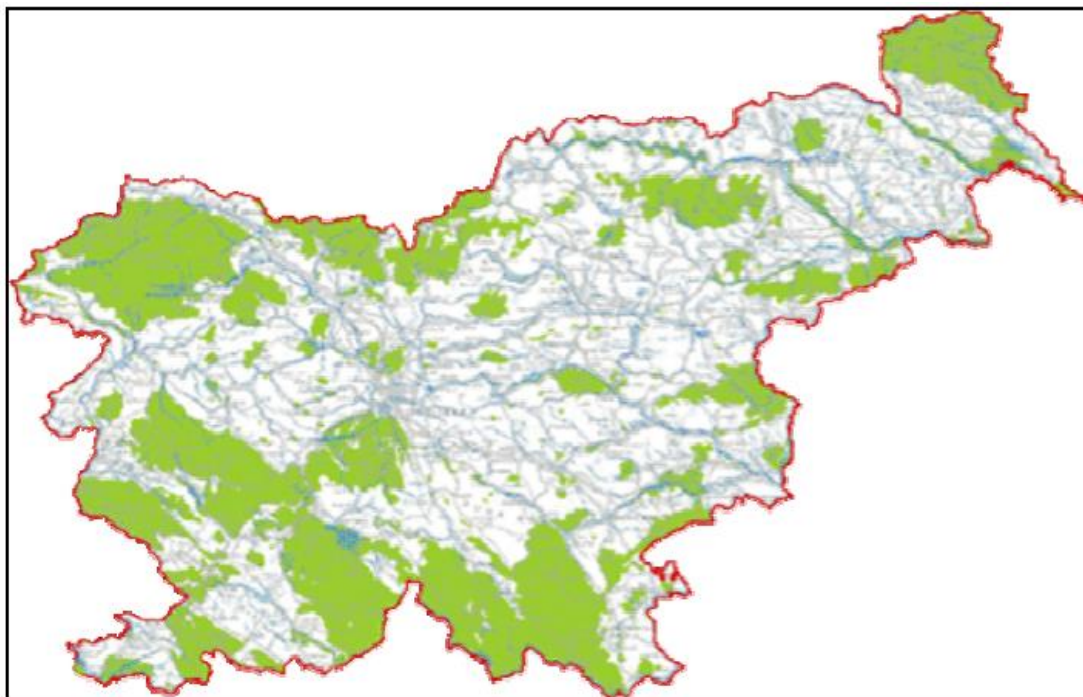
Vir: lokalne skupnosti

Največji odstotek površin varovanja vodnih virov ima občina Cerknica. Predvsem zaradi obsežnega Cerkniškega polja. Občini Cerknica sledita občina Loška dolina ter občina Loški potok.

6.3.2.1 Natura 2000

Evropska unija že več kot desetletje oblikuje mrežo posebej varovanih območji **Natura 2000**. Njen namen je ohranjanje biotske raznovrstnosti in sicer tako, da varuje naravne habitate ogroženih rastlinskih in živalskih vrst, pomembnih za EU. Slovenija je, tako kot vse države članice EU, dolžna določiti območja Natura 2000 in jih tudi ustrezno ohranjati.

Na celotnem državnem ozemlju je bilo z Uredbo o ekološko pomembnih območjih – območjih Natura 2000 (Uradni list RS, št. 49/2004) določenih 286 območji Natura 2000 v skupni površini 720.000 ha. Od tega je bilo 260 območji določenih na podlagi Direktive sveta 92/43/EGS o ohranjanju naravnih habitatov ter prosto živečih živalskih in rastlinskih vrst in 26 območji na podlagi Direktive sveta 79/409/EGS o ohranjanju prostoživečih ptic. Območja Natura 2000 obsegajo kar **35,5 %** ozemlja Slovenije, od tega je 71 % gozdov. V območje Natura 2000 spada 30 % kmetijskih in gozdnih površin države, s čimer se glede deleža teh območji uvrščamo v sam evropski vrh. V Evropski uniji je v območje Natura 2000 vključenih le približno 15 % ozemlja, oziroma le 12,5 % kmetijskih in gozdnih zemljišč.

Območja Natura 2000 v Sloveniji (Nacionalni strateški...,2007)

Posebna varstvena območja Natura 2000 pokrivajo kar **59 %** celotnega preučevanega programskega območja. Kmetijstvo ima pomembno vlogo pri ohranjanju habitatov, biotske in krajinske raznolikosti. Opuščanje kmetovanja na teh področjih in zmanjševanje odprtega prostora bi predstavljalo okoljsko tveganje in potencialno izgubo kulturnih krajin. K visoki stopnji biotske raznovrstnosti, ohranjenosti habitatov ter ostali naravni in krajinski pestrosti prispeva tudi razdrobljena struktura kmetijskih in gozdnih zemljišč. Izvajanje kmetijsko okoljskih ukrepov dolgoročno bistveno prispeva k preprečevanju nadaljnje izgube določenih habitatov.

Preglednica: Površina območja Natura 2000 po posameznih občinah (Razvojni program..., 2006)

Občina	Površina Natura 2000 v ha	Delež v občini (%)
Bloke	1504,57	20,04
Cerknica	9651,02	39,99
Dobrepolje	742,95	7,2
Kočevje	47644,27	85,79
Kostel	5608,58	100

Občina	Površina Natura 2000 v ha	Delež v občini (%)
Logatec	7835,65	45,26
Loška dolina	11596,62	69,51
Loški Potok	11427,94	84,97
Ribnica	6769,95	44,06
Sodražica	1538,45	31,09
Velike Lašče	1593,57	15,44
Skupaj celotno območje	107451,5	59,03

Vir: MOP, Agencija RS za okolje

Daleč največji delež površin, ki so v območju Natura 2000, imajo občine Kostel, Kočevje in Loški potok. Vse tri občine imajo tudi največji odstotek površin, prekritih z gozdovi.

Preglednica: Seznam območji Natura 2000 v občinah projektnege (Lokalna razvojna..., 2007)

Ime	Status	Občine
Kočevsko-Kolpa	PosVO	Kostel, Kočevje, Ribnica, Sodražica, Loški Potok
Kočevsko	pPosVO	Kostel, Kočevje, Ribnica, Sodražica, Loški Potok, Dobropolje, Bloke, Loška dolina
Rinža	pPosVO	Kočevje
Ribniška dolina	pPosVO	Ribnica
Dolenja vas pri Ribnici	pPosVO	Ribnica
Mateča voda in Bistrica	pPosVO	Sodražica, Bloke
Skednevnica	pPosVO	Dobropolje
Kompoljska jama - Potiskavec	pPosVO	Dobropolje
Podpeška jama	pPosVO	Dobropolje
Krimsko hribovje - Menišija	pPosVO	Velike Lašče, Cerknica, Logatec
Bloščica	pPosVO	Bloke
Notranjski trikotnik	pPosVO	Bloke, Loška dolina, Cerknica, Logatec
Snežnik - Pivka	PosVO	Loška dolina, Cerknica
Javorniki - Snežnik	pPosVO	Loška dolina, Cerknica
Cerkniško jezero	PosVO	Cerknica
Planinsko polje	PosVO	Cerknica, Logatec
Kozje stene pri Slivnici	pPosVO	Cerknica
Medvedje brdo	pPosVO	Logatec
Jezerc pri Logatcu	pPosVO	Logatec
Žejna dolina	pPosVO	Logatec
Trnovski gozd - Nanos	pPosVO	Logatec

Legenda: PosVO – posebno varstveno območje, pPosVO - potencialno posebno varstveno območje

Vir: Zavod Republike Slovenije za varstvo narave, Območna enota Ljubljana, april 2006

6.3.2.2 Notranjski regijski park v območju Nature 2000

Izjemna dragocenost Notranjskega regijskega parka je prepoznana tudi na svetovni ravni. Pestrost in ohranjenost naravnih habitatov ter rastlinskega in živalskega sveta botrujejo temu, da je velik del parka vključen v evropsko omrežje posebnih varstvenih območij Natura 2000, ki je zavezujoč režim varstva narave na območju Evropske unije. Med območja Nature 2000 na območju parka spadajo: Cerknško jezero, Snežniško-Javorniški gozdovi, Kozje stene na Slivnici, soteska Iške in Zale, Notranjski trikotnik (območje med Cerknico, Postojno in Planino) in del Planinskega polja. Celotno območje parka je pomembno tudi zaradi varovanja velikih zveri. Na območju Notranjskega regijskega parka se pojavlja vsega skupaj kar 114 vrst rastlin in živali, ki jih varuje Natura 2000 (Notranjski regijski park, 2008).

Slika 4: Med območje Nature 2000 spada tudi Cerknško presihajoče jezero.

6.3.3 Notranjsko-kraška regija kot ekoregija¹⁵

Ekoregijo razumemo kot območje, ki se od drugih območij razlikuje po svojih naravnih in družbenih značilnostih, specifikah rastlinskega in živalskega sveta, kulturni dediščini in načinu poseljevanja pokrajine. Meje regije niso natančno določene. Večinoma jih določajo geografske in tradicionalne kulturne značilnosti, pa tudi zaznavanje in razumevanje ljudi, ki živijo na tem območju, zato se lahko meje v nekaterih pogledih prekrivajo. Ekoregija kot

¹⁵ Priloga Notranjsko-kraških novic, št. 1-2, 29. februar 2008, Ekoregija

vizija udejanjana razvoja NKR omogoča trikratno korist v regionalnem in nacionalnem smislu:

- korist za gospodarstvo (večja prepoznavnost in konkurenčnost),
- korist za družbo (večja blaginja, večja kakovost bivanja, večje razumevanje načel trajnostnega razvoja),
- korist za okolje (bolj ohranjeno okolje, narava in krajina).

Notranjsko-kraška regija (v nadaljevanju kratica NKR) ima z vidika naravnih in okoljskih vrednot velike razvojne možnosti, ki pa jih tudi zaradi premajhne izkušenosti pri udejanjanju načel trajnostnega razvoja ne zna v zadostni meri izkoristiti. Z izvedbo razvojnega koncepta ekoregije želimo v NKR zaustaviti trend zaostajanja v razvoju in izkoristiti naravne, kulturne, socialne, ekonomske in okoljske prednosti regije. Programska izhodišča temeljijo na konceptu ekoregije in trajnostnega razvoja, ki omogočata, da se v NKR ohranijo in izkoristijo v Naturi 2000 opredeljene naravne značilnosti regije, kulturne tradicije, okoljske in obstoječe infrastrukturne prednosti in prednosti socialnega kapitala, ki ga premore NKR, in tudi širša Slovenija, za njen razvojni preboj. Ekorazvojni koncept ima podlago v Lizbonski strategiji razvojnega preboja Evrope, ki je bila sprejeta leta 2000 in 2001. Strategija sloni na trajnostnem razvoju in soodvisnosti med ekonomijo, socialo in okoljem. Maja leta 2006 so tako župani notranjsko-kraških občin in Ministrstvo za okolje in prostor podpisali Pismo o nameri za razvoj Notranjsko-kraške regije kot ekoregije.

V regiji lahko začnemo z majhnimi koraki udejanjati načela ekoregije in s tem prispevati k:

- večjemu razumevanju načel in vrednot trajnostnega razvoja na regionalni in nacionalni ravni ter njihovem hitrejšemu udejanjanju,
- oblikovanju takšnih razvojnih politik, ki bodo regiji omogočile konkurenčno vključevanje v EU-programe ter
- večji mednarodni prepoznavnosti regije in Slovenije.

6.3.3.1 Stebri trajnostnega razvoja

Pobuda NKR, da kot pilotna ekoregija v Državnem razvojnem programu prispeva k razvoju integralnih nacionalnih politik in kriterijev, ki pripomorejo, da okoljsko bogate regije v prihodnje ne bi več razvojno nazadovale, temelji na štirih stebrih:

- 1. oblikovanje infrastrukture ekoregije** (komunalna infrastruktura, varstvo okolja in urejanje prostora, energetska in komunikacijska infrastruktura, gospodarska, turistična, kulturna, transportna in intelektualna infrastruktura ter zdravje, dobro počutje in šport);
- 2. oblikovanje znaka kakovosti ekoregije in promocija načel ekoregije** (kriterij za okoljsko in energetske učinkovite občine in javne institucije, podjetja, kmetije, kriterij za ekološko in energetske učinkovite turistične ponudnike ter sistem ocenjevanja in promocije javnih in zasebnih institucij, podjetij in kmetij, ki pridobijo znak kakovosti ekoregije);
- 3. zagotovitev vključenosti in sodelovanja pri izvedbi strategije ekoregije** (zagotavljanje vključenosti in sodelovanja občin, javnih institucij, strokovnih služb, podjetij, kmetij, posameznikov, krajev, vasi, mladih, žensk, nevladnih organizacij in civilne družbe);
- 4. internacionalizacija Notranjsko-kraške ekoregije** (vključevanje v mednarodne mreže za razvoj in prenos informacij, znanja in kulture, mednarodna promocija NKR kot primer dobre prakse pri izvedbi načel trajnostnega razvoja ter izmenjava izkušenj in primerov dobre prakse).

Vsak steber ima svoje razvojne prioritete, ki na svoj način prispevajo k strategiji trajnostnega razvoja. Vse štiri stebre je treba razvijati istočasno in v sodelovanju z lokalnimi, regionalnimi in nacionalnimi institucijami. Menim, da je najprej potrebno vse prebivalce regije dobro seznaniti s pojmom ekoregije, prednostmi in priložnostmi ekoregije, pa tudi z njenimi morebitnimi slabostmi, da ne bodo programska izhodišča za razvoj NKR ekoregije ostala le »prazno besedičenje«. Prebivalcem je potrebno npr. z raznimi publikacijami, občinskimi glasili in podobnim nazorno pokazati možnost vključitve in sodelovanja pri izvedbi strategije ekoregije. Tudi kmetije, posamezne kraje, vasi, ženske in mlade moramo dejansko vključiti k izvedbi strategije, ker je v NKR ekoregiji podeželje namreč vir hrane in vode, bioenergenov

in drugih surovin ter pomeni prostor za kakovostno bivanje in ekoturizem, ruralno kulturo in podobno. Znanje in raziskovanje moramo vzpodbuditi tudi na podeželju. Mesta pa prispevajo k razvoju NKR kot centri umetnosti, znanja, raziskovanja in kot proizvajalci določenih urbanih dobrin. Potrebno je medsebojno spoštovanje mest in podeželja, eden z drugim sta zelo povezana, ekološka načela pa so prisotna pri obeh.

6.3.4 Kulturna dediščina

Z ohranjanjem in vzpostavljanjem kulturne in simbolne prepoznavnosti krajine zagotavljamo večjo privlačnost območji, specifične razvojne možnosti, kvalitetno bivalno okolje in možnosti za identifikacijo prebivalstva s svojim in nacionalnim teritorijem. Kulturno in simbolno prepoznavnost ter doživljajsko vrednost oblikujejo pestra kulturna krajina, stavbna in naselbinska dediščina podeželja, pogojena s klimatskimi, geološkimi, reliefnimi in zgodovinskimi razmerami ter naravne vrednote z izrazitimi in prepoznavnimi lastnostmi. Dejavniki prepoznavnosti so vizualna kakovost, stopnja ujemanja med značilnostmi rabe in rabo prostora, sestavljenost krajinske zgradbe s kombinacijami oblik naravnih in kulturnih prvin, avtentičnost in pričevalnost zgradbe, kakovost umeščenosti grajenih struktur in vzorcev, zgodovinski ali simbolni pomen delov ali celote, kar vse predstavlja večjo doživljajsko kvaliteto posameznih krajinskih območji.

Preglednica: Krajinska območja nacionalne prepoznavnosti zaradi kulturnega ali simbolnega pomena v programskem območju Po poteh dediščine od Idrijce do Kolpe (Razvojni program..., 2006)

Občina	Ime območja
Bloke	Cerkniško polje
Loška dolina	Cerkniško polje
Cerknica	Cerkniško polje
Kočevje	Dolina Kolpe pod Starim trgom
Loška dolina	Grad Snežnik
Loški Potok	Loški Potok
Logatec	Planinsko polje

Na celotnem območju prevladuje necerkvena stavbna dediščina, zlasti domačije, stanovanjske hiše, hlevi, mlini, kozolci... Sledita ji sakralna dediščina (cerkve) in profana sakralna dediščina (kapelice). V večjem številu sta prisotni tudi arheološka in memorialna dediščina (naslednji sliki).

Slika: Cerkev Sv. Volbenka v Zelšah (bližina Cerknice), ki je bila zgrajena leta 1680. Cerkev je znana po svoji znameniti akustičnosti, v njej se čez poletje odvija veliko glasbenih koncertov (Cerkev Sv. Volbenka, 2008)

Slika 5: Kapelica ob cesti na Župenem (občina Cerknica)

Na projektnem območju je v Register nepremične kulturne dediščine (Ministrstvo za kulturo) na dan 6. 9. 2006 vpisanih 1.136 enot nepremične kulturne dediščine. Največ enot je v Loški

dolini, Kočevju in Cerknici. Od vseh enot jih kar 70 predstavlja vrhunski dosežek ustvarjalnosti oziroma ključno ali redko ohranjeno dokazilo določenega obdobja zgodovinske preteklosti spomenikov, med katerimi je 22 enot že razglašeno za spomenik državnega pomena, za ostale pa se razglasitev še pripravlja. Nadaljnjih 135 enot je spomenikov lokalnega pomena, 56 je območji naselbinske dediščine, pri čemer so posebej vasi, vaška jedra ali zaselki najbolj ogrožena varstvena kategorija, ki pospešeno izgublja svoje kulturne značilnosti. Zaradi značilnosti projektnega območja je možno vso navedeno kulturno dediščino obravnavati kot t.i. podeželsko dediščino.

V letih 2000–2005 je v projektnem območju potekalo 30 spomeniškovarstvenih akcij za predstavitev in usposabljanje posameznih projektov za kulturno funkcijo in ustrezno novo rabo. To so turistično prvovrstno zanimivi objekti, katerih obnova poteka počasi, tudi zato, ker je njihova bodoča raba še nejasna.

Dediščina je vrednota v premalo okoljih. Prebivalci območja se premalo zavedajo njenega pomena, je še ne uveljavljajo kot svojo kulturno pravico in se ne zavedajo dovolj razvojnih možnosti, ki jih nudi, zlasti na področju turizma in obrti. Potrebno je več osveščanja tako med mladimi kot med starejšimi. Pri vzdrževanju, adaptacijah in obnovah objektov je premalo sodelovanja z institucijami znanja in z lokalnimi prebivalci. Dediščina je premalo vključena tudi pri trženju turističnih in izobraževalnih programov v projektnem območju.

6.4 Človeški viri in kakovost življenja na podeželju

Čeprav delež kmečkega prebivalstva v zadnjih desetletjih upada in se večina prebivalcev slovenskega podeželja ne ukvarja več s kmetijstvom, podeželje še vedno ohranja značilne razvojne in kulturne vzorce. Kljub možnostim za pestro paleto podjetniških dejavnosti na projektnem območju, le-te ostajajo slabše razvite kot v urbanih središčih. Potrebna je aktivnejša vloga države in lokalnih skupnosti pri zagotavljanju kakovostnih delovnih mest na podeželju.

Približno 70 % kmetijskih gospodarstev kmetijska proizvodnja prinaša le dodaten vir dohodka, sicer pa dohodek izhaja iz drugih dejavnosti. Na projektnem področju pa je ta

odstotek gotovo še večji. Med dopolnilnimi viri dohodkov in zaposlitev na kmetijskih gospodarstvih se uveljavljajo tudi dopolnilne dejavnosti. Po številčnosti izstopajo predvsem štiri:

- storitve s kmetijsko mehanizacijo,
- turizem na kmetiji,
- predelava lesa ter
- predelava sadja in zelenjave.

Na projektnem območju kot dopolnilna dejavnost precej izstopata predelava lesa in storitve s kmetijsko mehanizacijo.

6.4.1 Institucije znanja

Na območju so osnovne šole enakomerno razporejene. Ker so na projektnem območju značilne razpršene vasi in zaselki, je zato veliko osnovnošolskih otrok, ki se v šolo vozijo z avtobusi. Nižje glasbene šole so v občinskih središčih večjih občin. Srednje šole se nahajajo samo v Kočevju, kjer je gimnazija Kočevje, Srednja tehniška šola in Srednja ekonomska šola. V Kočevju je tudi Ljudska univerza za izobraževanje odraslih, ki s svojim programom za tretje življenjsko obdobje deluje tudi po sosednjih občinah. Prebivalci iz občin Logatec, Cerknica, Bloke in Loška dolina pa gravitirajo na podobne institucije v Ljubljano ali Postojno. Prometne povezave do Ljubljane in Postojne so boljše, pa tudi veliko prebivalcev dela v teh dveh mestih. Visokošolskih programov na projektnem območju ni. Večina študentov se še vedno vpisuje na fakultete v Ljubljani, čeprav se v zadnjih leti študentje vpisujejo tudi na visokošolske programe v Postojni, na obali, Novi Gorici...

Na projektnem območju delujejo še območne enote Zavoda za gozdove, Kmetijsko svetovalne službe, Obrtne zbornice in podobno.

Regionalne razvojne agencije

Na preučevanem območju delujejo tri razvojne agencije, ki pa imajo sedež izven območja:

- Razvojni center Novo mesto za JV Slovenijo s sedežem v Novem mestu pokriva območje občin Kostel, Kočevje, Ribnica, Sodražica in Loški Potok;

- Regionalna razvojna agencija Notranjsko-kraške regije (v nadaljevanju kratica RRA NKR) s sedežem v Pivki zavzema občine Cerknica, Bloke, Loška dolina in Logatec;
- Regionalna razvojna agencija Ljubljanske urbane regije (v nadaljevanju kratica RRA LUR) za osrednjo Slovenijo s sedežem v Ljubljani pa pokriva občini Velike Lašče in Dobropolje.

Razvojna oziroma podjetniška centra

Na preučevanem območju delujeta dva razvojna centra, ki sta ključnega pomena in že v obstoječih aktivnosti pokrivata več občin:

- **Razvojni center Kočevje Ribnica**¹⁶ s sedežem v Kočevju je bil ustanovljen z namenom pospeševanja gospodarstva na območju občin Kočevje, Ribnica, Sodražica, Velike Lašče, Loški potok, Dobropolje, Kostel in Osilnica. Razvojni center povezuje podjetja in podjetnike z območnimi zbornicami, državnimi in drugimi institucijami, ki vplivajo na gospodarski razvoj. Eden izmed ciljev Razvojnega centra Kočevje Ribnica je zmanjševanje brezposelnosti ter odpiranje novih delovnih mest, saj je brezposelnost v Kočevju veliko višja kot je v povprečju stopnja brezposelnosti v Sloveniji. Ciljne skupine Razvojnega centra Kočevje Ribnica so tako obstoječi kot tudi novi in potencialni podjetniki, mladi strokovnjaki, kmetje, institucije v lokalnem okolju in država;
- **Notranjski ekološki center**¹⁷ s sedežem v Cerknici se ukvarja s pospeševanjem podjetništva na območju občin Bloke, Cerknica, Logatca, Postojne in Starega trga. Notranjski ekološki center (kratica NEC) kot lokalni podjetniški center skrbi za informiranje podjetnikov, upravljanje poslovnih con, skrbi za programe vavčerskega svetovanja, spodbuja poklicno uveljavljanje žensk, skrbi za pomoč podjetjem pri prijavi na razpise, predvsem za finančne vzpodbude, izobraževanje na področju evropskih projektov in strukturnih skladov ter podobno.

Za varstvo premične kulturne dediščine skrbi muzejska mreža po principu strokovne in teritorialne matičnosti, ki pa je v obravnavanem območju na nekaterih vitalnih področjih še

¹⁶ Razvojni center Kočevje Ribnica, www.kocevje.si/rcp (2008)

¹⁷ Notranjski ekološki center – NEC, <http://www.nec-cerknica.si/> (2008)

pomanjkljiva. V projektnem območju delujejo Notranjski muzej Postojna za 4 občine projektnega območja za področja etnologije, arheologije, likovne umetnosti, zgodovine in premične naravne dediščine; Pokrajinski muzej Kočevje oziroma Šeškov dom deluje za območje občin Kočevje, Kostel in Loški Potok za področje zgodovine.

V Ribnici deluje Javni zavod Miklova hiša, ki je izjemno kvalitetna kulturna institucija na območju, saj poleg knjižnice združuje še umetnostno galerijo in muzej z več stalnimi razstavami. V občini Velike Lašče pa je poznana Trubarjeva domačija, Levstikov dom s spominsko sobo Josipa Stritarja in Frana Levstika, v občini Dobropolje je obnovljen Jakličev dom kot informacijsko dokumentacijski center umetnikov Franceta in Toneta Kralja. Po ostalih občinah so prisotni privatni muzeji kot so: Muzejski hram v Cerknici, Vaški muzej in galerija, keramična delavnica Laze, vojaški muzej v Logatcu. Na projektnem območju pa zasledimo interes za novimi etnološkimi zbirkami, ki bi jih prebivalci želeli strokovno urediti na podeželju v obliki muzejev. Na veliko starejših kmetijah še vedno lahko najdemo razne stare, a dobro ohranjene izdelke za delo na kmetiji in podobne doma izdelane zanimive stvari.

Za materialno in vsebinsko varstvo nepremične kulturne dediščine skrbi Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, območna enota Ljubljana za vse občine projektnega območja.

Na projektnem območju deluje še mnogo organizacij, ki delujejo na področju razvoja podeželja. To so: razna turistična društva, konjeniška društva, športna društva, kulturno umetniška društva, čebelarska društva, društva rejcev drobnice, Notranjski regijski park, Notranjski ekološki center, pustno društvo, jamarsko društvo, planinska društva, glasbene vokalne skupine in pevski zbori, sadjarsko društvo, društva podeželskih žena, društvo za oživljanje starih običajev, etnološka društva, pihalne godbe in podobna društva.

Na celotnem projektnem območju potekajo v okviru območnih obrtnih zbornic permanentna izobraževanja srednjih in malih podjetji s področja davčnih in računovodskih predpisov, uvajanja komunikacijskih tehnologij ter tujih jezikov. Na vseh območnih obrtnih zbornicah pa se v veliki meri kažejo še dodatne potrebe po znanjih iz področja:

- učinkovitega upravljanja podjetji/kmetij,
- razvijanja kakovosti,

- uvajanja okoljske učinkovitosti,
- trženja in
- mednarodnega sodelovanja.

Na projektnem področju se je v obdobju 1993–2003 izvajalo več programov celostnega razvoja podeželja in obnove vasi ter ostalih razvojnih programov vezanih na razvoj podeželja. Izvajali so se programi CPROV, SAPARD, regijski programi, čezmejni in transnacionalni programi z mednarodnimi partnerji Italijo, Bosno in Hercegovino, Črno Goro in Romunijo.

6.4.1.1 Programi CRPOV in SAPARD

CPROV je okrajšava za Celostni razvoj podeželja in obnova vasi. Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano (v nadaljevanju kratica MKGP) je v letu 1991 pristopilo k izvajanju programa CRPOV. Tako so bili s strani države načrtani prvi koraki na poti celostnega reševanja kmetijske in podeželske problematike, kjer se enakovredno poudarjajo agrarno-proizvodni cilji in zaščita slovenskega podeželja in vasi, njen nadaljnji skladni razvoj, ohranjanje in vzdrževanje kulturne krajine, varovanje kmetijskih površin in ohranjanje poseljenosti slovenskega podeželja.

SAPARD pomeni Special Accession Programme for Agriculture and Rural Development. Program SAPARD je pomembna evropska smernica za razvoj podeželja. Program SAPARD je bil eden predpristopnih programov EU za države kandidatke kot poseben program pomoči za kmetijstvo in razvoj podeželja. Za Slovenijo namenjena pomoč tega programa je zajemala pet ukrepov:

- naložbe v kmetijska gospodarstva,
- naložbe v predelavo in trženje kmetijskih in ribiških proizvodov,
- gospodarska diverzifikacija na kmetiji,
- razvoj in izboljšanje infrastrukture na podeželju in
- tehnična pomoč.

Sredstva iz tega programa so namenjena doseganju splošnih ciljev kmetijske politike, in sicer za spodbujanje trajnostnega razvoja kmetijstva in celovitega razvoja podeželja.

Preglednica: Pregled programov CRPOV, SAPARD in ostali razvojni programi, vezani na podeželje, po posameznih občinah (Razvojni program..., 2006)

Zap. Št.	Občina	Programi CRPOV, SAPARD in ostali razvojni programi vezani na podeželje
1.	Bloke	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Vodovod Mramorovo – Hiteno, 2002, Sapard ➤ Vodovod Hiteno-Zales, 2004, Sapard
2.	Cerknica	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Ureditev turistično rekreacijske infrastrukture na Cerkniskem jezeru ➤ prenova vasi Žerovnica ➤ - Menešija – ureditev učno rekreacijskih poti in prostorov za piknike
3.	Dobrepolje	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Celostni razvoj podeželskega območja Dobrepolje in Struge ter obnove nekaterih vasi, 1999
4.	Kočevje	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Geografska označba porekla blaga – Kočevski med, 2001 ➤ CRPOV program za območje Stare cerkve, 2000
5.	Kostel	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Dostopna pot do gradu Kostel, 2000 ➤ Garancijska shema Dolenjske (Kostel, Kočevje, Loški Potok), 2001 – še traja ➤ Podjetniški krožki v osnovnih šolah, 2001–2003 ➤ Regionalni razvojni program za JV Slovenijo, 2001 – še traja ➤ poimenovanje blaga Kostelska rakija 2002 ➤ Projekt Turistična cona po Kolpi in Gorjancih, 2004 ➤ Prostorski razvoj Pokolpja ➤ Ureditev sejmišnega prostora pri Fari, 2004
6.	Logatec	<ul style="list-style-type: none"> ➤ program CRPOV za Hotedršico (1995–2002) ➤ program CRPOV za območje KS Laze-Jakovica (2001–2002) ➤ Akcijski programi za obdobje 2001–2011 ➤ Na natečaj za dodelitev sredstev iz programa SAPARD so za leto 2003 kot I. prioriteto prijavili investicijo izgradnje vodovoda rovte, na odseku Zajele-Zgornje Brdo in Križajeva dolina-Pusti grič.
7.	Loška dolina	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Razvojni program CRPOV za naselji Kozarišče in Šmarata ter območje gradu Snežnik, 2001 ➤ CRPOV za območje naselij Babno polje in Vrhnika pri Ložu v občini Loška dolina, 2003
8.	Loški Potok	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Projekt celostnega razvoja podeželja in obnove vasi v krajevnih skupnostih Loški Potok in Draga, 2000
9.	Ribnica	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Celostni razvoj podeželja – KS Sveti Gregor, 1993 ➤ Celostni razvoj podeželja in obnova vasi – Travnja Gora, 1997
10.	Sodražica	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Celostni razvoj podeželja in obnova vasi – Travnja Gora, 1997 – v katerega spada tudi del območja iz občine Sodražica in sicer: naselja Lipovščica, Nova Štifta in Ravni Dol.

Zap. Št.	Občina	Programi CRPOV, SAPARD in ostali razvojni programi vezani na podeželje
11.	Velike Lašče	<ul style="list-style-type: none">➤ Uvajalni del projekta CRPOV v treh zaselkih v KS Velike Lašče in Rob (Velika Slevica, Veliki Osolnik, Dvorska vas), 1994➤ Občina Velike Lašče, Katalog razvojnih potencialov dežele suhe robe, 1997➤ Na podeželju je priložnost zame, 2004—2005.

Vir. Podatki lokalnih skupnosti

Izvajanje programov pa ni bilo vedno tako uspešno, kot je bilo zastavljeno. Programi, izvajani po občinah, so bili ponekod vezani le na večja središča, obveščenost občanov pa je bila skromna. Lahko povzamemo skupne ugotovitve uspešnosti izvajanja programov:

- večina razvojnih programov podeželja je le delno uresničenih,
- programi so bili premalo usmerjeni v oblikovanje turističnih produktov in storitev ter kakovosti,
- projekti so se večinoma ukvarjali s pripravo razvojnih strategij naselij ali skupine naselij ter so imeli v izvedbeni fazi rezultat v urejanju infrastrukture,
- pri terenskem delu smo ugotovili pomanjkanje sposobnosti samoorganiziranja, sodelovanja, prevzemanja odgovornosti ter oblikovanja skupnih odločitev,
- večina nosilcev projektov so lokalne skupnosti, zato je za slabo realizacijo verjetno potrebno poiskati vzroke tudi v pomanjkanju sredstev v občinskih proračunih,
- pomanjkanje razvojnih in projektnih znanj,
- premalo strokovnjakov za delo na razvojnih projektih,
- v lokalnih in regionalnih okoljih še ni razvite projektne kulture,
- premajhen pretok znanja in informacij do splošne, politične in strokovne javnosti.

Najboljši rezultati so bili na projektih, kjer so bili vključeni partnerji, ki že imajo reference z drugih projektov. V enaki meri pa so uspešni projekti, kjer so vključeni podjetniki z jasnimi poslovnimi cilji.

Slika 6: Del ureditve turistično rekreacijske infrastrukture na Cerkniskem jezeru (urejenost parkirišča, ki predstavlja del vstopne točke na Cerkniško jezero) je eden izmed uspešno izpeljanih projektov

6.4.1.2 Projekti regijskega značaja

Preglednica: Projekti regijskega značaja (Lokalna razvojna..., 2007)

Zap. št.	Občina	Regionalni razvojni programi vezani na podeželje
1.	Kočevje, Loški Potok, Kostel	Garancijska shema: ugodna posojila za podjetniške investicije
2.	Kočevje, Ribnica, Loški potok, Sodražica, Kostel	Štipendijska shema Dolenjske: subvencioniranje kadrovskih štipendij podjetnikom
3.	Kočevje, Kostel, Ribnica, Sodražica, Loški potok	Regionalni razvojni program za JV Slovenijo, 2001–2006 in 2007–2013
4.	Dobrepolje in Velike Lašče	Regionalni razvojni program za Osrednjo Slovenijo, 2001–2006 in 2007–2013
5.	Bloke, Cerknica, Loška dolina	Regionalno razvojni program za Notranjsko-kraško regijo, 2001–2006 in 2007–2013
6.	Kočevje, Kostel, Ribnica, Sodražica, Loški Potok	Program Phare – Razvoj podjetništva na podeželju JV Slovenije (nosilec RRA JV Slovenije)
7.	Kočevje, Ribnica	Program Equal – Romski zaposlitveni center (nosilec Občina Škocjan)
8.	Področja vseh občin	Lokalni podjetniški centri: pomoč podjetnikom pri začetku in razvoju poslovanja in informiranje

Zap. št.	Občina	Regionalni razvojni programi vezani na podeželje
9.	Področja vseh občin	Program vavčerskega svetovanja: subvencionirano svetovanje 100 % potencialnim podjetnikom in 50 % delujočim podjetjem.
10.	Področja vseh občin	VEM, Vse na Enem Mestu: omogoča podjetniku registracijo s.p. in spremembe registracije na enem mestu. VEM vsem ciljnim skupinam omogoča tudi razvojna znanja in informacije

Projekti regijskega značaja temeljijo predvsem na sodelovanju in pomoči podjetnikom in potencialnim podjetjem in podjetnikom na podeželju. Skoraj vsi projekti so živi, se izvajajo in se razvijajo. Projekti so razvojnega in povezovalnega značaja (občine, razvojni centri, obrtne zbornice, zavodi, podjetniki, regionalne agencije, vladne službe in ministrstva ter ostale institucije). Na njih se letno preverja učinke in rezultate in trenutno predstavljajo rdečo nit podpore podjetništvu in razvoju na podeželju.

6.4.1.3 Programi čezmejnega sodelovanja

Preglednica: Programi čezmejnega sodelovanja (Lokalna razvojna..., 2007)

Program	Nosilni partner	Slovenski partnerji	Čezmejni partnerji	Vsebina	Leto izvedbe
Agenda 21 za reko Ljubljanico	Občina Cerknica	Društvo Lovrenc, Zavod Jezerski hram, Inštitut za biologijo	Udruga za zdravi život Trebuhovica	Skupna čezmejna turistično rekreacijska infrastruktura, tradicionalne čezmejne prireditve, skupno čezmejno gospodarsko sodelovanje	2006-2008
Valis Colapis (dolina Kolpe)	Občina Črnomelj	Kočevje, Loški potok, Osilnica, Kostel, Semič, Črnomelj	Ozalj, Kamanje, Žakanje, Ribnik, Netretič, Bosiljevo, Generalski Stol	Skupni projekti turizma, ekologije, gospodarstva	2006....
Ohranimo vode čiste	Občina Loška dolina	Komunala Cerknica d.o.o., RRA Notranjsko kraške regije	Grad Čabar	Skupne rešitve za ohranitev varstva podzemnih in nadzemnih voda	2005, 2006, 2007
Svet Kolpe	Občina Kostel	Zavod PO PPD od Idrijce do	Grad Delnice, Čabar, Općini	Naravno zdravilišče v zgornje kolpski dolini	2005 -

Program	Nosilni partner	Slovenski partnerji	Čezmejni partnerji	Vsebina	Leto izvedbe
		Kolpe, občine Osilnica, Kočevje, Črnomelj	Brod Moravice, Skrad	– projekt oblikovanja celostne ponudbe regenerativno trajnostnega turizma na podeželju	
Turistična cona po Kolpi in Gorjancih	PC Novo mesto	Občina Bloke, Loška dolina, Loški Potok, Osilnica, Kostel, Kočevje, Črnomelj, Metlika, Novo mesto, Šentjernej	Grad Čabar, Grda, Delnice, Općina Brod Moravice, grad Vrbovsko, Općina Bosiljevo, Općina Netretić, Općina Ribnik, Općina Žakanje, Grad Ozalj, Općina Žumberak	- skupno oblikovanje turistične cone - razvoj dopolnilnih dejavnosti, - nova delovna mesta	2003
Regionalni projekti	PC Novo mesto	Vse občine JV Dolenjske regije	Enako zgoraj in druge	Skupni projekti turizma, ekologije, gospodarstva	2004...
Čezmejno sodelovanje pri upravljanju, ohranjanju in raziskovanju dinarske populacije risa	Društvo Dinaricum	Biotehniška fakulteta Univerze v Ljubljani, Zavod za gozdove Slovenije, Zavod Symbiosis, Zavod RS za varstvo narave, Lovska zveza Slovenije	Veterinarski fakultet-Sveučilište u Zagrebu, Hrvatske šume-Uprava šuma, podružnica Delnice, Nacionalni park Risnjak, Državni zavod za zaščito prirode	Priprava predloga skupne strategije upravljanja z risom med Slovenijo in Hrvaško, mreža partnerstev za koordinirano, kompleksno varstvo risa na območju Notranjsko kraške regije, Jugovzhodne Slovenije, Primorsko-goranske in Karlovačke županije na Hrvaškem	2006-2007

Obmejne slovenske in hrvaške občine so bile vedno povezane z vidika gospodarstva, kulture in šolstva. Meja med sosednjima državama je bila odprta in je omogočala nemoten prehod in dostop do zemljišč, ki so v lasti državljanov obeh držav. Povezave so bile pomembne tudi zaradi pretoka delovne sile.

6.4.1.4 Programi transnacionalnega sodelovanja

Pri programu transnacionalnega sodelovanja Slovenija sodeluje z mednarodnimi partnerji Italijo, Bosno in Hercegovino, Črno Goro in Romunijo. Slovenski partner je Društvo Claustra Alpium Iuliarum iz Velikih Lašč, ki deluje v širšem projektnem območju in tudi izven njega in celo mednarodno, prvenstveno v okviru šolskih okolišev.

Preglednica: Programi transnacionalnega sodelovanja (Lokalna razvojna..., 2007)

Program	Nosilni partner	Slovenski partnerji	Mednarodni partnerji	Vsebina	Leto izvedbe
Program Arheosites	Regija Molise – Italija, slovenski partner	Društvo Claustra Alpium Iuliarum	Italija Slovenija BIH Črna Gora Romunija	Razvoj metodologije za učinkovito upravljanje arheoloških območij	2004 - 2006

7 SWOT ANALIZA RAZVOJNIH MOŽNOSTI

SWOT analiza je analiza prednosti (Strengths), slabosti (Weaknesses), priložnosti (Opportunities) in nevarnosti (Threats). SWOT analiza temelji na kombinaciji zunanjih in notranjih faktorjev pri analizi strategije ali programa. Z analizo stanja projektnega območja presojamo tiste lastnosti, ki lahko predstavljajo prednosti ali slabosti za razvoj tega dela podeželja.

Analiza prednosti, slabosti, priložnosti in nevarnosti je predstavljena skupaj za vsa področja, saj se ta medsebojno prepletajo in eno drugemu nudijo priložnosti za razvoj regije. Pri pripravi SWOT analize so s pomočjo udeležencev delavnic, razgovorov in v sodelovanju z lokalnimi koordinatorji občin poizkušali zaznati vse pomembne lastnosti projektnega območja. SWOT analizo so tako za razvojni program podeželja **Po poteh dediščine od Idrije do Kolpe** pripravili g. Janez Mate, g. Janko Debeljak, ga. Lili Mahne, ga. Ljuba Južnič in ga. Alenka Henigman.

PREDNOSTI	SLABOSTI
<ul style="list-style-type: none">- regija z izjemnim bogastvom naravnih in kulturnih resursov- izjemno visoka stopnja biotske raznovrstnosti in kulturne raznovrstnosti- veliko dragocene kulturne krajine in naravnih območji, ki so primerna za varovanje ali so že varovana (območje Nature 2000, Notranjski regijski park, Kočevski park, Dinarski prostor, območja nacionalne prepoznavnosti, dediščinske kulturne krajine...)- celotno kraško območje- ohranjena obsežna gozdnata območja z območji pragozdov- bogati vodni viri (presihajoče Cerkniško jezero, reka Kolpa, podtalnice...)- območja izjemnih kulturnih krajin in na nacionalni ravni sprejetih krajinskih območji nacionalne prepoznavnosti zaradi	<ul style="list-style-type: none">- območje se nahaja v treh statističnih regijah (Notranjsko-kraška in Dolenjska regija ter osrednja Slovenija)- pomanjkljivo razvita lokalna in regionalna cestna infrastruktura- železniška infrastruktura dostopna samo za del območja- nezadostna komunalna infrastruktura- splošna neurejenost naselji- pomanjkljivo gospodarjenje z odpadki in odpadnimi vodami (povečana občutljivost zaradi kraškega terena)- intenzivno kmetijstvo slabo vpliva na biotsko raznovrstnost in onesnažuje podtalnico- nizka stopnja okoljske osveščenosti med prebivalci- razdrobljena posestna infrastruktura- zaraščanje kulturne krajine zaradi

PREDNOSTI	SLABOSTI
<p>kulturnih in simbolnih vrednot – Planinsko polje, Cerkniško polje, Dolina Kolpe pod Starim trgom, območje gradu Snežnik</p> <ul style="list-style-type: none">- majhna onesnaženost kmetijskih površin- prepoznavni kmetijski produkti, kot so kočevski med, suha roba...- prisoten tradicionalni način kmetovanja- številni objekti kulturne dediščine- vključenost v sosedске programe – velik del območja poteka ob meji s Hrvaško- del območja poteka ob glavni prometnici proti morju- bližina urbanih središč, predvsem glavnega mest države- Ljubljane- dobro razvit osnovnošolski in srednješolski program- bližina Ljubljane in Postojne za visokošolsko izobraževanje- dostopnost izobraževalnih programov za odrasle	<ul style="list-style-type: none">- opuščanja kmetovanja- premajhna podpora ekološkemu kmetovanju, premalo možnosti za izobraževanje na tem področju- ni kadra, ki bi delal na razvoju kmetij- neusklajenost s prostorskimi akti še posebej za kmetijske investicije- ni nosilcev razvoja na lokalnih ravneh- premajhna informiranost ljudi na kmetijah o možnostih zavarovanj- obstoječi hlevi niso prilagojeni delu, ker terjajo preveč nepotrebne dela- premajhno zavedanje dediščine kot turističnega potenciala- slaba dostopnost in urejenost naravne in kulturne dediščine- pomanjkanje turistične kulture- slabo razvita turistična infrastruktura (tematske poti, turistični objekti, malo prenočitvenih kapacitet, slaba povezanost ponudnikov)- gostinci hrano raje nabavljajo v večjih mestih kot pri domačih kmetih- neusklajen odkup biološkega mleka na lokalnem nivoju- kmetije ne izpolnjujejo pogojev za prijavo na razpise- pomanjkanje delovnih mest za visoko izobražen kader, mladi kadri odhajajo v večja mesta, pomanjkanje znanja doma- pomanjkljivo komuniciranje in sodelovanje med okoljskimi in naravovarstvenimi pobudami- nepovezano delovanje institucij na državnem in lokalnem nivoju- prisotna pasivnost prebivalcev- demografska ogroženost večjega dela območja- pomanjkanje strateških razvojnih odločitev in vizij razvoja občin

PRILOŽNOSTI	NEVARNOSTI
<ul style="list-style-type: none">- ureditev podeželskih naselji v kvalitetno življenjsko in delovno okolje- večji poudarek na razumevanju lastne identitete območja- območje lahko postane prepoznavno z blagovno znamko eko regije, ki upošteva ekološke standarde na vseh področjih- možnosti za razvoj ekoturizma in raziskovalnih centrov (razvoj Univerze za raziskovanje krasa na tem območju, večja prepoznavnost dinarskega prostora doma in v svetu s svojo blagovno znamko)- prepoznavanje in izraba naravnih in kulturnih potencialov na smotrni način- prednostna priložnost lokalnih skupnosti v varovanih območjih kulturnih krajin v prepoznavanju, ohranjanju in razvoju prepoznavnih značilnosti in vrednot varovanih območji kulturnih krajin- razvoj potrebne turistične infrastrukture in ustvarjanje novih delovnih mest- ohranjanje nematerialne dediščine in znanj povezanih z njo- oblikovanje kulturnih grozdov- mednarodno primerljive tematske poti – rimska dediščina- hitrejši prenos znanja v prakso (zimovanje živali na prostem)- skupno trženje ekoloških produktov- trženje blagovnih znamk- dodana vrednost za izdelke suhe robe- ureditev statusov za izdelovalce domače obrti- razvoj točk ogrevanja z biomaso- povezovanje podjetji- uvajanje novih programov usposabljanja glede na potrebe ciljnih skupin	<ul style="list-style-type: none">- izjemno veliko območje, ki se ne povezuje po naravni poti- zaradi schengenske meje je oteženo prehajanje v Slovenijo- nenačrtovan razvoj in nepovezanost storitev- nezadostno usklajevanje med sektorji kmetijstva, turizma, naravne in kulturne dediščine ter med javnim in privatnim sektorjem- z nadaljevanjem intenzivnega kmetijstva in pomanjkljivo kanalizacijsko infrastrukturo se bo onesnaževanje okolja nadaljevalo- vse starejša struktura nosilcev kmetij- slabo prilagajanje tržni ekonomiji in skupnemu trgu EU- premalo sredstev za izvajanje programov- morebitne prevelike omejitve varstva narave in kulturne dediščine zavirajo razvojne pobude- negotov dobiček in povpraševanje- nestrokovno obnavljanje objektov kulturne dediščine- preveliko število obiskovalcev- konkurenčna ponudba masovnega turizma- nadaljevanje »bega možganov«- naraščanje negativnih pojavov med prebivalstvom, povezanih z nespoštovanjem narave- ustvarjanje nekreativnega okolja

8 RAZVOJNA VIZIJA IN STRATEŠKI CILJI

8.1 Vizija območja

Na osnovi SWOT analize in delavnic, ki so bile organizirane tako za strokovne službe kot ciljne skupine prebivalcev, je za obdobje 2007–2013 za razvoj podeželja oblikovana sledeča razvojna vizija programskega območja (Razvojni program podeželja po poteh dediščine od Idrijce do Kolpe, 2006):

- ❖ *Življenje na podeželju naj postane prednost.*
- ❖ *Želimo postati konkurenčno območje s kvalitetnim življenjskim delovnim okoljem ter urejeno infrastrukturo.*
- ❖ *Prebivalci smo ekološko osveščeni in se naravni viri prepoznajo in uporabljajo na smotrni način.*
- ❖ *Prepoznavamo vrednote prostora in ustvarjamo delovne pogoje za visoko izobražen kader preko raziskovalno izobraževalnih centrov znanja.*

Podeželje je prostor, kjer se ohranjajo tri ključne vsebine človekovega razvoja; človek s svojimi vrednotami, narava in umetnost harmoničnega sobivanja med naravo in človekom. To je včasih zagotavljalo visoko kvaliteto življenja ob primernem standardu. Vse to je danes izredno ogroženo, stalnica pa tudi na podeželju pomeni predvsem standard. Zato bo potrebno v tem prostoru predvsem dvigovati kakovost življenja in zadržati standard na ustreznem nivoju. Trajnostni razvoj bo omogočen ob upoštevanju ekoloških standardov. Naravne, kulturne in človeške potencialne prostora bo potrebno inovativno povezati, kar bo ustvarilo dodano vrednost na vseh področjih bivanja in postopoma ustvarilo zeleni cilj.

8.2 Izbrana tema in cilji

Za temo oziroma rdečo nit celotnega območja LAS-a smo glede na predhodno izvedene aktivnosti projekta Po poteh dediščine od Idrijce do Kolpe ohranili tudi v nadaljevanju **naravno in kulturno dediščino območja**. Na delavnicah za dopolnitev Razvojnega programa podeželja (RPP) se je z razvojnimi službami in udeleženci definiralo cilje, ki jih

lahko na podlagi SWOT analize strnemo v tri dolgoročne cilje do konca leta 2013 (LRS od Idrije do Kolpe, 2007):

- **Ureditev prostora v kvalitetno življenjsko in delovno okolje (1. cilj),**
- **razvoj naravnih, kulturnih in človeških potencialov za višjo dodano vrednost (2. cilj),**
- **doseganje večje prepoznavnosti območja (3. cilj).**

8.3 Prioritetne naloge razdeljene po cilju, ciljnih skupinah, pričakovanih rezultatih, in po obdobju trajanja

8.3.1 Ureditev prostora v kvalitetno življenjsko in delovno okolje – 1. cilj

Prioritetne naloge za doseg cilja:

- razvoj produktov in izbor produktov vezanih na :
 - izboljšanje turistične infrastrukture na podeželju,
 - ohranitev biotske raznovrstnosti in varovanje voda in tal,
 - vzdrževanje kulturne krajine, ohranitev kulturne dediščine, domače obrti,
 - koriščenje alternativnih virov energije.

Ciljne skupine:

- kmetije,
- gospodarski subjekti in institucije,
- informacijski centri,
- lokalne skupnosti, društva,
- ženske, mladi in ostali prebivalci območja.

Pričakovani rezultati:

- urejena turistična infrastruktura,
- dvig ozaveščenosti o vrednotah kulturne krajine, kulturne dediščine, domače obrti,
- revitalizacija objektov kulturne dediščine,
- sanacija naravnih spomenikov oz. naravne dediščine,
- dvig ozaveščenosti o pomenu biotske raznovrstnosti, čistih voda in tal,

- dvig ozaveščenosti o pomenu ekološke hrane,
- dvig ozaveščenosti o izrabi alternativnih virov energije.

Obdobje trajanja: 2008–2013

8.3.2 Razvoj naravnih, kulturnih in človeških potencialov za višjo dodano vrednost – 2.cilj

Prioritetne naloge za doseg cilja:

- razvoj in izbor produktov vezanih na :
 - razvoj dopolnilnih dejavnosti in ekoloških kmetij,
 - razvoj razvojno raziskovalnih centrov,
 - razvoj zbirk naravne in kulturne dediščine,
 - dvig kvalitete turistične ponudbe in storitev,
 - razvoj človeških virov, osveščanje in izobraževanje ljudi in obstoječih služb na območju.

Ciljne skupine:

- kmetije,
- turistični sektor, gospodarski subjekti,
- strokovne inštitucije,
- slovenski in evropski izobraževalno raziskovalni centri,
- informacijski centri,
- lokalne skupnosti, društva,
- ženske in mladi,
- posamezniki,
- mikro podjetja in mala podjetja.

Pričakovani rezultati:

- povečano število registriranih dopolnilnih dejavnosti,
- povečano število ekoloških kmetij,
- razvojno raziskovalni centri,

- povečano število zbirk naravne in kulturne dediščine,
- povečano število ponudnikov, ki dosegajo minimalne in specializirane standarde kakovosti,
- povečano število animacijskih predavanj, usposabljanj, svetovanj, mentorstev,
- nova delovna mesta iz Leader projektov,
- ohranjena delovna mesta iz Leader projektov,
- nova podjetja iz Leader projektov.

Obdobje trajanja: 2008–2013

8.3.3 Doseganje večje prepoznavnosti območja – 3. cilj

Prioritetne naloge za doseg cilja:

- Razvoj in izbor produktov vezanih na:
 - delovanje in mreženje informacijskih centrov,
 - institucionalni razvoj in delovanje LAS ter sodelovanje z ostalimi LAS v Sloveniji in tujini,
 - mreženje ponudnikov, podjetnikov,
 - obveščanje javnosti,
 - učinkovitejše trženje območja,
 - učinkovitejše trženje naravne in kulturne dediščine,
 - učinkovitejše trženje in razvoj blagovnih znamk.

Ciljne skupine:

- nosilci objektov kulturne dediščine, naravne dediščine,
- posamezniki,
- kmetije, gospodarski subjekti in institucije,
- informacijski centri,
- lokalne skupnosti, društva,
- prebivalci območja.

Pričakovani rezultati:

- povečano število informacijskih centrov,
- informacijski centri, povezani v mrežno delovanje – vzpostavljen pretok informacij,
- uspešno delujoča lokalna akcijska skupina,
- vzpostavljena partnerstva med LAS-i in transnacionalna partnerstva,
- obveščena javnost,
- vzpostavljene ostale mreže partnerstev,
- povečano število muzejskih zbirk,
- povečano število nočitev, obiskovalcev,
- povečano število vodenih ogledov, promocijskega materiala,
- učinkovitejše trženje blagovnih znamk.

Obdobje trajanja: 2008–2013

Cilji in ocena terminskega načrta so podani v naslednjih preglednicah.

Preglednica: Cilji lokalne razvojne strategije, prioritete naloge, pričakovani rezultati in indikatorji (Lokalna razvojna..., 2007)

Cilji lokalne razvojne strategije	Prioritetne naloge	Pričakovani rezultati	Indikatorji
CILJ 1: Ureditev prostora v kvalitetno življenjsko in delovno okolje	izboljšanje turistične infrastrukture na podeželju	urejena turistična infrastruktura	<ul style="list-style-type: none"> - število urejenih tematskih poti - število urejenih javno dostopnih zbirk - število in kilometri urejenih kolesarskih poti - število urejenih informacijskih središč - metri urejenih dostopnih poti do objektov kulturne in naravne dediščine - število usmerjavalnih in informacijskih tabel do naravne in kulturne dediščine - število opazovalnic za ptice - število novih turističnih produktov - število novih ali obnovljenih prenočitvenih objektov
	vzdrževanje kulturne krajine, ohranitev kulturne dediščine, domače obrti	dvig ozaveščenosti o vrednotah kulturne krajine, kulturne dediščine, domače obrti	<ul style="list-style-type: none"> - število predavanj, izobraževalnih delavnic, taborov - število izdaj promocijsko izobraževalnega gradiva

Cilji lokalne razvojne strategije	Prioritetne naloge	Pričakovani rezultati	Indikatorji
		revitalizacija objektov kulturne dediščine	- število obnovljenih objektov, ki imajo pomen kulturne dediščine
		sanacija naravnih spomenikov oz. naravne dediščine	- število saniranih naravnih spomenikov - število sanirane naravne dediščine
	ohranitev biotske raznovrstnosti in varovanje voda in tal	dvig ozaveščenosti o pomenu biotske raznovrstnosti, čiste vode in tal	- število predavanj, izobraževalnih delavnic, taborov - število izdaj promocijsko izobraževalnega gradiva
		dvig ozaveščenosti o pomenu ekološke hrane	- število predavanj, izobraževalnih delavnic, taborov - število izdaj promocijskega izobraževalnega gradiva
	koriščenje alternativnih virov energije	dvig ozaveščenosti o izrabi alternativnih virov energije	- število predavanj, izobraževalnih delavnic, taborov - število izdaj promocijskega izobraževalnega gradiva
	CILJ 2: Razvoj naravnih, kulturnih in človeških potencialov za višjo dodano vrednost	razvoj dopolnilnih dejavnosti in ekoloških kmetij	povečano število ekoloških kmetij
povečano število registriranih dopolnilnih dejavnosti			- število za registracijo usposobljenih dopolnilnih dejavnosti - število registriranih dopolnilnih dejavnosti
razvoj razvojno raziskovalnih centrov		razvoj razvojno raziskovalnih centrov	- število mentorskih ur za svetovanje - število urejenih dokumentacij za prijave na razpise
razvoj zbirk naravne in kulturne dediščine		povečano število zbirk naravne in kulturne dediščine	- število novih zbirk - število dopolnjenih zbirk
dvig kvalitete turistične ponudbe in storitev		povečano število ponudnikov, ki dosegajo minimalne in specializirane standarde kakovosti	- število prejetih priznanj za doseganje kakovosti - število ponudnikov, ki uvajajo znak kakovosti
razvoj človeških virov, osveščanje ljudi in izobraževanje in izboljšanje obstoječih služb na območju.		nova delovna mesta iz Leader projektov	- število novih delovnih mest
		ohranjena delovna mesta iz Leader projektov	- število ohranjenih delovnih mest

Cilji lokalne razvojne strategije	Prioritetne naloge	Pričakovani rezultati	Indikatorji
		število novih podjetij iz Leader projektov	- število novih podjetij iz Leader projektov
CILJ 3: Doseganje večje prepoznavnosti območja	delovanje in mreženje informacijskih centrov	vzpostavitev novih informacijskih centrov	- število novih informacijskih centrov pri ponudnikih - število novih TIC
		mreženje informacijskih centrov	- skupne aktivnosti
	institucionalni razvoj in delovanje LAS ter sodelovanje z ostalimi LAS v Sloveniji in tujini,	institucionalni razvoj LAS in čezmejno ter transnacionalno sodelovanje	- delovanje LAS - število projektov med LAS v Sloveniji in tujini
	mreženje ponudnikov, podjetnikov	mreže ponudnikov, podjetnikov	- skupne aktivnosti - dogovori (pogodbe) o sodelovanju
	obveščanje javnosti	obveščena javnost	- promocijski material - število člankov - število intervjujev, izjav
	učinkovitejše trženje območja	povečano število obiskovalcev	- število vodenih izletov - evidenca o obiskovalcih v TIC
		povečano število nočitev	- evidenca o številu nočitev pri ponudnikih - število ponudnikov, ki plačujejo turistično takso
	učinkovitejše trženje naravne in kulturne dediščine	večji obisk naravne in kulturne dediščine	- število vodenih ogledov - število promocijskih materialov - število ponudnikov, ki izvajajo trženje – registracija ponudnika za trženje - poročilo ponudnika o trženju
	učinkovitejše trženje in razvoj blagovnih znamk	povečana prepoznavnost blagovnih znamk	- število zaščitenih blagovnih znamk na Uradu za intelektualno lastnino - promocijski materiali

Vir: Lokalna razvojna strategija območja Las po poteh dediščine od Idrije do Kolpe

Preglednica: Ocena terminskega načrta za doseganje ciljev predvidenih v strategiji (Lokalna razvojna..., 2007)

Cilj	Prioritetna naloga	Termin izvedbe projektov	
		Letno v obdobju 2007–2013	Vsakoletno do konca 2013 in naprej
ureditev prostora v kvalitetno življenjsko in delovno okolje	izboljšanje turistične infrastrukture na podeželju	•	
	ohranitev biotske raznovrstnosti in varovanje voda in tal	•	
	vzdrževanje kulturne krajine, ohranitev kulturne dediščine, domače obrti	•	
	koriščenje alternativnih virov energije	•	
razvoj naravnih, kulturnih in človeških potencialov za višjo dodano vrednost	razvoj dopolnilnih dejavnosti	•	
	razvoj razvojno raziskovalnih centrov,	•	
	razvoj zbirk naravne in kulturne dediščine	•	
	dvig kvalitete turistične ponudbe in storitev	•	
	razvoj človeških virov, osveščanje in izobraževanje ljudi in obstoječih služb na območju		•
doseganje večje prepoznavnosti območja	delovanje in mreženje informacijskih centrov		•
	institucionalni razvoj in delovanje LAS ter sodelovanje z ostalimi LAS v Sloveniji in tujini		•
	mreženje ponudnikov, podjetnikov		•
	obveščanje javnosti		•
	učinkovitejše trženje območja	•	
	učinkovitejše trženje naravne in kulturne dediščine	•	
	učinkovitejše trženje in razvoj blagovnih znamk	•	

Vir: Lokalna razvojna strategija območja Las po poteh dediščine od Idrije do Kolpe

Za uspešno izvajanje Lokalne razvojne strategije bodo ključno vlogo imele aktivnosti, ki se bodo odvijale znotraj lokalne akcijske skupine in sicer:

- formiranje lokalne akcijske skupine z vsemi potrebnimi organi, **2007- začetek 2008,**
- potrditev lokalne razvojne strategije in sprejem Pravilnika o delovanju lokalne akcijske skupine, **začetek 2008,**
- oddaja vloge na razpis MKGP za izbor in potrditev LAS, upravičenih do sredstev za
- izvajanje pristopa Leader, **začetek 2008,**
- zagotovitev sofinancerskega deleža za delovanje lokalne akcijske skupine **začetek 2008,**
- delovanje lokalne akcijske skupine, **2008–2013 in naprej,**
- animacija obstoječih in novih partnerjev LAS, **2008–2013 in naprej,**
- vključevanje novih članov v LAS, **2008–2013 in naprej,**
- obveščanje partnerjev in javnosti o aktivnostih LAS, **2008–2013 in naprej,**
- vsakoletno zbiranje projektnih predlogov, **2008–2013 in naprej,**
- letno ocenjevanje in izbor projektnih predlogov, **2008–2013 in naprej,**
- dopolnjevanje lokalne razvojne strategije glede na potrebe projektnega območja, **2008–2013 in naprej,**
- vsakoletno izvajanje projektov v skladu z lokalno razvojno strategijo, **2008–2013 in naprej,**
- iskanje dodatnih virov financiranja za izvajanje lokalne razvojne strategije, **2008–2013 in naprej.**

9 PREDLOG IZVEDBENIH PROJEKTOV ZA DOSEGO STRATEŠKIH CILJEV

Številni projekti so bili izbrani na delavnicah, predlagani s strani občin, vladnih in nevladnih institucij ter posameznikov v obdobju od oktobra leta 2005 do oktobra leta 2006. Projekti so bili razporejeni glede na posamezne osi iz Uredbe Sveta o podpori za razvoj podeželja in Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja (EKSRP).

9.1 Projekti razvojnega programa podeželja Po poteh od Idrije do Kolpe

Projekti so bili razporejeni glede na posamezno os (prva kolona) iz Uredbe Sveta o podpori za razvoj podeželja in Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja (EKSRP);

- OS 1 - povečanje konkurenčnosti v kmetijskem in gozdarskem sektorju,
- OS 2 – izboljšanje podeželja in krajine,
- OS 3 – kakovost življenja na podeželju in diverzifikacija podeželskega gospodarstva,
- Os 4 – Leader

Projekti so glede na vsebino in območje izvajanja razdeljeni na projekte:

- **projekti skupnega regionalnega značaja,**
- **projekti lokalnega značaja ter**
- **individualni projekti**

Število vseh projektov skupaj je približno 170. Od tega je 58 projektov skupnega regionalnega značaja, 82 projektov lokalnega značaja ter 31 individualnih projektov.

9.1.1 Projekti skupnega regionalnega značaja

Projektov skupnega regionalnega značaja je 58 in so razdeljeni na 7 stolpcev:

- na os projekta (os1, 2, 3 in 4),
- ime projekta,
- ključne aktivnosti,

- nosilec projekta,
- partnerji oziroma območje izvajanja (občine, razvojni centri...),
- trajanje projekta (večinoma obdobje 2007–2013 oziroma 2008–2013) ter
- viri financiranja, ki se delijo na javni in privatni sektor.

Preglednica: Primer prvih dveh projektov skupnega regionalnega značaja (Lokalna razvojna..., 2007)

OS	IME PROJEKTA	KLJUČNE AKTIVNOSTI	NOSILEC	PARTNERJI – območje izvajanja	TRAJANJE PROJEKTA	VIRI FINANCIRANJA *	
						JAVNI SEKTOR	PRIVATNI SEKTOR
1, 4	Animacija, motivacija in izvajanje strokovnih predavanj in delavnic za osnovne in dopolnilne dejavnosti na kmetijah	predavanja s področja kmetijstva, ohranjanja podeželja, eko standardov, zdravje v odvisnosti od pridelane hrane v verigi do potrošnika...	javni sektor, KGZS	vse občine	2008-2013	- občine - Leader - JAPTI - programi VŽU	
1, 4	Raziskovalna razvojna študija za kmetije	možnosti posamezne kmetije za osnovne in dopolnilne dejavnosti	javni sektor, zasebni sektor	KGZS, vse občine	2008 – 2013	Leader MKGP – raziskovalni projekti	zasebniki, podjetja

* za projekte se predvideva sofinanciranje strukturnih skladov

9.1.1.1 Osi projektov skupnega regionalnega značaja

Vseh projektov skupnega regionalnega značaja je 58. Kar 37 projektov temelji na kakovosti življenja na podeželju in diverzifikaciji podeželskega gospodarstva, to je na tretji osi. Nekaj projektov temelji samo na osi Leader, na nekaterih projektih pa se prepletata tretja in četrta os. Nekateri projekti temeljijo še na konkurenčnosti v kmetijskem in gozdarskem sektorju, to je na prvi osi. Ostali projekti pa temeljijo na drugih oseh oziroma se osi prepletajo med sabo.

9.1.1.2 Cilji projektov skupnega regionalnega značaja

Največ projektov se osredotoča na ohranjanje obdelanosti podeželja, zmanjševanje negativnega vpliva kmetijstva na okolje in spodbujanje sonaravnega načina kmetovanja (cilj 2) ter na spodbujanje zaposlovanja in ustvarjanja novih delovnih mest na podeželju ter izboljšanje kakovosti življenja na podeželju (cilj 3). Veliko projektov, ki so usmerjeni k ciljem 2 in 3, pa se tudi prepleta med sabo. Tem projektom sledijo projekti, ki temeljijo na cilju 1, to je povečanje produktivnosti dela v kmetijstvu in gozdarstvu in s tem dvigom ravni konkurenčnosti teh sektorjev, in cilju 2 ter so vsi med sabo povezani. Vsi najobsežnejši projekti pa se osredotočajo k cilju 1.

9.1.1.3 Najobsežnejši projekti skupnega regionalnega značaja

Med najobsežnejše projekte bi uvrstila tri projekte. To so:

- 1.) akcija urejanja podeželske naselbine – vasi in ureditev turističnih vasi,
- 2.) ureditev podeželske urbane naselbinske dediščine – mestnih jeder ter
- 3.) vzpostavitev skupnih tematskih poti in fizična ureditev.

Ključne aktivnosti prvih dveh projektov so zelo podobne: animacija domačinov, izdelava podlag za urejanje naselbinske dediščine vasi oz. mest in trgov, izdelava podlag za obnovo objektov v varovanem območju, študije za izvedbo obnove, ohranjanje nematerialne kulturne dediščine in oživljanje tradicionalnih znanj in obrti za nove izdelke in ustvarjalnost, urejanje javnih prostorov, komunalne infrastrukture in parkirišč, ureditev informacijske infrastrukture, oblikovanje turistične ponudbe, ki bo privabila obiskovalce in podobe aktivnosti.

Ključne aktivnosti tretjega projekta pa so malo drugačne: nastavitev in izvedba modela upravljanja tematske poti, ki se bo preizkusil na enem tipu kolesarske, učne in kulturne poti, osnovna analiza in konceptualni načrt tematske poti in trženja (opredelitev tematskih vsebin, izvedba tržne raziskave, oblikovanje regionalne tematske »krajine« z dodatnimi tematskimi podpornimi vsebinami, razvoj celotne tematske poti in organizacijske strukture, priprava marketinškega načrta), implementacija tematske kulturne poti in trženja (tekoče obveščanje, usposabljanje in izobraževanje, promocija, motiviranje končnih uporabnikov, tematska

kulturna pot na spletnih straneh, distribucija informacij, ponudbe preko interneta), projekt inovativnega upravljanja tematske kulturne poti v regiji (razvoj regionalnih ter lokalnih turističnih poti, oblikovanje virtualnega tematskega centra), vzpostavitev mreže tematskih poti, promocijska gradiva, označevanje tematskih poti, organizacija dogodkov na tematskih poteh, povezovanje s soslednjimi občinami, regijami, državami (Hrvaška), dokumentacija in fizične ureditve tematskih pešpoti, naravoslovnih poti, učnih poti, arheoloških poti, kolesarskih poti po posameznih občinah.

Nosilec prvih dveh obsežnih projektov je javni sektor, nosilec tretjega projekta pa je javni sektor in zasebniki, ki sodelujejo pri oblikovanju raznih tematskih poti.

Območje izvajanja prvega projekta so vse občine v projektnem območju. Drugi projekt se izvaja predvsem v občinah Cerknica, Ribnica, Kočevje, Logatec in Loška dolina. Tretji projekt se izvaja v vseh občinah projektnega območja, predvsem v območjih turistično informacijskih centrov in na območju Notranjskega regijskega parka.

Vsi trije projekti so zastavljeni dolgoročno in se bodo izvajali v obdobju od leta 2008 do leta 2013. Vir financiranja prvih dveh projektov je predvsem javni sektor. Manjši delež pa so zainteresirani vaščani in krajani, ki se zavedajo pomena ohranitve dediščine mestnih jeder in vasi ter ureditev turistično zanimivih vasi. Viri financiranja so: občine, vaške skupnosti, Leader, Projekti čezmejnega in transnacionalnega sodelovanja, Ministrstvo za okolje in prostor, Ministrstvo za kulturo ter Ministrstvo za energetiko. Tretji projekt financira javni sektor: Leader, Projekti čezmejnega in transnacionalnega sodelovanja, Ministrstvo za kulturo, Program LIFE+ (okolje/narava) in ostali. Tretji projekt financira tudi privatni sektor: zasebniki, podjetja, nevladne organizacije ter občani.

9.1.1.4 Nosilci projektov skupnega regionalnega značaja

Nosilec projektov je v glavnem javni sektor, v manjši meri pa je zasebni sektor. Nosilec projektov s področja gozdarstva, kmetijstva, pridelave hrane, dopolnilnih dejavnosti na kmetiji in podobno je Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije – KGZS ter Zavod za gozdove Slovenije – ZGS. Etnološki muzej in lastniki predmetov kulturne dediščine so nosilci projekta

Vzpostavitev muzejskih zbirk in programov po objektih kulturne dediščine. Nosilci raznih raziskovalnih in izobraževalnih projektov, kjer so ključne aktivnosti predvsem raziskovanje, izobraževanje, izgradnja izobraževalnih centrov, izdelava projektnih dokumentacij za razne študije, so lokalne razvojne institucije in pa tudi Biotehniška fakulteta.

9.1.1.5 Partnerji izvajanja projektov oz. območje izvajanja projektov skupnega regionalnega značaja

Veliko projektov se izvaja v vseh občinah projektnega območja. Kar nekaj projektov s področja specifičnih kulturnih in naravnih znamenitostih pa se izvaja samo v nekaterih občinah oz. tudi na območju Notranjskega regijskega parka. Partnerji projektov s področja kmetijstva in gozdarstva so KGZS, ZGS in v manjši meri Ministrstvo za kmetijstvo – MK. Pomemben projekt za ohranjanje čiste pitne vode Osveščanje prebivalcev na vodozbirnih območjih za trajnostni razvoj izvajajo vse občine, komunalna podjetja, razvojne agencije in zavodi za zdravstveno varstvo.

9.1.1.6 Trajanje projektov skupnega regionalnega značaja

Velika večina projektov skupnega regionalnega značaja je zastavljena za obdobje od leta 2008 do leta 2013. Manjšina projektov pa naj bi se izvajala samo nekaj let.

9.1.1.7 Viri financiranja projektov skupnega regionalnega značaja

Večji delež financiranja je iz javnega sektorja, privatni sektor pa se prepleta z javnim sektorjem, vendar prispeva manjši delež financiranja. Financiranje iz javnega sektorja:

- občine,
- Leader,
- Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano – MKGP,
- projekti čezmejnega in transnacionalnega sodelovanja,
- programi LIFE+,
- JAPTI (vavčersko svetovanje, program VEM),
- Kmetijski sklad,

- Ministrstvo za okolje in prostor – MOP,
- Ministrstvo za gospodarstvo – MG,
- direktni EU programi za alternativne vire energije,
- Sklad za regionalni razvoj,
- Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve – MDDSZ,
- Ministrstvo za šolstvo in šport –MŠŠ,
- Ministrstvo za kulturo – MK,
- Andragoški center Slovenije,
- vaške skupnosti,
- Fakulteta za arhitekturo,
- Biotehniška fakulteta (oddelek za Krajinško arhitekturo),
- Regionalni razvojni program Notranjsko kraške regije – RRP NKR,
- Regionalni razvojni program Ljubljanske urbane regije – RRP LUR,
- Regionalno razvojni programi vseh vključenih regij ter
- nekatera manjša financiranje iz javnega sektorja.

Financiranje iz privatnega sektorja, ki poteka vzporedno z financiranjem iz javnega sektorja:

- zasebniki,
- podjetja,
- nevladne organizacije (lovci, ornitologi, naravovarstveniki....),
- lastniki zemljišč, mlinov v projektnem območju,
- vaščani,
- krajani,
- zainteresirani občani, ki bodo pripomogli k uresničevanju projektov.

9.1.2 Projekti lokalnega značaja

Projektov ožjega, lokalnega značaja je 82 in so razdeljeni na 7 stolpcev:

- na os projekta (os1, 2, 3 in 4),
- ime projekta,
- ključne aktivnosti,
- nosilec projekta,

- partnerji oziroma območje izvajanja (občine, razvojni centri...),
- trajanje projekta (večinoma obdobje 2007–2013 oz. 2008–2013) ter
- viri financiranja, ki se delijo na javni in privatni sektor.

Preglednica: Primer prvih dveh projektov lokalnega značaja (Lokalna razvojna..., 2007)

OS	IME PROJEKTA	KLJUČNE AKTIVNOSTI	NOSILEC/ INVESTITOR	PARTNERJI, območje izvajanja	TRAJANJE PROJEKTA	VIRI FINANCIRANJA	
						JAVNI SEKTOR	PRIVATNI SEKTOR
1	Podpora kmetijam z dopolnilno dejavnostjo	pomoč pri investicijah	javni sektor, zasebni sektor	Logatec, Dobropolje, Kočevje, Kostel	2008 - 2013	občine, Leader, RRP vseh regij	
1	Vzpostavitev tržnice	projektna, dokumentacija, zagotovitev in ureditev prostora, mreža proizvajalcev	javni sektor, zasebni sektor	Ribnica	2008-2013	občina, Leader	

9.1.2.1 Osi projektov lokalnega značaja

Projektov lokalnega značaja je 82. Ker gre za projekte lokalnega značaja, velika večina projektov temelji na kakovosti življenja na podeželju in diverzifikaciji podeželskega prostora, to je na tretji osi. Projektov, ki temeljijo na ostalih oseh, je le nekaj.

9.1.2.2 Cilji projektov lokalnega značaja

V več kot tretjini projektov se med seboj prepletata cilja 2 in 3: ohranjanje obdelanosti podeželja, zmanjšanje negativnega vpliva kmetijstva na okolje in spodbujanje sonaravnega načina kmetovanja (cilj 2) ter spodbujanje zaposlovanja in ustvarjanja novih delovnih mest na podeželju ter izboljšanje kakovosti življenja na podeželju (cilj 3). Malo manj kot tretjina projektov se osredotoča na povečanje produktivnosti dela v kmetijstvu in gozdarstvu in s tem dvigom ravni konkurenčnosti teh sektorjev (cilj 1). Temu sledita cilj 1 in cilj 2, ki se

prepletata med sabo. Približno enako število projektov sledi cilju 3 in cilju 2. V najmanjšem številu projektov pa se prepletajo kar trije cilji (cilj 1, 2 in 3).

9.1.2.3 Povzetek projektov lokalnega značaja

Če strnemo projekte, so na območju naslednji projekti: podpora kmetijam z dopolnilno dejavnostjo, razni projekti, ki so študije Zavoda za gozdove Slovenije ali Biotehniške fakultete, čistilne naprave po nekaterih vaseh, obnova mlinov in žag, investiranje v infrastrukturo (ceste, vodovod, kanalizacija, javna razsvetljava, ojačitev električnega omrežja), prenova nekaterih vasi, ureditev posameznih tradicionalnih hiš kulturnega pomena, obnova gradov (grad Loško v Cerknici, grad Fridrichstein v Kočevju, grad Turjak in drugi grajski kompleksi na projektnem območju). Zelo pomembni so projekti turističnega pomena: izdelava turističnih kart in promocijskih zloženek, ureditev informacijskih učnih centrov, izdelava celostnih podob občin in podobno. Veliko je tudi ureditev raznih muzejev: muzej slovenskega in svetovnega jamarstva, muzej Cerknškega jezera in okolice, muzej starega kmečkega orodja, muzej bloškega smučanja, muzej kolarstva, razne etnografske zbirke in podobno. Ključnega pomena so tudi projekti Notranjskega regijskega parka: odkupi kmetijskih zemljišč za trajno varovanje narave, nakup kmetijske mehanizacije za košnjo poplavnih travnikov, renaturacija vodotokov na Cerknškem jezeru in okolici, nakup in ureditev ekološke kmetije, obnova travniških sadovnjakov in starih drevesnih sort ter podobni projekti. Za zimsko rekreacijo so pomembni tudi projekti ureditve smučišč in tekaških prog v smučarskih centrih. Obsežen je tudi projekt biomase v večini občin.

9.1.2.4 Ključne aktivnosti projektov lokalnega značaja

Glede na projekte so tudi ključne aktivnosti projektov zelo različne. Pri projektu Podpora kmetijam z dopolnilno dejavnostjo je ključna aktivnost pomoč pri investicijah. Pri projektih obnove mlinov in žag je potrebno pripraviti podlage, koncepte varstva in predstavitve, načrte obnove ter fizična obnova mlinov in žag. Nujne so aktivnosti pri projektih investiranja v infrastrukturo, predvsem za ceste, saj je še kar nekaj neasfaltiranih občinskih cest. V vseh občinah je pred investicijami v občinske ceste, pločnike, mostove, parkirišča, avtobusna postajališča, javno razsvetljava, nujen vodovod, kanalizacijsko omrežje in čistilne naprave v

vaseh ter ojačitev električnega omrežja potrebna priprava dokumentacije pred fizično izvedbo. Pri ureditvah muzejev in drugi kulturni dediščini so aktivnosti zbiranje starih predmetov, ureditev prostorov in zbirk, projektna dokumentacija, fizična obnova, oblikovanje informacijskih infrastruktur in podobno. Pri projektih turističnega pomena so aktivnosti izdelava in postavitve različnih smerokaznih tabel do znamenitosti in dokumentacija ob njih, fizična ureditev in zloženke raznih tematskih poti. Pri vstopni informacijski točki je ključna aktivnost postavitve parkirišča ter turističnega informacijskega centra z urejenim informacijskim sistemom. Za informacijske centre je potrebno urediti oziroma obnoviti prostore ter napisati dobre izobraževalne programe. Pri projektih Notranjskega regijskega parka so aktivnosti zelo obsežne in obsegajo: nakup kmetijskih in gozdnih zemljišč na za rast ogroženih rastlinskih vrst zavarovanem območju, nakup strojne mehanizacije za košnjo močvirskih in suhih travnikov, priprava dokumentacij renaturacij vodotokov in renaturacija nekdanjih meandrov in izravnava strug, obnova sadovnjaka ob Cerknškem jezeru, postavitve sušilnice sadja, pri nakupu ekološke kmetije je aktivnost ustanovitev ekološke kmetije in informacijskega centra ter centra za izobraževanje. Pri projektih ureditve smučiščih, tekaških prog so aktivnosti posodobitev smučišč in smučarskih naprav, ureditev športne infrastrukture, ureditev informacijskih točk v smučarskih centrih. Zadnje čase je pomemben projekt biomase v večini občin. Najprej je potrebno narediti projekt ogrevanja z biomaso, nato pa pride na vrsto še izvedba.

9.1.2.5 Nosilci projektov lokalnega značaja

Nosilec projektov je v večji meri javni sektor, vendar tudi zasebni sektor podpira kar nekaj projektov. Nosilec velikega števila projektov v območju Notranjskega regijskega parka je Notranjski regijski park. Nosilci različnih občinskih projektov so posamezne občine. Etnološki muzej in posamezniki so nosilec projekta Muzej trdoživosti slovenskega naroda na gradu Kostel. Lastniki raznih predmetov kulturne dediščine so skupaj z občinami nosilci projektov raznih zbirk. Nosilci projektov so tudi razna društva, npr. kulturna s pomočjo lokalnih sektorjev.

9.1.2.6 Partnerji izvajanja projektov oz. območje izvajanja projektov lokalnega značaja

Ker gre za projekte lokalnega (ožjega) značaja, se večina projektov izvaja v posameznih občinah projektnega območja. Kar nekaj projektov s področja naravnih znamenitosti se izvaja na območju Notranjskega regijskega parka. Partnerji projektov s področja kmetijstva in gozdarstva so KGZS in ZGS. Pri nekaterih projektih obnove kulturnih znamenitosti sodelujejo tudi lokalna turistična društva.

9.1.2.7 Trajanje projektov lokalnega značaja

Velika večina projektov lokalnega značaja je zastavljena za obdobje od leta 2008 do leta 2013. Nekateri projekti Notranjskega regijskega parka bodo potekali samo nekaj let, kot na primer renaturacija vodotokov na Cerkniskem jezeru (2007–2010).

9.1.2.8 Viri financiranja projektov lokalnega značaja

Veliko večino projektov financira javni sektor:

- posamezne občine,
- Leader,
- regionalni razvojni programi vseh regij,
- projekti čezmejnega in transnacionalnega sodelovanja (največ projektov),
- Program LIFE+ (narava/okolje),
- Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano –MKGP,
- Ministrstvo za kmetijstvo – MK,
- Ministrstvo za šolstvo in šport – MŠŠ,
- Ministrstvo za okolje in prostor – MOP,
- Ministrstvo za kulturo – MK,
- Ministrstvo za gospodarstvo –MG,
- Ministrstvo za zdravstvo – MZ ter
- Sklad za regionalni razvoj.

V manjši meri pa se projekti financirajo iz zasebnega sektorja. To so: zasebniki, podjetja, nevladne organizacije in posamezniki.

9.1.3 Individualni projekti

Pri individualnih projektih so navedene samo vsebine, ki so bile zbrane na podlagi izpolnjenih projektnih obrazcev s strani zainteresiranih posameznikov in zavzemajo (Lokalna razvojna..., 2007):

- investicije v osnovne kmetijske dejavnosti,
- investicije v nakup zemljišč, opreme in infrastrukture,
- investicije v dopolnilne dejavnosti na kmetiji,
- investicije v komunalno infrastrukturo (vodovod, kanalizacija, ceste, javna razsvetljava),
- preusmeritve v ekološko kmetovanje,
- ekološko kmetovanje,
- investicije v predelavo kmetijskih produktov,
- obnove travniških sadovnjakov,
- investicije v prestavitev kmetij,
- investicije v čebelarstvo,
- investicije v konjeniške centre,
- ureditev kmetij za predstavitev dediščine na kmetiji,
- centri znanja – demonstracijski centri na ekoloških kmetijah,
- razvoj didaktičnih kmetij,
- ureditev učnih prostorov,
- investicije v razvoj turističnih kmetij,
- investicije v razvoj ostalih prenočitvenih kapacitet,
- vključevanje v mrežo ponudnikov prenočišč,
- investicije v razvoj športno-rekreativne infrastrukture,
- investicije v kulturno-ureditvene prostore,
- investicije v vaške muzeje,
- investicije v ureditev galerij,
- investicije v ureditev muzejskih zbirk,
- revitalizacija objektov kulturne dediščine,

- izdelava promocijskega materiala,
- organizacija kulturnih prireditev,
- organizacija športnih prireditev,
- investicije v domače obrti,
- alternativna izraba energije,
- rastlinske čistilne naprave ter
- investicije v lesno predelovalno industrijo, galanterijo.

10 NAČRT TRAJNEGA UPRAVLJANJA IN IZVAJANJA PROGRAMA LAS

Skladno z Uredbo Sveta o podpori za razvoj podeželja mora **pristop Leader vsebovati naslednje prvine** (Razvojni program..., 2006):

- območne lokalne razvojne strategije, ki so namenjene dobro opredeljenim subregionalnim podeželskim območjem,
- lokalna javno-zasebna partnerstva (lokalne akcijske skupine, sestavljene iz predstavnikov javnega sektorja, civilne družbe in privatnega sektorja),
- pristop »od spodaj navzgor«, ki vključuje pristojnost odločanja lokalnih akcijskih skupin pri izdelavi in izvedbi lokalne razvojne strategije,
- večsektorsko pripravo in izvedbo strategije, ki temelji na vzajemnem delovanju med akterji in projekti iz različnih sektorjev lokalnega gospodarstva,
- izvajanje oziroma uporaba inovativnih pristopov,
- izvajanje projektov sodelovanja,
- vzpostavitev mreže lokalnih partnerstev.

Lokalne akcijske skupine morajo:

- predlagati celovito lokalno razvojno strategijo ter biti odgovorne za njeno izvedbo,
- biti sestavljene iz različnih partnerjev javnega sektorja in civilne družbe. Na ravni odločanja morajo ekonomski in socialni partnerji ter drugi predstavniki civilne družbe-kmetje, kmečke žene, mladi in njihova združenja, predstavljati vsaj 50 % lokalnega partnerstva.
- pokazati sposobnost določitve in izvedbe razvojne strategije za to območje,
- zagotoviti povezanost območja, ki mora imeti dovolj kritične mase na področju človeških, finančnih in ekonomskih virov, da se lahko podpira trajnostna razvojna strategija,
- izbrati projekte, ki se financirajo v okviru strategije.

Podpora, ki se bo dodeljevala v okviru osi Leader, bo namenjena:

- izvajanju lokalnih razvojnih strategij,
- vodenju lokalnih akcijskih skupin, pridobivanju strokovnih znanj in animacij območij,
- izvajanju projektov sodelovanja med različnimi Leader območji na nacionalni in evropski ravni.

10.1 LAS Po poteh dediščine od Idrijce do Kolpe¹⁸

Pravilnik LAS je bil sprejet februarja 2008. Skrajšano ime LAS Po poteh dediščine od Idrijce do Kolpe je LAS PPD od Idrijce do Kolpe. LAS se formira kot pogodbeno javno zasebno partnerstvo vseh zainteresiranih na območju znotraj že obstoječe družbe RC Kočevje Ribnica, ki pokriva največ občin na projektnem območju. Nosilec administrativno-strokovnega managementa izvajanja lokalne razvojne strategije bo v programskem obdobju 2007–2013 RC Kočevje Ribnica. LAS PPD od Idrijce do Kolpe se ustanovi z namenom razvoja 11 občin ter da pridobi dostop do podpore sredstev Leader, opredeli in izvede lokalno razvojno strategijo ter sprejme odločitve o razdelitvi in upravljanju finančnih sredstev. Specifičen namen LAS je razvoj podeželja 11 občin s cilji:

- ureditve prostora v kvalitetno in delovno okolje,
- razvoj naravnih, kulturnih in človeških potencialov za višjo dodano vrednost,
- doseganje večje prepoznavnosti območja.

V letu 2007 so na projektnem območju potekale aktivnosti za dokončno formiranje LAS:

- animacija partnerjev: sestanki, delavnice in posveti na občinah, z društvi in ostalimi predstavniki nevladnega sektorja po posameznih občinah za vključitev v LAS,
- posveti na območju posamezne občine za določitev predstavnika v organ odločanja LAS,
- pridobivanje pristopnih izjav za vključevanje partnerjev v LAS,
- objava člankov v lokalnih medijih in na internetni strani,
- zbiranje predlogov projektov,
- izdelava oz. dopolnitev razvojnega programa podeželja v lokalno razvojno strategijo,
- izdelava pravilnika za delovanje LAS,
- vzpostavitev baze podatkov o članih LAS.

Aktivnosti v začetku leta 2008:

- ustanovna seja LAS,
- imenovanje organov LAS,
- sprejem Pravilnika o delovanju LAS in Lokalne razvojne strategije.

¹⁸ Pravilnik o delovanju LAS po poteh dediščine od Idrijce do Kolpe, 2008

Izhodiščni dokument za nastanek in delovanje LAS predstavlja Lokalna razvojna strategija območja LAS Po poteh dediščine od Idrijce do Kolpe, ki je dopolnitev Razvojnega programa podeželja po poteh od Idrijce do Kolpe. Dokument LAS je odprt za vse spremembe in dopolnitve.

Lokalna razvojna strategija in pravilnik o delovanju LAS bosta predmet nenehnih izboljšav. Izboljšave se predlagajo vsakoletno s strani članov LAS. Spremembe se posredujejo v vednost Leader pisarni na MKGP.

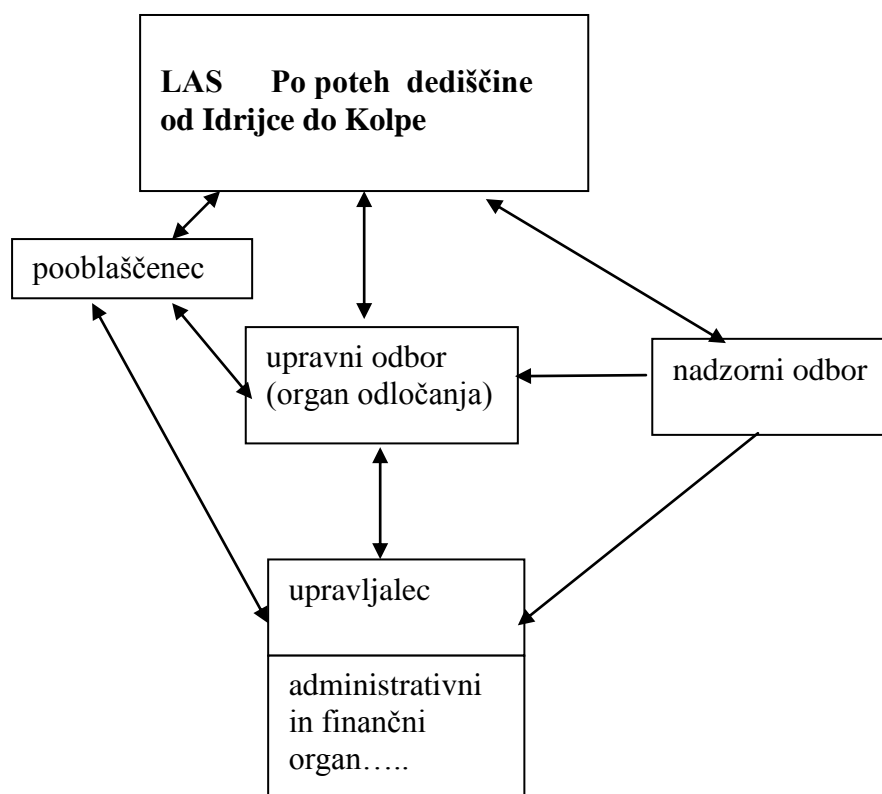
Način financiranja LAS

LAS pridobiva sredstva za svoje delo in izvajanje projektov iz naslednjih virov:

- 4. os Programa razvoja podeželja Republike Slovenije za obdobje 2007–2013,
- letni finančni prispevki občin,
- sredstva, dogovorjena za posamezne projekte,
- sredstva za izvedbo projektov, pridobljena iz morebitnih drugih razpisov,
- prostovoljni finančni prispevki članov,
- darila in dotacije ter drugi viri.

Oblika organiziranosti LAS

LAS PPD Od Idrijce do Kolpe ima pogodbeno organizacijsko obliko in deluje znotraj RC Kočevje Ribnica d.o.o. s svojim poslovnim računom. Organi LAS so: Upravni odbor, nadzorni odbor, upravljalec. Pooblaščen za zastopanje LAS v vseh pravno administrativnih in finančnih zadevah so: predsednik LAS oz. njegov namestnik ter direktor RC Kočevje Ribnica d.o.o., ki je lastnik poslovnega računa LAS. Vsi dokumenti so veljavni, ko jih podpišeta in predsednik LAS oz. njegov namestnik in direktor RC Kočevje Ribnica d.o.o..

Oblika organiziranosti LAS (Pravilnik o delovanju LAS..., 2008)

V LAS se lahko vključi vsak zainteresiran s podpisom izjave o pristopu. Upravljalca vnese pristopnika v bazo članov LAS. Vsi člani LAS lahko kadarkoli tudi izstopijo iz LAS s podpisom odstopne izjave.

Dosedanje izkušnje delovanja lokalnih akcijskih skupin iz tujine kažejo na to, da je za uspešno delovanje, koordiniranje in izvajanje projektov potrebna izkušena in strokovno usposobljena ekipa, ki ima pregled nad celotnim dogajanjem v prostoru tako z vidika potrebnih projektov kot tudi z vidika možnosti sofinanciranja. Tako bo Razvojni center Kočevje Ribnica za določene potrebe upravljanja sodeloval tudi z Notranjskim ekološkim centrom s sedežem v Cerknici.

10.1.1 Izbor projektov

Vsi zainteresirani, predvsem člani LAS, lahko kadarkoli pošljejo predlog projekta, ki naj bi se izvajal v prihodnjem letu. Za vsak projekt se nato izdelava oceno po predpisanih kriterijih.

Letno se izbor teh projektov pošlje v potrditev Leader pisarni. Vsi projekti, ki so upravičeni do podpore, se ocenjujejo na pregleden in objektiven način. LAS potrди seznam kriterijev, ki so:

- območje izvajanja projekta, število vključenih občin,
- skladnost z lokalno razvojno strategijo,
- skladnost z razvojnimi pobudami na lokalni, nacionalni in evropski ravni,
- finančna konstrukcija projekta in viri financiranja,
- projekt se ne sme financirati iz drugih evropskih skladov,
- pomen projekta za lokalno okolje oz. skupnost,
- vpliv na ohranjanje kulturne oz. naravne dediščine,
- ocena vpliva na okolje,
- projekti morajo težiti k enakomernemu razvoju območja,
- razvoj novih dejavnosti, ustvarjanje delovnih mest,
- ocena trajnosti projekta (tudi po preteku programskega obdobja),
- ocena možnosti prenosa idej in izkušenj na ostala območja,
- ocena sposobnosti in referenc izvajalca projekta,
- vključevanje marginalnih skupin, mladih, žensk.

10.2 Predvideni finančni izračun za projektno območje¹⁹

Predvideni finančni zneski so narejeni na osnovi izračuna predvidenih sredstev, ki jih potencialno Leader območje Po poteh dediščine od Idrijce lahko pridobi na razpisu MKGP. LAS bo izvedla preverjanje dodatnosti sredstev letno, ob koncu leta pri pripravi predlogov projektov za izvedbo v naslednjem letu. Na podlagi dosedanjih navodil in simulaciji izračunov bo LAS Po poteh dediščine od Idrijce do Kolpe letno lahko pridobila nekje okrog 200.000 € sofinancerskega deleža. Načelo dodatnosti bo izpolnjeno, v kolikor bo LAS uspela porabiti pridobljena sredstva in zagotoviti sofinancerski delež tako za upravljanje LAS kot za izvedbo projektov. Občine so že do sedaj sofinancirale vse aktivnosti na projektu Po poteh dediščine od Idrijce do Kolpe in bodo tudi ob nadaljevanju ohranile oz. povečale sofinancerske deleže tako za upravljanja LAS kot tudi za izvedbo Leader projektov.

¹⁹ Lokalna razvojna strategija območja LAS..., 2007

V nadaljevanju podajam razpredelnico s predvidenimi možnimi viri sofinanciranja delovanja LAS in izvedbenih projektov letno.

Preglednica: Razdelilnik sredstev za občine in partnerje LAS (Lokalna razvojna..., 2007)

			UPRAVLJA NJE	IZVEDBENI PROJEKTI		
OBCINA	Dosedanji delež upravljanja	Št. preb.	Nov delež upravljanja 0,61Eur/pr	Sofinanciranje Občin 100%	Varianta 1 Občine 80%	Varianta 1 Privat 20%
Bloke	977	1.632	1.004	5.019	4.015	1.004
Cerknica	3.405	10.799	6.642	33.212	26.570	6.642
Loška dolina	1.678	3.844	2.364	11.822	9.458	2.364
Logatec	3.480	11.871	7.302	36.509	29.207	7.302
cerkniško skupaj	9.540	28.146	17.312	86.562	69.250	17.312
Dobropolje	1.402	3.690	2.270	11.348	9.079	2.270
Loški Potok	1.077	2.036	1.252	6.262	5.009	1.252
Ribnica	2.879	9.232	5.679	28.393	22.714	5.679
Sodražica	1.077	2.181	1.342	6.708	5.366	1.342
Velike Lašče	1.602	3.997	2.459	12.293	9.834	2.459
Kostel	801	691	425	2.125	1.700	425
Kočevje	2.854	16.819	10.345	51.726	41.381	10.345
kočevsko-ribniško	11.692	38.646	23.771	118.855	95.084	23.771
VSE SKUPAJ	21.232	66.792	41.083	205.417	164.333	41.083

11 USKLAJENOST Z OSTALIMI PROGRAMI IN POLITIKAMI

Strategija razvoja Slovenije (SRS) predstavlja institucionalni in razvojni okvir nacionalnega razvoja. Izhaja iz načel trajnostnega razvoja in integracije razvojnih politik. Osredotoča se na gospodarska vprašanja ter vključuje socialna, okoljska in druga razvojna vprašanja. **Državni razvojni program (DRP)** predstavlja *izvedbeni dokument Strategije razvoja Slovenije*, ki se osredotoča na investicijsko-razvojne prioritete za uspešno realizacijo SRS. DRP je predviden kot način za uresničitev strateških usmeritev v konkretne in s proračunskimi možnostmi skladne programe in projekte. DRP tako predstavlja osnovo Nacionalnega strateškega referenčnega okvira. DRP predstavlja instrument, ki bo zagotovil največjo možno komplementarnost dejavnosti, ki bodo sofinancirane s sredstvi EU in tistimi, ki se bodo financirale iz drugih javnih virov. Zajema celovito razvojno investicijsko politiko države, ki je po vsebini (ciljih in prioritetah) usklajena s SRS, programom reform in Lizbonsko strategijo, glede financiranja pa z državnim proračunom in z realnimi možnostmi za financiranje iz drugih virov. Cilji DRP in njegovih prioritet so ožji od ciljev SRS, ki pokrivajo vse strateške naloge (npr. tudi reforme in spremembe zakonodaje), in osredotočeni na nacionalne in regijske projekte, ki predstavljajo investicije v razvoj.

11.1 Usklajenost s Strategijo prostorskega razvoja

Strategija prostorskega razvoja Slovenije (SPRS) je temeljni državni dokument o usmerjanju razvoja v prostoru. Opredeljuje izhodišča, cilje razvoja in globalno zasnovo prostorskega razvoja države, podaja razvojne usmeritve za posamezne prostorske sisteme, poselitev, infrastrukturo in krajino ter določa ukrepe za njihovo izvajanje. SPRS določa tudi usmeritve za razvoj posameznih prostorskih sistemov na regionalni in lokalni ravni. Ukrepi regionalnega razvojnega programa Po poteh od Idrijce do Kolpe oz. lokalne razvojne strategije (LRS) Po poteh od Idrijce do Kolpe podpirajo usmeritve SPRS za razvoj na regionalni in lokalni ravni.

Prioritetne naloge LRS :

- izboljšanje infrastrukture na podeželju,
- pospeševanje gospodarskih dejavnosti, ki temeljijo na lokalnih virih,

- koriščenje alternativnih virov energije,
- razvoj razvojno raziskovalnih centrov znanja,
- dvig kvalitete turistične ponudbe in storitev
- ohranitev biotske raznovrstnosti in varovanje voda in tal,
- mreženje ponudnikov, podjetnikov.

Le-te sovpadajo s sledečimi usmeritvami SPRS za razvoj na regionalni in lokalni ravni:

- razvoj gospodarske javne infrastrukture,
- razvoj prometne infrastrukture,
- razvoj energetske infrastrukture,
- oskrba z vodo in odvajanje in čiščenje odpadne in padavinske vode.

Prioritetne naloge LRS so še:

- vzdrževanje kulturne krajine,
- ekološko kmetovanje, dopolnilne dejavnosti,
- revitalizacija objektov kulturne dediščine,
- povečano število muzejskih zbirk in učinkovitejše trženje naravne in kulturne dediščine,
- učinkovitejše trženje in razvoj blagovnih znamk,
- institucionalni razvoj (LAS) in čezmejno ter transnacionalno sodelovanje,
- institucionalni okvir mreže za razvoj podeželja z usklajenim delovanjem navznoter,
- razvoj človeških virov, osveščanje in izobraževanje ljudi in obstoječih služb na območju.

Le te pa sovpadajo s sledečimi usmeritvami SPRS za razvoj na regionalni in lokalni ravni:

- razvoj krajine,
- prepoznavnost Slovenije z vidika kulturnega in simbolnega pomena krajine,
- naravne kakovosti krajine,
- raba naravnih virov.

11.2 Regionalni razvojni programi

Regionalni razvojni programi so temeljni programski dokumenti na regionalni ravni, ki opredeljujejo razvojne prednosti regije in vsebujejo finančno ovrednotene programe spodbujanja razvoja v regiji. V letu 2006 so regionalne razvojne agencije pripravile RPP za obdobje 2007–2013. RPP-ji sovpadajo z novim programskim obdobjem kohezijske politike Evropske unije.

Regionalni razvojni program razvojne regije jugovzhodna Slovenija 2007–2013

Iz območja LAS so v RPP razvojno regijo JV Slovenija vključene naslednje občine: Kočevje, Kostel, Ribnica, Loški Potok, Sodražica. Prioritete RPP razvojne regije JV Slovenija so:

- povezanost regije znotraj in navzven,
- institucije za razvoj in prenos znanja,
- skupno trženje,
- večje razvojne možnosti in kakovost življenja.

Vse prioritete LRS so usklajene s prioritetami RPP razvojne regije JV Slovenija.

Regionalni razvojni program Notranjsko-kraške regije 2007–2013

Iz območja LAS so v RPP Notranjsko-kraške regije vključene občine Cerknica, Bloke, Logatec, Loška dolina. Prioritete RPP Notranjsko-kraške regije so:

- eko razvoj Notranjsko-kraške regije,
- znanje za pospeševanje globalne konkurenčnosti,
- dostopna in podporna infrastruktura.

Vse prioritete LRS sovpadajo s prioritetami RPP Notranjsko-kraške regije.

Regionalni razvojni program Ljubljanske urbane regije 2007–2013

Iz območja LAS sta v RPP Ljubljanske urbane regije vključeni občini Dobrepolje in Velike Lašče. Prioritete RPP Ljubljanske urbane regije so:

- sodelovanje v regiji,

- dostopnost,
- učinkovito izobraževanje in usposabljanje za ustvarjalnost,
- odpiranje svetu,
- ekološka in kulturna mreža.

Prioritete LRS so ravno tako v skladu z vsemi prioritetami RPP Ljubljanske urbane regije.

12 ZAKLJUČEK

Za razumevanje programov razvoja podeželja se moramo najprej dobro seznaniti s pojmom podeželje in razvoj podeželja. Zato so v diplomski nalogi najprej prikazane teoretične osnove za področje razvoja podeželja. Preden se spoznamo s programi razvoja podeželja pa moramo spoznati EU, njeno zakonodajo, akte in programe za razvoj podeželja. Razvoj podeželja v Sloveniji namreč tesno sledi trendu razvoja podeželja v EU.

Politika razvoja podeželja in kmetijstva v Sloveniji se je z vstopom Slovenije v Evropsko unijo (EU) zelo spremenilo. V EU so namreč v preteklih obdobjih vlagali mnogo več sredstev v razvoj podeželja in kmetijstva kot pa v Sloveniji. S 1. 1. 2007 je Slovenija vstopila v novo programsko obdobje Skupne kmetijske politike EU, ki ga bodo gotovo zaznamovale spremembe na področju razvoja podeželja, saj EU v tem obdobju skoraj polovico svojega proračuna namenja za izvajanje kmetijske politike in razvoj podeželja. Samostojno izvajanje kmetijske politike v Sloveniji je tako nadomestila Skupna kmetijska politika EU.

V diplomski nalogi so predstavljeni akti, skladi, programi in smernice EU za razvoj podeželja. Najpomembnejši akt je Uredba Sveta o podpori za razvoj podeželja iz Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja (EKSRP), ki je bila sprejeta 2005. Smernice uredbe na ravni EU določajo strateške prednostne naloge za razvoj podeželja za programsko obdobje 2007–2013. Uredba dopolnjuje nacionalne, regionalne in lokalne ukrepe, ki prispevajo k prednostnim nalogam EU. Uredba Sveta vsebuje štiri tematske osi, ki so usmerjene v tri področja: večja konkurenčnost kmetijstva in gozdarstva, izboljšanje okolja in podeželja ter izboljšanje kakovosti življenja na podeželju in diverzifikacijo podeželskega gospodarstva. Četrta os *Leader* pa z lokalnim pristopom »od spodaj navzgor« povezuje vsa tri področja. *Leader* je način združevanja in doseganja trajnostnega razvoja podeželskih območij. Njegov namen je izboljšati razvojne možnosti na podeželju ob izkoriščanju lokalnih virov in aktivni vlogi lokalnega prebivalstva. Ključna prvina pristopa *Leader* so lokalne akcijske skupine – LAS, ki izvajajo lokalne razvojne strategije ter sprejemajo odločitve o razdelitvi in upravljanju finančnih sredstev. Novo programsko obdobje 2007–2013 je za razvoj podeželja velika priložnost, da sredstva iz Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja preusmerimo na gospodarsko rast, na nova delovna mesta in trajnostni razvoj. V tem

programskem obdobju moramo zagotoviti dovolj dobre pogoje na podeželju, da se bo podeželje brez dodatnih sredstev razvijalo tudi po letu 2013. Poraba sredstev mora biti premišljena, smotrna in dolgoročno naravnana.

V nalogi je nadalje opisano, kako Slovenija sledi smernicam razvoja podeželja v EU v novem programskem obdobju 2007–2013. Predstavljeni so akti in programi Slovenije za razvoj podeželja. Ker je Slovenija članica EU, je pripravila svoj Nacionalni strateški načrt razvoja podeželja 2007–2013 (NSN), ki določa le smernice, s katerimi usmerja nižje ravni planiranja razvoja podeželja. Slovenija sledi predpisanim smernicam EU za razvoj podeželja in je pripravila tudi Program razvoja podeželja RS 2007–2013 (PRP), ki je obsežen dokument in predstavlja programsko osnovo za črpanje sredstev iz EKSRP. PRP sledi Uredbi Sveta in vsebuje enake štiri tematske osi. PRP predstavlja finančna sredstva za razvoj podeželja iz EU in delež sredstev je namenjen posamezni osi.

V diplomski nalogi smo pogledali ozadje razvojnega programa Po poteh dediščine od Idrije do Kolpe, kot lokalni primer razvoja podeželja, in usklajenost razvojnega programa z ostalimi programi in politikami.

Pred preučevanjem razvojnega programa Po poteh dediščine od Idrije do Kolpe, smo podrobno prikazali geografske značilnosti projektnega območja 11 občin, ki so se vključile v ta razvojni program. Projektno območje leži v dinarsko-kraškem svetu, je reliefno razgibano in predstavlja **9 %** ozemlja Slovenije. Večji del območja je demografsko ogrožen, saj je gostota prebivalstva kar 2,5 krat manjša od slovenskega povprečja. Specifične značilnosti projektnega območja so: gozdovi, ki prekrivajo kar $\frac{3}{4}$, območje leži v osrednjem območju pojavljanja medveda, posledica tega pa je zmanjšana kvaliteta bivanja, $\frac{2}{3}$ območja pokriva Natura 2000 ter izjemno velik potencial naravnih vrednot. Na območju prebiva skoraj 67.000 ljudi, kar je približno **3,3 %** prebivalstva Slovenije. Ugotovili smo, da je nezadostna cestna in komunalna infrastruktura ter slaba zmogljivost telekomunikacijskega omrežja. Prednost območja so dobri pogoji za ekološko kmetovanje. V delu diplomske naloge so nadalje predstavljeni projekti in programi, ki so se izvajali v preteklosti na tem območju in njihova uspešnost izvajanja. Projekti in programi, izvajani po občinah, so bili ponekod vezani le na večja središča, obveščenost prebivalcev je skromna, večina programov je zaradi pomanjkanja

sposobnosti samoorganiziranja in pomanjkanja razvojnih in projektnih znanj le delno uresničenih. Iz preteklih izkušenj se moramo naučiti, da morajo projekti oz. programi zaživeti med prebivalstvom, ki ga je potrebno tudi izobraževati.

Ker tudi sama živim na izrazitem podeželskem prostoru preučevanega območja, sem se opirala tudi na lastna opažanja in ugotovitve predvsem pri prikazovanju značilnosti območja. Prebivalcem se nekatere stvari zdijo ključnega pomena za razliko od ljudi, ki sicer živijo na projektnem območju, ampak v večjih občinskih središčih.

Najobsežnejši del diplomske naloge predstavlja predstavitev razvojnega programa podeželja Po poteh dediščine od Idrijce do Kolpe. Ključna sestavina vsakega razvojnega programa je SWOT analiza razvojnih možnosti, ki je temelj nadaljnjega razvijanja razvojnega programa. Območje ima veliko prednosti, najbolj specifično pa je edinstveno bogastvo naravne in kulturne dediščine, biotska raznovrstnost in ohranjenost narave. Menim, da je analiza razvojnih možnosti dobro narejena, saj vsebuje skoraj vse lastnosti, ki predstavljajo prednosti ali slabosti ter priložnosti ali nevarnosti. Pomembno je, da se dobro zavedamo slabosti, predvsem pa nevarnosti območja ter jih skušamo odpraviti.

Za uspešno delovanje mora program imeti dobro zastavljene strateške cilje s pričakovanimi rezultati. Dolgoročni cilji so: ureditev prostora v kvalitetno in delovno okolje, razvoj naravnih, kulturnih in človeških potencialov za višjo dodano vrednost ter doseganje večje prepoznavnosti območja. Menim, da bi moral biti večji poudarek na promocijskih izobraževalnih gradivih, saj so ciljne skupine v večini prav podeželsko lokalno prebivalstvo. Te publikacije bi morale biti enostavne in razumljive ter dostopne vsem gospodinjstvom v tiskani obliki, saj le četrtina podeželskih prebivalcev uporablja internet. Cilji so lahko zelo dobro zastavljeni, a se lahko razvijajo le s sodelovanjem prebivalcev.

Razvojne možnosti projektnega območja so podane s predlogom izvedbenih projektov za doseg strateških ciljev. Število vseh projektov skupaj je približno 170. Od tega je 58 projektov skupnega regionalnega značaja, 82 projektov lokalnega značaja ter 31 individualnih projektov. Številni projekti so bili izbrani na delavnicah, predlagani s strani občin, vladnih in nevladnih institucij ter posameznikov v obdobju od oktobra leta 2005 do oktobra leta 2006.

Projekti so bili razporejeni glede na posamezne osi iz Uredbe Sveta o podpori za razvoj podeželja in Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja (EKSRP). Projekti so razdeljeni na: osi projektov, ime projekta, ključne aktivnosti, nosilce projekta, partnerje oz. območje izvajanja, trajanje projektov ter na vire financiranja. V nalogi smo analizirali projekte in jih strnili v ter prikazali bistvene stvari.

Pri pisanju diplomske naloge smo se opirali tudi na lokalno razvojno strategijo območja LAS Po poteh dediščine od Idrijce do Kolpe, ki je v bistvu dopolnjen program razvoja podeželja od Idrijce do Kolpe. Lokalna razvojna strategija (LRS) je dolgoročno naravnana in se bo skozi programsko obdobje lahko tudi dopolnjevala. Po končanem programskem obdobju 2013, se bodo zaradi dolgoročne naravnosti projekti še vedno lahko izvajali, s tem da se bo poskušalo pridobiti ostale vire financiranja. Lokalna akcijska skupina po poteh od Idrijce do Kolpe (LAS PPD od Idrijce do Kolpe) se ustanovi z namenom razvoja 11 občin ter da pridobi dostop do podpore sredstev Leader, opredeli in izvede lokalno razvojno strategijo ter sprejme odločitve o razdelitvi in upravljanju finančnih sredstev. Pravilnik Lokalne akcijske skupine (LAS) je bil sprejet v začetku leta 2008. Dosedanje izkušnje delovanja lokalnih akcijskih skupin iz tujine kažejo na to, da je za uspešno delovanje, koordiniranje in izvajanje projektov potrebna izkušena in strokovno usposobljena ekipa, ki ima pregled nad celotnim dogajanjem v prostoru z vidika potrebnih projektov kot tudi z vidika možnosti sofinanciranja. V LAS se lahko vključi vsak prebivalec območja s podpisom prijave o pristopu. Vsi zainteresirani pa lahko predlagajo projekte, ki naj bi se izvajali. Za vsak projekt se izdelava oceno upravičenosti.

Sodelovanje prebivalcev pri razvoju podeželja vidim v tudi v sodelovanju v lokalnih akcijskih skupinah. Prebivalci podeželja so premalo osveščeni o možnosti vključitve v posamezne projekte, sodelovanja na delavnicah in podobno. Upoštevati je potrebno, da znaten delež prebivalstva, predvsem starejši, verjetno niso še nikoli sodelovali v raznih projektih ali programih. Ljudi je potrebno le vzpodbuditi in jim poenostaviti pristop k sodelovanju razvoja podeželja. Prebivalci niso pripravljeni prevzeti pobude, potrebno jih je motivirati in jih vzpodbuditi h kolektivnemu načinu razmišljanja. Menim, da podeželski prebivalci lahko veliko pripomorejo k razvoju podeželja, saj sami najbolj poznajo svoje težave in potrebe in si tako sami krojijo kvaliteto bivanja na podeželju. Lokalne akcijske skupine bi se lahko predstavljale po krajevnih ali vaških skupnostih in bi tako bile »žive«, ne le točke na papirju.

Lokalno prebivalstvo (predvsem ženske in mlade) je potrebno tudi dolgoročno izobraževati o možnostih razvoja podeželja.

Tudi sama sem pobudnica nekaterih izboljšav v svojem okolju. Ljudje, predvsem mladi, so hitro pripravljene sodelovati, če jih le nekdo vzpodbudi. Potrebna je le dovolj velika motivacija, vztrajnost in stremitev k rešitvi problematike.

Upam, da bo diplomska naloga dosegla svoj namen, da prebivalcem predstavi razvojne možnosti podeželja in pomen razvojnih programov podeželja ter jih vzpodbudi k sodelovanju pri raznih projektih oz. programih. Zagotovitev vključenosti in sodelovanje ciljnih skupin (krajanov, mladih, žensk, kmetij, malih in srednjih podjetij, nevladnih institucij, javnih institucij, občin...) pri razvojnih programih je poleg medsebojnega sodelovanja in regijskega sodelovanja tudi glavni namen razvojnega programa Po poteh dediščine od Idrije do Kolpe.

Tema diplomske naloge je hkrati aktualna in uporabna, saj je poleg predstavitve razvojnega programa podeželja podrobno predstavljena tudi EU s plati razvoja podeželja in kako ji v razvoju podeželja sledi Slovenija. Slovenija si je močno finančno zaledje za razvoj podeželja pridobila predvsem z vstopom v EU. Razvojni programi podeželja pa so lahko uresničljivi le ob sposobnih in izobraženih kadrih ter sodelovanju podeželskih prebivalcev v vseh fazah razvojnih programov.

VIRI

Agencija RS za okolje, 2008

<http://www.arso.gov.si/> (marec 2008)

Atlas Slovenije, Mladinska knjiga in Geodetski zavod Slovenije, 2005: 487 str.

Brošura, v kateri Komisija predstavlja regionalno politiko EU (predpristopna pomoč)

http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/presenta/working2004/working2004_sl.pdf (6.4. 2008)

Cerkev Sv. Volbenka, 2008

<http://www.mega-list.si/hudic/fr19.html> (april 2008)

Cunder T. Strukturne spremembe v Slovenskem kmetijstvu in razvoj podeželja

http://www.ff.uni-lj.si/oddelki/geo/publikacije/dela/files/Dela_17/Tomaz_Cunder.pdf (marec 2008)

E-uprava, 2008, registrirana brezposelnost

<http://e-uprava.gov.si> (20.3. 2008)

Geografski atlas Slovenije, DZS, Ljubljana, 1998: 360 str.

Gospodarska zbornica Slovenije, Strukturna politika EU

<http://www.gzs.si/slo/15321> (2. 4. 2008)

Gospodarska zbornica Slovenije, Kohezijska politika EU

<http://www.gzs.si/slo//22728> (2. 4. 2008)

Kmetijstvo in razvoj podeželja EU, 2008

<http://evropa.gov.si/kmetijstvo/> (5. 4. 2008)

Kokolj-Prošek, J. 2006 a. Izvedba programa Leader v Sloveniji v obdobju 2007-2013, Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, sektor za strukturno politiko in podeželje.
<http://www.mkgp.gov.si> (15. 4. 2008)

Kokolj-Prošek, J. 2006 b. Priložnosti novega programskega obdobja 2007-2013 za razvoj podeželja v Sloveniji, Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, sektor za strukturno politiko in podeželje.
<http://www.mkgp.gov.si> (14. 4. 2008)

Kokolj-Prošek, J. 2007. LEADER 4.os Programa razvoja podeželja RS za obdobje 2007-2013, Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, sektor za strukturno politiko in podeželje.
<http://www.mkgp.gov.si> (16. 4. 2008)

Lokalna razvojna strategija območja Las po poteh dediščine od Idrijce do Kolpe, 2007: Zavod PO-PPD Od Idrijce do Kolpe: 153 str.

Lovska zveza Slovenije, 2008
<http://www.lovstvo.net/> (februar 2008)

Malnarič, N. 2006. Razvoj podeželja v skladu z direktivami Evropske unije. Diplomaska naloga. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo, Oddelek za geodezijo, smer: prostorska informatika.

Michael Dower, 2005. Seminar o pristopu Leader v okviru nove politike razvoja podeželja, Razvoj skupnosti in usposabljanje.
http://www.mkgp.gov.si/fileadmin/mkgp.gov.si/pageuploads/saSSo/forum/ppt/Dower_SI.ppt
(20.12. 2007)

Nacionalni strateški načrt razvoja podeželja 2007-2013, 2007. Ljubljana: RS, Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano: 52 str.

Naravna in kulturna dediščina od Idrije do Kolpe

<http://www.slovenia-heritage.net/ik/slo/index.stm> (2008)

Natura 2000, 2008

<http://www.natura2000.gov.si/> (februar 2008)

<http://www.umanotera.org/> (februar 2008)

Navodila in priporočila za izvajanje pristopa Leader v RS v programskem obdobju 2007-2013, 2007. Ljubljana: RS, Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano: 33 str.

Navodilo o prednostnih območjih dodeljevanja spodbud, pomembnih za skladni regionalni razvoj, UL. RS št. 44/01

Notranjski ekološki center - NEC

<http://www.nec-cerknica.si/> (2008)

Notranjski regijski park

<http://www.notranjski-park.si> (2008)

Perpar A., 2002. Študijsko gradivo za predmet »Razvoj podeželja«, podiplomski študij. Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za agronomijo: 88 str.

Pirih, K. 2007. Razvoj podeželja v strateških dokumentih severno primorske regije za obdobje 2007-2013. Diplomsko naloga. Ljubljana, Univerza v Ljubljani, Fakulteta za gradbeništvo in geodezijo, Oddelek za geodezijo, smer: prostorska informatika.

Politika razvoja podeželja EU 2007-2013, 2008

http://ec.europa.eu/agriculture/rurdev/index_sl.htm (5.4. 2008)

Pozor medved, 2008

<http://www.nova.generacija.org/index.php?stran=vsebina&id=336&PHPSESSID=4a0e01a2ee8f5fd5ceaced90a5f21613> (15.2. 2008)

Pravilnik o delovanju LAS po poteh dediščine od Idrijce do Kolpe, 2008. Kočevje, LAS Po poteh dediščine od Idrijce do Kolpe: 27 str.

Priloga Notranjsko-kraških novic, št. 1-2, 29.februar 2008 Ekoregija

Program razvoja podeželja RS za obdobje 2007-2013, 2007. RS, Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano: 322 str.

Prosen, A., 1993. Sonaravno urejanje podeželskega prostora. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za arhitekturo, gradbeništvo in geodezijo, katedra za prostorsko planiranje: 180 str.

Prosen A., 2005. Regionalna komponenta pri načrtovanju razvoja podeželja
http://www.ff.uni-lj.si/oddelki/geo/publikacije/dela/files/Dela_24/16prosen.pdf (marec 2008)

Razvoj kmetijstva in podeželja v letih 2007-2013, Kako najbolj učinkovito izkoristiti ponujeni denar iz EU, 2006. Ljubljana, Kmetijsko gozdarska zbornica Slovenije: 232 str.

Razvojni center Kočevje Ribnica
www.kocevje.si/rcp (2008)

Razvojni program podeželja po poteh dediščine od Idrijce do Kolpe v skladu z Uredbo Sveta o podpori za razvoj podeželja iz EKSRP 2007-2013, 2006. Ribnica, Zavod PO-PPD Od Idrijce do Kolpe: 255 str.

Seznam katastrskih občin pojavljanja velikih zveri, UL RS št. 65/2003: 1009

Sklep Sveta z dne 20.2. 2006 o strateških smernicah za razvoj podeželja (programsko obdobje 2007-2013). Uradni list Evropske unije z dne 25.2. 2006: L55/20-L55/29.

Slovenija članica EU, 2008
<http://evropa.gov.si/slovenija-clanica/> (januar 2008)

Statistični urad RS, 2008

www.stat.si/ (2008)

Strukturni skladi EU v Sloveniji, Kohezijski sklad

<http://euskladi.gov.si/skladi/strukt.html> (6.4. 2008)

<http://euskladi.gov.si/skladi/kohezija.html> (6.4. 2008)

Uredba Sveta (ES) št. 1698/2005 z dne 20. september 2005 o podpori za razvoj podeželja iz Evropskega kmetijskega sklada za razvoj podeželja (EKSRP), Uradni list Evropske unije z dne 21.10. 2005: L277/1-L277/40

Vlada RS, Služba vlade RS za evropske zadeve, Predpristopna pomoč, 2008

<http://www.svez.gov.si/index.php?id=1105> (april 2008)

Wikipedija, Prosta enciklopedija, Trajnostni razvoj

http://sl.wikipedia.org/wiki/Trajnostni_razvoj (23.11.2007)

Zakon o ohranjanju narave, UL RS št. 96/2004

Zavod za gozdove Slovenije, 2008

<http://www.zgs.gov.si/> (marec 2008)